

FORSKNINGS-
AVDELNINGENS
ARBETSRAPPORTSERIE

NR 44

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA

RESEARCH
DEPARTMENT'S
WORKING PAPERS

NO 44

ERSTA SKÖNDAL UNIVERSITY COLLEGE

Barnhem 4 i Pavlovsk

Ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till
institutionsvården för utvecklingsstörda

Granskning av ett svenskt-ryskt samarbetsprojekt

BENGT BÖRJESON OCH STATOSLAV V DOVBNYA

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA
2007

Barnhem 4 i Pavlovsk

– ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till
institutionsvården för utvecklingsstörda

Granskning av ett svenskt-ryskt samarbetsprojektet

BENGT BÖRJESON & SVATOSLAV V DOVBNYA

Stockholm, oktober 2007

Publicerad av Forskningsavdelningen, Ersta Sköndal högskola
Copyright © 2007 Bengt Börjeson
ISSN 1402-277X, URN:NBN:se-2007-14

Omslag: Hans Andersson H&I Design
Elektronisk utgivning på www.esh.se
Produktion: Sari Nurminen

FÖRORD

Rapporten om Barnhem 4 – ett ”internat” för omkring 600 barn med olika slags funktionshinder - har skrivits tillsammans med den ryske barnläkaren *Svatoslav Dobnyia*, sedan många år tillbaka min kollega i ett delvis Sida-finansierat program för att utveckla alternativ till institutionsvården för barn med fysiska och psykiska funktionshinder i Ryssland.

Denna rapport är inte en utvärdering i konventionell bemärkelse, en utvärdering där man granskar ett projekts positiva och mindre positiva resultat. Uppdraget att granska projektet ”avveckling av Barnhem 4” gavs i stället efter det att det avslutats på ett dramatiskt sätt, eftersom man ansåg det utsiktslöst att uppnå de målsättningar man satt upp för projektets del. Dessförinnan hade den operativa svenska projektledningen avslutat sitt uppdrag i förtid.

Denna rapport har därför syftet att försöka finna rimliga förklaringar till att projektet misslyckades, utöver standardförklaringen från svensk sida att man motarbetades från ledningen för Barnhem 4 och av den lokala byråkratin i S:t Petersburg.

På ett sätt avslutas granskningen av projektet för tidigt. Efter det att det svenska engagemanget upphört har man från rysk sida börjat genomföra insatser för barnen och ungdomarna som sannolikt inspirerats av de impulser projektet givit upphov till. Men detta är en annan historia!

Bengt Börjeson

INNEHÅLL

FÖRORD	3
UPPDRAGET	7
I BASLINJESTUDIEN	9
Beskrivningen av barnens situation	10
Personalens relation till barnen	10
Rutiner m m vid barnhem 4	11
Om förutsättningarna för utveckling av alternativa stödformer	12
Den aktuella situationen	14
Resurser	14
Viktiga resurser när det gäller utveckling av alternativ omsorg och vård för barn och ungdomar med funktionshinder/utvecklingsstörning.	15
Varför barnhem 4?	16
Stadsdelarna Pusjkin och Pavlovsk	17
Utvecklingsstörda barns rättsliga ställning i Ryssland	18
Är en individ funktionshindrad eller ej – ”kommissionen” avgör	19
Socialtjänstens (möjliga) insatser	19
S:t Petersburgs treåriga verksamhetsplan för ”funktionshindrade barn”	20
Den juridiska summeringen i baslinjestudien	20
Baslinjestudiens slutsatser – en kritisk granskning	21
Baslinjestudiens förslag till projektets inriktning.	22
Projektets finansiering	24
Baslinjestudiens förslag är ett ramförslag	24
II VAD HÄNDE I PROJEKTET? EN BESKRIVNING UTIFRÅN TILLGÄNGLIGA DOKUMENT	25
I en anda av tillförsikt	26
Planer och verklighet	30
Projektets fortsatta utveckling	32
Slutet på historien	34
III DE SVENSKA PROJEKTLEDARNAS BERÄTTELSE	37
IV PROJEKTET SETT MED RYSKA ÖGON	45
Frågeställning 1	46
Frågeställning 2	49
Frågeställning 3	52
Frågeställning 4	54

Frågeställning 5	55
V NÅGRA SLUTSATSER	57
Kritiska punkter	57
Vilka resultat?	60
STOCKHOLM CARE	63
KOMMENTARER TILL RAPPORTEN:	63
KOMMENTAR TILL KOMMENTARER	69
PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN	71
Skriftserie	71
Arbetsrapportserie .	72
Särtrycksserie	74
Metodbokserie	74
Övriga publikationer i urval	74

UPPDRAGET

I april 2005 gav Hälso- och Sjukvårdens Östeuropakommitté (ÖEK) uppdraget att utvärdera projektet *'Development of the Care of Handicapped Children'* i S:t Petersburg till prof Bengt Börjeson och överläkare Håkan Swan respektive Dr Svaloslav V Dovbnya. Bengt Börjeson och Svaloslav V Dovbnya är ansvariga för innehållet i denna rapport. Den empiriska delen av rapporten – elva intervjuer med svenska och ryska projektmedarbetare i olika ansvarspositioner – har genomförts av författarna efter ingående diskussioner om intervjuernas inriktning. Naturligtvis är också slutsatserna i det avslutande avsnittet formulerade efter gemensamma diskussioner. En preliminär version av rapporten och slutsatserna presenterades av författarna 2005-11-09 för medarbetare vid Early Intervention Institute och Sköndalsinstitutet.

ÖEK formulerar de viktiga punkterna för uppdraget på följande sätt.

- beskrivning av projektets mål
- genomförande av intervjuer med projektledare i Sverige respektive Ryssland
- har projektets målsättning förändrats under projektets löptid?
- beskrivning av den pågående verksamheten vid barnhem 4
- var projektet förankrat hos barnhemmets ledning?
- har projektet förändrat vården av barnen och personalens inställning på ett avgörande sätt?
- har utbildningen av personalen varit adekvat?
- hur långt har man kommit i sin strävan att uppnå målet med ett särskilt boende för de ungdomar som är på väg att skrivas ut ur hemmet?
- ”Det är uppenbart att man inte nått fram till målet om en särskild bostad. Kan detta komma att bli uppnått inom överskådlig tid?”
- positiva och negativa erfarenheter av detta projekt.
- har projektet varit kostnadseffektivt?

Uppdraget har genomförts via granskning av tillgängliga dokument, i första hand den baslinjestudie som låg till grund för projektet samt de årliga anslagsframställningarna till ÖEK. Därtill har intervjuer med nyckelpersoner i Sverige och Ryssland genomförts. Utvärderingens empiriska del har genomförts på litet olika sätt i Sverige respektive i Ryssland. I Sverige var överenskommelsen med de tre intervjupersonerna Yvonne Askerlund, Birgitta Thellman Beck och Carina Hjelm att de själva avgjorde vad ”som skulle stå i intervjun”. De tillställdes alltså en bearbetad version av sina respektive berättelser och gjorde de ändringar

de fann angelägna. De ryska intervjupersonerna har godkänt de respektive intervjuavsnitten men inte själva tillfogat något textmaterial.

Intervjuerna från Sverige respektive Ryssland presenteras på följande sätt. De svenska intervjuerna redovisar intervjupersonernas bidrag var för sig men de ryska intervjuerna är uppdelade efter de teman som samtalen kretsade kring.

I BASLINJESTUDIEN

Ett viktigt styrdokument för projektet *'Development of the Care of Handicapped Children in S:t Petersburg'* är den s k baslinjestudien, *'Baslinjestudie över handikappomsorgen i S:t Petersburg och möjligheter till utveckling – ett svensk-ryskt samarbetsprojekt'*.

Det är en utredning som beställts av *Stockholm Care*, den organisation i Sverige som haft det operativa ansvaret för projektets genomförande. Adam Fischer är redaktör för rapporten som i övrigt har sex svenska experter som författare.¹

I rapportens inledning beskrivs att projektets syfte är att *generellt* stödja S:t Petersburg i arbetet med att utarbeta alternativa omsorger för utvecklingsstörda – alternativa till institutionsvården. *Specifikt* skall projektet stödja barnhem 4 i Pavlovsk.

Styrdokumentet givs en viktig funktion när det gäller projektet. Det skall beskriva omsorgerna i S:t Petersburg ”så att de svenska insatserna kan bli så effektiva som möjligt”. Men rapporten ”är även tänkt att användas i Ryssland för ett fortsatt utvecklingsarbete”.

Det utgångsläge när det gäller omsorgen om barn med funktionshinder i Ryssland, och som tecknas i rapporten, har en positiv grundton. Man markerar övertygelsen att man står inför genomgripande förändringar inom omsorgen - framför allt genom utveckling av andra former för stöd för barn med funktionshinder. Samtidigt markerar man att det i dagens läge knappast finns riktade insatser för att stödja de föräldrar som väljer att ha barnen kvar i hemmet.

När det gäller avvecklingen av institutionerna, ”internaten”, för funktionshindrade, så stämmer det att retoriken markerar en ambition att minska institutionsvårdens omfattning. Det är likväl viktigt att understryka att siffrorna för inledningen av 2000-talet pekar i motsatt riktning. Antalet barn med funktionshinder på institutionerna växer och detta trots att barngenerationerna är mycket mindre i dagens Ryssland än tidigare.²

¹ Stockholm Care (Adam Fischer red.): Baslinjestudie över handikappomsorgen i S:t Petersburg och möjligheter till utveckling – ett svenskt-ryskt samarbetsprojekt. (Utgivningsår ej angivet). Författare för angivna delar av rapporten: Lennart Egnepil, Yvonne Askerlund, Ann-Charlotte Axare-Lindström, Adam Fischer, Karl-Henrik Gustavsson, Karin Sonnander, Birgitta Wahlström.

² Rapportens redovisning av barnhemsvården i Ryssland är summarisk. När det gäller beskrivningen av situationen i S:t Petersburg är det märkligt att man inte omnämner det sedan början av 1990-talet pågående – och framgångsrika – arbetet med att utveckla stöd till föräldrar till barn med funktionshinder vid Early Intervention Institute. Verksamheten vid EII är också mycket väl känd i Sverige och har åtnjutit ett mångårigt stöd från bl a Sida, Rädda barnen, World Childhood Foundation.

En annan omständighet värd att omnämna är den felaktiga uppgiften ”Vid sju års ålder bedöms barn med funktionshinder av en multidisciplinär nämnd...” Denna bedömning som avser barnets grad av ”bildbarhet” äger rum vid fyra års ålder.

Beskrivningen av barnens situation

Vid tidpunkten för skrivningen av rapporten fanns 593 barn intagna på barnhem 4, 329 pojkar och 264 flickor. Alla barnen beskrivs som svårt eller medelsvårt utvecklingsstörda³. Vid barnhemmet finns två åldersgrupperingar, barn i åldern 4-12 år och ungdomar från 12-17,18 år. Ungdomarna får olika slag av arbets-/yrkesträning beroende på deras kapacitet. 250 av barnen har kända biologiska föräldrar. Av dessa har ett hundratal fortfarande kontakt med föräldrarna; ett 60-tal barn får regelbundna besök. Mycket få föräldrar tar hem sina barn.

Barnhem 4 är består av fyra hus byggda 1957, av vilka ett är reserverat för de barn som har svåra rörelsehinder. Sovrummen har 15 sängar och i anslutning till dem finns klassrum och matsal. Barnhemmet är väl utrustat i enlighet med de rehabiliteringsmetoder med starkt medicinsk prägel som karakteriserar den ryska – tidigare sovjetiska – omsorgen om barn med funktionshinder: rum för ADL-träning, för elektrofysioterapi, gymnastiksal, tvätt- och duschrum.

I rapporten återges ett diagnospanorama för barnens del, vilket i sin tur bygger på uppgifter från personalen:

- psykisk störning, epilepsi, aggressivitet 137 barn
- schizofreni 6 barn
- cerebral pares 122 barn
- svårt rörelsehindrade barn ("liggande barn") 94 barn
- Down's syndrom 40 barn
- "genetisk sjukdom" inklusivt 2 barn med Duchennes muskeldystrofi 10 barn
- hydrocephalus och ryggmärgsbråck 10 barn

154 av barnen betecknas som svårt utvecklingsstörda.

I rapporten beskrivs en noggrann uppföljning av barnens fysiska status från barnhemmets sida; däremot finns otillräckliga resurser för mediciner, injektionsmaterial o s v. Antibiotikabehandling sätts sällan in. År 2000 avled 40 barn och för den alldeles övervägande majoriteten av dem angavs dödsorsaken vara "high pressure in the brain" (I rapporten markeras denna information med !?)

Personalens relation till barnen

I rapporten beskrivs det överbeskyddande förhållningssättet till barnen från personalens sida, vilket för de funktionshindrade barnens del innebär att man hämmar deras rörelse- och initiativförmåga. Grundtemat i förhållande till barnen är för övrigt att lära dem lydnad och disciplin, med avsikten att denna yttre anpassning från barnens sida skall internaliseras till självdisciplin.

Det gängse sättet att se på utvecklingsstörda barn i Ryssland är att betrakta dem som obotligt sjuka. Särskilt, när det gäller de rörelsehinder som barnen ofta är drabbade av, anser man emellertid att olika fysiska rehabiliteringsprogram kan mildra symtomen.

³ Termerna svårt respektive medelsvårt utvecklingsstörning korresponderar inte väl med de kategoriseringar som tillämpas i Sverige. Mot en medelsvårt utvecklingsstörning i Ryssland svarar närmast lätt utvecklingsstörning i vårt land.

I rapporten understryker man att barnhemmet är väl försett med specialister – det finns t ex en läkare på vardera av de fyra elevhemmen. Man anser att personalen – läkare, sjuksköterskor, pedagoger, logopedier o s v är välutbildade, men man skriver också: ”Frågan är emellertid om personalen har adekvat utbildning. Snarast förefaller det vara så, att samtliga personalkategorier – även vårdare, de lägst utbildade – behöver fortbildning”.

Vårdpersonalen har mycket lågt status och det finns påtagliga rekryteringssvårigheter när det gäller denna personalkategori.

De intervjuer rörande *personalens situation* som genomförts med olika medarbetare vid barnhem 4 visar att varje anställd i princip svarar för nästan två tjänster. Det finns 658 tjänster vid internatet vilka upprätthålls av 380 personer. Detta förhållande är en direkt avspegling av det usla löneläget – för att få en lön att leva på måste man göra (nästan) två jobb.

Den administrativa personalen innefattar c:a 10 tjänster och antalet pedagogiska tjänster är ungefär lika stort som tjänsterna för sjukvårdspersonalen (c:a 80). Den största personalgruppen är vårdpersonalen; det finns 338 vårdartjänster (som upprätthålls av 206 personer). Därtill finns 70 tjänster som servicepersonal (matlagning, tvätt, lokalvård o s v).

Rutiner m m vid barnhem 4

Barnhem 4 är ett internat och de barn som placerats här har bedömts som *icke bildbara* av den kommission som svarar för barnens placering. Detta innebär att barnen visserligen får skolundervisning men inte ”betyg” eller utbildningscertifikat. Fr o m 12 års ålder får de om möjligt yrkesträning, men mycket få av dem kommer ut i samhället. De fortsätter till internat för vuxna efter fyllda 18 år – institutionsplaceringen är i de flesta fallen en livslång tillvaro.

Som framhållits här ovan har få av barnen regelbunden kontakt med de biologiska föräldrarna. Från internatets sida tar man inga initiativ för att barnen skall kunna behålla relationen till föräldrarna.

Varje barn tillhör en barngrupp om 15-25 barn och för denna barngrupp ansvarar tre personer, två vårdare och en pedagog under 24 timmar. Därefter är denna personalgrupp ledig under 4 dagar då andra personalgrupper övertar ansvaret. Barnen möter alltså vuxna som ständigt ”roterar” – ett system som försvårar för både barnen och medarbetarna att knyta nära och förutsägbara relationer till varandra.

Rapporten om barnhem 4 berättar att personalen är medveten om att barnens situation är otillfredsställande, och man pekar på personalbristen som en försvårande omständighet (samtidigt som personalbristen är en förutsättning för att man skall kunna ha mer än en tjänst och därmed få en bättre möjlighet till försörjning).

Det finns en rad strikta rutiner som präglar såväl de anställdas som barnens vardag på barnhemmet. Detta gäller naturligtvis sådana omständigheter som väckning, frukost, övriga måltider, undervisning och sysselsättning o s v. Internatets tidsschema ”följer tidsschemat som för övrigt finns anslaget på flera av de korridorväggar vi passerade. Även schema för undervisning och träning är anslaget på motsvarande sätt”.

Men inom dessa ramar försöker man – hävdar man – individualisera undervisningen i enlighet med de förutsättningar och de behov det enskilda barnet har. Varje barn har t ex en egen ”pedagogisk journal”, där man registrerar barnets framsteg i relation till de mål man satt upp för barnets del.

De äldre barnen får möjlighet till utflykter och under de senaste åren – före rapportskrivningen – har de till och med kunnat vistas på sommarläger. De svårast handikappade barnen ”vistas största delen – ibland hela dygn – i sina sängar. De kommer aldrig ut”.

Eftersom graden av den bedömda ”bildbarheten” är ett så centralt kriterium för ”förståelsen” av barnets situation, sker en selektion av strategier för bemötandet av barnen. De som anses bildbara satsar man på, medan de med svårare skador får mycket mindre av träning och uppmärksamhet.

Rapporten ger en nyanserad beskrivning av de försök man gör på barnhemmet att skapa en hygglig livsmiljö för barnen – livsmiljö är det faktiskt fråga om. De flesta barn kommer vid 18-års åldern att överflyttas till vuxen institution och detta innebär att även utåtriktade aktiviteter med barnen får en slags inåtvänd karaktär. ”man transporteras till och från utflykter och övar sig på barnhemmet att gå på posten. Några egna postärenden har man dock inte och förmodades heller inte få”.

Barnhem 4 är en institution med institutionens alla grundmurade kännetecken. Barnens privata sfär är utomordentligt inskränkt, ”varje barn har en säng och en galge för kläder”. Kläderna är naturligtvis inköpta centralt – eller skänkta till barnhemmet – och försöken att ge varje barn en egen garderob fungerar i realiteten inte. Även försöken att bryta institutionsmönstret blir ett institutionellt arrangemang för att skapa andningshål: ”En personlig ägodel som t ex en freestyle, förvaras i den låsta skolsalen och lämnas ut (och läses in igen) av lärare”.

Om förutsättningarna för utveckling av alternativa stödformer

Ett stort och viktigt inslag i baslinjestudien är det avsnitt som granskar förutsättningarna för en utveckling av alternativ till institutionsvården av handikappade barn i stadsdelen Pusjkin. Här skall endast summariskt återges de viktigaste slutsatserna som baslinjestudien ger upphov till.

Rapporten från baslinjestudien redovisar förtjänstfullt det utomordentligt komplicerade system av instanser som är involverade vid bedömningen av barn med funktionshinder i S:t Petersburg. Generellt kan sägas att de kliniska bedömningarnas standard har höjts avsevärt under det senaste decenniet och man inkluderar exempelvis sociala och psykologiska kriterier vid bedömningen, medan tidigare en medicinsk eller ”kvasimedicinsk” praktik var förhärskande.

Samtidigt blir den mer nyanserade diagnostiken till stor del verkningslös eftersom möjligheten för föräldrar att ta hand om ett funktionshindrat barn i hemmet är små. Det är också kontraindicerat att sociala ersättningar till föräldrarna är kopplade till bedömningen av barnet; det ligger därvid i föräldrarnas ”intresse” att barnet får en allvarlig diagnos. I rapporten uppges att det f n (vid rapportskrivningen) råder köbildning för att få barn placerade på barnhem för barn med funktionshinder. ”Teoretiskt sett har föräldrar som kan klara försörjningen av sina barn större valmöjlighet. De behöver inte få sina barn bedömda eller diagnostiserade eftersom man inte är beroende av pensionen eller förmåner. Sannolikt är det en ytterst liten del av föräldrarna som inte behöver utnyttja den ekonomiska ersättningen”.

I Ryssland finns en socialpolitisk tradition som är utvecklad nästan in absurdum: det finns olika, ej behovsprövade ”förmåner” som är kopplad till individens hemhörighet i någon grupp som ger rätt till förmånen i fråga. Rapporten från baslinjestudien anger att mer än 130 (!) grupper av personer i S:t Petersburg åtnjuter dessa rättigheter. ”Övervägande delen förmånsgrupper hänger samman med olika funktionshinder, synskadade, krigsskadade av

olika grader, familjer med funktionshindrade barn, föräldrar till funktionshindrade barn, funktionshindrade barn etc.”

Om detta socialpolitiska system kan följande utsägas

- det finns en stark strävan att rensa upp i det oöverskådliga systemet av ”förmåner” vilket emellertid väcker stark opposition bland medborgarna
- de olika förmånerna gäller i allmänhet mycket små belopp och ger inte möjlighet för individen att rekonstruera sin livssituation
- förmånerna är ”opålitliga”, till exempel rättigheterna för institutionsplacerade ungdomar att få tillgång till kommunal lägenhet vid fyllda 18 år, gäller inte i realiteten.

Med andra ord kan man säga att den socialpolitiska situationen i stort - och i all synnerhet den som gäller för människor med funktionshinder – kännetecknas av *ett stort gap mellan ideal och verklighet*. Till detta kommer att många av insatserna inom detta område, till exempel ambitionen att åstadkomma en bättre diagnostik, faktiskt innebär *ökade incitament* att placera barn med funktionshinder i institutionsmiljö.

Denna motsägelsefulla situation blir än tydligare om man tar del av *målprogrammet* – skall finnas enligt federal lag – för funktionshindrade i S:t Petersburg. I baslinjestudien skriver man om detta program: ”Det första regionala målprogram som utarbetades inom sociala sektorn i S:t Petersburg gällde insatser för handikappade barn 0-18 år och avsåg perioden 1998-2000. Ett nytt program för tidsperioden 2001-2003 har antagits i staden och ligger till grund för resurstilldelningen under innevarande år.

Målprogrammet sätter en ram för vad som måste åstadkommas men ger också utrymme för friare utveckling. Programmet kan dock i första hand ses som ett konkret förslag om vilka insatser som skall genomföras i respektive stadsdel. Den centrala administrationen upprättar ett avtal med stadsdelen för ett år i taget och detta följs upp var tredje månad av Sociala kommittén”.

Citatet visar att ambitionerna när det gäller omsorgen om barn/ungdomar med funktionshinder inte endast existerar på retorisk nivå. Man har också skapat riktlinjer för ett handlings- och uppföljningsprogram vilket inger förtroende.

I själva målprogrammet beskrivs en rad olika initiativ som alla bär prägeln av att vilja åstadkomma en normalisering av de funktionshindrades livsvillkor. I allt väsentligt ligger därför ambitionerna i målprogrammet på att utveckla olika former av stöd för vården i icke-institutionella former, utbyggnad av rehabiliteringsinsatser för familjer med funktionshindrade barn, tillskapandet av modeller för hemmaboende med stöd, utveckling av yrkes(re)habilitering för handikappade ungdomar etc, etc.

I baslinjestudiens rapport noterar man brist på samordnade insatser – ansvaret för omsorgerna för funktionshindrade barn är splittrat mellan olika kommittéer – men i övrigt markerar man en rad viktiga omständigheter:

- omsorgerna om funktionshindrade personer har fått en större betydelse i samhällsplaneringen; ett psykosocialt och humanistiskt synsätt vinner mark och detta ger avtryck i lagstiftning och policydokument.

- målprogrammet är helt inriktat på att ge stöd *i öppna former* för barn med funktionshinder
- under målperioden har *en prioritering av resurser* för socialt stöd till barn och deras familjer ägt rum.

Den aktuella situationen

I baslinjestudien redovisas tillgänglig statistik när det gäller barn med funktionshinder. Man noterar fler registrerade barn under perioden 1997 – 2001 (från under 15 000 barn i början av perioden till mer än 19 000 i slutet av perioden). Skillnaden kan till stor del bero på att man nu registrerar ungdomar mellan 16 och 18 år; förändrad diagnostisk praxis kan också spela roll. I synnerhet gäller denna förklaring de minskade frekvenserna av barn i den lägsta åldersgruppen (där också de lägre födelsetalen inverkar).

När det gäller barnens uppväxtvillkor i övrigt kan noteras att majoriteten finns i hem med två biologiska föräldrar; en fjärdedel av barnen bor i en ofullständig familj.

Den remarkabla situationen för föräldrarnas/familjernas med funktionshindrade barn del är den mycket dåliga ekonomiska situationen: ”endast 2% av barnens familjer tjänar bättre än existensminimum”. Bidragen av olika slag täcker endast en bråkdel av kostnaderna att ha ett handikappat barn i hemmet och det är en gåta hur familjerna över huvud kan överleva med de resurser som står till buds. Sannolikt finns åtminstone små dolda inkomster som är okända för berörda myndigheter, eventuellt stöd från föräldrar till föräldrarna o s v.

Ett stort problem för familjerna är *den isolering* som blir följderna av att man vårdar ett funktionshindrat barn i hemmet. Föräldraföreningarna gör här en viktig insats: ”Föräldraföreningarna har under senaste tid startat totalt 11 öppna centra för rehabilitering som drivs av olika kommittéer”.

Resurser

När det gäller resurser för vård och omsorg för barn och ungdomar med funktionshinder, och då särskilt med utvecklingsstörning, gäller följande (situationen vid skrivningen av baslinjestudien):

För barn i åldern 0-4 fanns 1999 totalt 14 barnhem med totalt 1208 barn. Endast 91 av dessa beskrivs ha funktionshinder: den utomordentligt låga siffran med säkerhet beroende på att den diagnostiska proceduren ännu inte genomförts.

1222 barn i åldrarna 5-18 år med diagnosen utvecklingsstörning finns på internat/barnhem 1,2 4 och 5; därtill finns ett psykoneurologiskt internat för vuxna med en avdelning för barn.

Det fanns 18 *skolinternat* som tar emot barn med olika fysiska och mentala funktionshinder. På fyra av dessa internat finns barn som är föräldralösa eller som övergivits av sina föräldrar. På dessa internat fanns 3 376 barn vid den aktuella tidpunkten.

För S:t Petersburg gäller alltså, att vid den aktuella tidpunkten fanns sammanlagt 4 689 barn med funktionshinder i institutionsvård.

När det gäller vård och omsorg i öppna former gällde följande (1999/2000). Det fanns nio (9) centra för rehabilitering av funktionshindrade barn. Det fanns specialavdelningar vid 17 polikliniker inom sjukvården samt sju medicinska centra som arbetar med dessa barn och deras familjer.

I staden finns 51 *specialskolor* där man ger undervisning till barn med olika funktionshinder; iallles 13 800 barn var inskrivna vid dessa skolor. I S:t Petersburg tar 388 *daghem* emot barn med lindriga funktionshinder; Nitton (19) daghem tar emot barn med utvecklingsstörning.

Sommarläger har ofta en integrerad verksamhet för barn med och utan funktionshinder.

När det gäller kostnader och resurser för vård och omsorg om barn och ungdomar med funktionshinder är det anmärkningsvärt att institutionsvården – som svarar för de stora kostnaderna – är statligt finansierad. Detta försvagar naturligtvis i hög grad de ekonomiska motiven för kommunen att utveckla alternativa former för omsorgen.

Viktiga resurser när det gäller utveckling av alternativ omsorg och vård för barn och ungdomar med funktionshinder/utvecklingsstörning

En betydande resurs för utvecklingen av vården/omsorgen för barn och ungdomar med funktionshinder i S:t Petersburg har varit det omfattande samarbetet med utländska stödorganisationer. Inte minst SIDA har givit omfattande stöd när det gäller insatser för barn med funktionshinder, dels via insatser där socialhögskolan i Stockholm inriktats bl a på utbildning av socialarbetare, och genom stöd av utvecklingsarbetet vid Early Intervention Institute (EII), som har till huvuduppgift att arbeta långsiktigt och utveckla psykosociala metoder för att stödja familjer med barn med funktionshinder.

En viktig aktör i detta sammanhang är föräldraföreningen *GAOORDI*, en paraplyorganisation för 70 föräldraföreningar som omfattar 15 000 familjer med handikappade barn i S:t Petersburg. Man har två huvudinriktningar för sitt arbete, dels att i olika sammanhang hävda barnens rättigheter, ”de enklaste rättigheter” skriver man i baslinjestudien: ”rätt till livet, rätt till läkarvård, utbildning, socialrehabilitering och integration i samhället”, dels att göra konkreta insatser för barn, t ex genom att organisera sommarläger, genomföra olika rehabiliteringsprogram o s v. *GAOORDI* genomför också omfattande informationsinsatser, utställningar, festivaler där handikappade barn medverkar etc.

En särskilt intressant insats genomförs vid *barnhem 13* där man samarbetar med universitetet i S:t Petersburg och med forskningsinstitutioner i USA för att utveckla intensiv rehabilitering av de handikappade barnen. Tongivande teoretiker är psykoanalytiker (Daniel Stern m fl) där man markerar den avgörande betydelse av barnets ”anknytning” till en signifikant och närvarande vuxen. Man lägger ner stor vikt på att undvika placering av barnet efter fyllda 4 år vid en institution och söker i stället finna familjehem där man är villig att överta vårdnadsansvar.

En verksamhet som direkt utvecklats enligt en svensk modell är *'Karlsson'*, ett center där utvecklingsstörda ungdomar blir engagerade i cateringverksamhet. Ett korttidshem med 10 platser finns också i anslutning till centret.

En banbrytande insats inom öppenvården för familjer med funktionshindrade barn görs vid det tidigare nämnda *Early Intervention Institute* (EII). Verksamheten har pågått sedan 1992 och omfattar nu 17 000 familjer som man har riktat stödinsatser till. Vid EII bedriver man förutom kliniskt arbete också forskning och utbildning – särskilt de handledande insatserna för medarbetare vid poliklinikerna i S:t Petersburg har haft och har stor betydelse för utvecklingen av öppna former av stöd – och för avvecklingen av obefogade institutionsplaceringar.

Varför barnhem 4?

I **baslinjestudien** anger man inte explicit skälen till att barnhem 4 utvalts som modellprojekt. Barnhem 4 är det största av de internat i S:t Petersburg där man arbetar med barn och ungdomar med utvecklingsstörning, men det är ingalunda det mest välutrustade av internaten. Tvärtom – resurserna för varje barn är betydligt lägre vid barnhem 4 än för många andra motsvarande institutioner. Lokalerna är nedslitna och föga funktionella. Barnhem 4 representerar en mycket tydlig institutionstradition och man har inte stora förhoppningar att de barn som befinner sig vid institutionen kan klara sig efter fyllda 18 år, samtidigt som man ser det som mycket angeläget att försöka undvika fortsatt institutionsplacering efter denna åldersgräns.

Man anser att de barn som placeras på barnhemmet i de flesta fall har ”tunga diagnoser”, men att 10-15% av barnen kan betraktas som bildbara och att de skulle kunna klara sig utanför institutionen - givet fortsatta stödinsatser.

Det sker en bedömning av barnen *inom internatet* när barnen är mellan 7 och 8 år då en kommission skall bedöma barnets bildbarhet. Denna bedömning ligger till grund för beslutet om vilken ”utbildningslinje” barnet skall placeras på. Det finns en inriktning för ”bildbara” barn och en annan för de barn som inte kvalificerar sig som bildbara. Enligt baslinjestudien kan det första utbildningsprogrammet liknas vid en svensk särskola och det andra vid en svensk ”träningsskola” (?).

Man konstaterar att barnhem 4 har mycket begränsade kontakter med de två angränsande stadsdelarna Pusjkin och Pavlovsk. Barnen från barnhem 4 deltar dock vid olika tillställningar med dans- och sånguppvisningar; man hyr ibland en bassäng av ett företag.

Den viktigaste omvärldskontakten – kontakten med barnens föräldrar - ”förekommer inte i någon större utsträckning” konstaterar man i rapporten. Andra lakoniska konstateranden som samtidigt är utomordentligt dystra beskrivningar av vården på barnhem 4: ”om barnen hade kontakt med sina föräldrar när de först kom till institutionen tappar de snabbt den kontakten”; ”ett stort problem är vad man skall erbjuda de barn som fyller 18 år och måste lämna barnhemmet. Det som i dag erbjuds barnen är en placering på vuxeninternat”.

I baslinjestudien skriver man att man identifierat ett antal ”svaga länkar” i barnens institutionskarriär:

- det tillfälle när barnen fyller 4 år och skall flyttas från ett ”babyhem”
- det tillfälle när barnet fyllt 18 år och skall flytta
- graden av integrering i samhället.

Finansieringen av institutionsvården som gör att man saknar incitament för att utveckla öppna vårdformer; institutionsvården är ”gratis” och finansieras via federala anslag.

De angivna punkterna är viktiga konstateranden. Samtidigt saknar de erforderlig precision. Det är uppenbart att den mest kritiska punkten i barnets institutionskarriär är då barnet placeras på det första barnhemmet, ofta endast några månader gammalt. Redan då inleds den ödesdigra utvecklingen som innebär att barnet inte har någon tillvaro utanför barnhemmet att återvända till. Den förlorade föräldrakontakten är den negativa omständighet som man aldrig kan kompensera under den följande institutionskarriären – tvärtom befäster institutionsvården den initiala förlusten för barnets del.

Varför barnhem 4? Detta är en fråga som kommer att diskuteras i denna rapport, men det är en fråga som verkligen är påträngande. Barnhem 4 är en institution där en rad omständigheter pekar på att det är svårt att åstadkomma en förändring. Det är en stor och nedsliten institution med många barn av vilka de flesta bedömts som svårt utvecklingsstörda, ”obildbara” (vilket inte hindrar att barnen lär sig danser och sånger, vilket gör dem eftertraktade vid olika tillställningar!).

Den mest negativa omständigheten, när det gäller att åstadkomma en radikal förändring av barnhemmet, verkar ändå vara själva personalsituationen. Lönerna är så låga, att merparten av personalen har dubbla tjänster för att få en lön som man kan leva på. Varje förändring som hotar detta ”privilegium” kommer att möta på starkt motstånd.

Stadsdelarna Pusjkin och Pavlovsk

Barnhem 4 ligger i stadsdelen Pavlovsk som angränsar till stadsdelen Pusjkin. De förberedande diskussionerna om ett samarbete har i huvudsak skett med representanter för Pusjkin, och vid tidpunkten för baslinjestudiens genomförande beskriver man relationerna med de lokala representanterna som mycket goda.

Pusjkin var tidigare en egen stad men är nu inkorporerad med S:t Petersburg. Invånarantalet är 120 000 personer med en hög andel pensionärer och 20 000 barn i åldern 0-18 år. 8 000 personer bedöms ha funktionsnedsättning varav c.a 400 är barn i åldern 0-18 år.

I Pusjkin finns vissa resurser för att integrera barn med funktionshinder i samhället. *Ett daghem* (daghem 18) arbetar målinriktat med barn med funktionshinder. I *de ”vanliga” skolorna* i Pusjkin finns ett antal barn med funktionshinder, men inget av dessa har utvecklingsstörning. I stadsdelen finns ett internat för barn med 80 platser, och därtill *två skolinternat* där man tar emot inemot 300 barn, varav 20% har funktionshinder. Barnen är placerade vid dessa institutioner i huvudsak p g a föräldrarnas sociala problematik.

Bland övriga resurser för barn med funktionshinder skall särskilt nämnas *barnhem 5* med c:a 100 barn. Barnhemmet har hela S:t Petersburg som sitt upptagningsområde och endast ett fåtal av barnen kommer från Pusjkin. Behandlingsprogrammet avviker dramatiskt från det som gäller för barnhem 4. Vid barnhem 5 bygger behandlingen på ett nära samarbete med föräldrarna och dessa har som regel ansvaret för barnen under helgerna. I rapporten från baslinjestudien skriver man: ”Samarbetet och kontakten med föräldrarna är centralt och fungerar bra utom att barnhemmet skulle behöva komplettera med en socialarbetare för att stötta de barn och familjer som har stora sociala problem.

Från barnhemmets sida satsar man också på social träning; barnen har möjlighet att tillsammans med personal besöka olika stadsdelar och exempelvis delta i idrottstävlingar. Barnhemmet bjuder också in barn ”ute i samhället” att besöka institutionen. Kontakterna mellan barnhem 5 och stadsdelsförvaltningen i Pusjkin beskrivs som mycket goda.

Stadsdelen Pavlovsk har endast 24 000 invånare och många av dem är arbetspendlare in till centrum av S:t Petersburg. Två stora arbetsplatser i staden är internaten, bl a barnhem 4 med hela S:t Petersburg som upptagningsområde. Från stadens sida vill man bygga ut service och stöd för de funktionshindrade barnen i staden (c:a 60 diagnostiserade) och för de utvecklingsstörda barnen planerar man att skapa en ”rehabiliteringsavdelning” som avlastning för föräldrarna.

Vid tidpunkten för baslinjestudiens genomförande hade man fört mer långtgående diskussioner med representanterna för Pusjkin än med dem i Pavlovsk. Trots att barnhem 4

ligger i Pavlovsk finns inget utvecklat samarbetet med stadsdelen. Från ledningens sida i stadsdelen ser man emellertid positivt på ett framtida samarbete, och man anser också att det ökade samarbetet med Pusjkin är något att se fram mot.

Utvecklingsstörda barns rättsliga ställning i Ryssland

Inom ramen för baslinjestudien genomfördes en kvalificerad analys av det rättsliga läget för utvecklingsstörda barn i Ryssland. Ett viktigt syfte i detta sammanhang var att hos de svenska aktörerna skapa en ”förståelse för existerande rättsliga hinder mot och förutsättningar för att förändra omsorgen av utvecklingsstörda barn i S:t Petersburg”.

Man genomför också en jämförande analys av det internationella rättsläget och inte minst FN:s standardregler och det ryska regelsystemet.

Detta avsnitt av baslinjestudien lämnas här okommenterat. Det är i detta sammanhang tillräckligt att slå fast tre omständigheter:

- Den ryska lagstiftningen när det gäller de handikappade/funktionshindrade människornas rättigheter är i paritet med internationell rätt. Ryssland har således anslutit sig till *FN:s barnkonvention* och i anslutning härtill stiftat ett antal lagar som skall innebära stöd för implementeringen av barnkonventionen. Den viktigaste av dessa kompletterande lagstiftningar är *Lagen om grundläggande garantier för barnets rättigheter i den Ryska federationen* (1998).

- Det finns påtagliga ambitioner att genomföra olika insatser för olika grupper av funktionshindrade människor på ett sådant sätt att man befrämjar deras integrering i samhället, och när det gäller barn – att man skall stärka relationerna mellan barn och föräldrar.

- Det finns en mycket stark medicinsk-”defektologisk” tradition när det gäller vård och omsorg respektive rehabilitering riktade mot barn och vuxna med funktionshinder. Samtidigt finns också en påtaglig ambition att i allt högre grad beakta sociala och psykosociala omständigheter när det gäller insatserna för de berörda grupperna. Ett uttryck för detta är just handikapp-begreppet, där man numera ser individens svårigheter som en kombination av individuella och sociala omständigheter.

- Det finns också i lagstiftningen ideologiska markeringar med sikte på *utjämning av möjligheter* som en målsättning vid utveckling av socialpolitiska stödinsatser.

Av särskild betydelse är de förordningar som ansvariga myndigheter i S:t Petersburg genomfört för att säkerställa att de federala lagarna om stöd till funktionshindrade kan implementeras i det lokala sammanhanget. Det finns också bestämmelser som innebär hyresbefrielse och nollavgifter för de frivilligorganisationer som arbetar för att engagera och utveckla stöd till funktionshindrade.

Är en individ funktionshindrad eller ej – ”kommissionen” avgör

För att bedöma det handlingsutrymme man har för att åstadkomma en utveckling/avveckling av institutionsvården är en granskning av den s k kommissionens arbete av stor vikt. ”Kommissionen” består av medicinsk-social expertis och principerna för dess bedömning är preciserad i en förordning från 1996, *Om villkor för att fastställa att en individ är funktionshindrad*.

Avgörande för kommissionens ställningstagande är bedömningen av individens hälsa (bedömningen skall utgå från en ”allsidig värdering av individens hälsa”) och de hinder som finns för att individen skall kunna leva ”normalt i samhället”. Kommissionens bedömning skall äga rum ”på begäran av individen eller dennes företrädare”. Man graderar funktionshindret i tre klasser och bedömningen är tidsbegränsad till ett eller två år varefter ny bedömning skall genomföras.

De olika former av stöd som individen har rätt att erhålla efter att ha blivit klassad som funktionshindrad utgör starka incitament att uppnå denna ”status”.

Det finns – såvitt känt - inte någon form av vetenskaplig genomlysning av de bedömningar som genomförs av de kommissioner som de facto är grindvakter när det gäller att komma fram till de beslut som avgör individens möjlighet till olika förmåner, huruvida individen skall rekommenderas för institutionsplacering o s v.

Det är inte osannolikt att kommissionernas arbete är en starkt konserverande kraft när det gäller att förändra vården och omsorgen av barn med funktionshinder. Dels finns här ett kvardröjande defektologiskt betraktelsesätt på fenomenet funktionshinder med i huvudsak en medicinsk retorik kring diagnostik och rehabiliterande insatser. Dels innebär ersättningssystemen att man skapar intresse från föräldrarnas till handikappade barn sida att diagnosen skall bli ”så grav som möjligt”⁴. Kommissionens beslut skall regelbundet omprövas; det finns inga uppgifter om i vilken mån en ny bedömning verkligen äger rum eller om prövningen mer är av formell karaktär för att uppfylla lagens krav.

Socialtjänstens (möjliga) insatser

Det sociala arbetet var en icke-profession i det sovjetiska samhället. I detta ”utopiska” samhälle fanns inga sociala problem som krävde insatser från samhällets sida.

Efter sovjetregimens fall blottades med stor tydlighet de mycket omfattande sociala vårdor som plågade medborgarna i det ryska samhället. Därtill förstärktes en mängd sociala problem under de första postsovjetiska åren beroende på det ekonomiska kristillstånd Ryssland då befann sig i. Sverige är ett av de länder som bidragit med betydande insatser när det gäller att komma i gång med utbildning av socialarbetare, vid rådgivning inför Socialtjänstlagens tillkomst o s v. Socialtjänstlagen 1995 har i många avseenden en förnämlig skrivning. I baslinjestudien skriver man: ”Stöd i hemmet skall utgöra en av hörnstenarna i socialtjänsten och syfta till att stärka individens sociala status, försvara hans eller hennes mänskliga och juridiska rättigheter och möjliggöra för individen att stanna i den sociala miljö han eller hon har vant sig vid...Hemstödet inkluderar hjälp med mat, medicinering, städning, juridiska problem...Dessa tjänster skall tillhandahållas av speciella centra som upprättas lokalt.”

Socialtjänsten skall också vara förebyggande. Termen i detta sammanhang är ”konsultation”, närmast motsvarande rådgivning, som skall erbjudas människor för att

⁴ Jämför med situationen i Sverige! För föräldrar till barn med olika typer av störningar, t ex koncentrationssvårigheter, aggressionsutbrott o s v finns ofta ett starkt tryck mot att deras barn skall få en s k bokstavsdiagnos – i realiteten den enda möjligheten för att olika stödsatser för barnets del skall kunna komma ifråga.

befrämja deras integrering i samhället och för att ge familjestöd. Man skall också samordna olika samhälleliga insatser, arbeta med familjer med sociala och psykiska problem.

S:t Petersburgs treåriga verksamhetsplan för "funktionshindrade barn".

Det kanske viktigaste operativa dokumentet, när det gällde att bedöma förutsättningarna för arbetet på barnhem 4, var förmodligen den treåriga verksamhetsplanen som gällde från 2001 till 2003. Den utarbetades av S:t Petersburgs kommitté för arbetslivsfrågor och social välfärd och av GAOORDI, vilken senare organisation har ett huvudansvar för det svenska biståndsprojektets genomförande vid barnhem 4.

Programmet innehåller flera ytterst viktiga punkter. Treårsprogrammets huvudsakliga uppgift var således att förebygga uppkomsten av funktionshinder hos barn (hur?), skapa effektiva former för rehabilitering av funktionshindrade barn, utveckla former för socialt stöd till familjer med funktionshindrade barn.

För att förhindra uppkomsten av funktionshinder skall man skapa *habiliteringscenter* men också rehabiliteringscenter, man skall stödja forskning om barn med funktionshinder och man skall genomföra utbildningsinsatser för att uppnå en fördjupad professionalitet för olika personalgrupper.

För treårsprogrammets genomförande avsatte S:t Petersburg 42 miljoner rubel 2001, 87 respektive 73 miljoner för åren 2002 respektive 2003.

Den juridiska summeringen i baslinjestudien

Den radikalt nya lagstiftningen för stöd och insatser för barn med funktionshinder som genomförts på såväl federal som regional nivå i Ryssland imponerar föga på baslinjestudiens författare. Man hävdar att det råder begreppsförvirring i största allmänhet, en medicinsk grundsyn är fortfarande den dominerande. Socialtjänstlagen beskrivs däremot på ett positivt sätt: "Socialstödslagen är otvetydig vad gäller samtligas rätt till undervisning, arbete och personlig helgd." Men därefter tillägger man: "Man bör dock sträva efter större förändringar i det ryska samhället för att dessa rättigheter skulle kunna tillgodoses även de utvecklingsstörda". Det är ett banalt konstaterande, att den sociala situationen i stort i det ryska samhället förhindrar genomförandet av många av intentionerna i sociallagstiftningen. Detta generella socialpolitiska dilemma kan innebära specifika svårigheter när det gäller insatserna för förändring av barnhem 4. Som precisering av negativa förutsättningar för det svensk-ryska samarbetet för att åstadkomma de önskvärda förändringarna är emellertid anmärkningen av önskvärda "större förändringar i det ryska samhället" ett meningslöst konstaterande.

Detta gäller också resonemanget i rapporten beträffande personalens lönesättning: "Ett av de viktigaste hindren i utvecklingen av sociala system till stöd för barn utgörs av de låga lönerna inom den statliga sektor som arbetar med socialtjänst till befolkningen. För att detta skall ändras krävs rättsliga förutsättningar till differentierad sättning av garanterade lönenivåer för yrkesmän inom detta område också i den offentliga verksamheten". Det är svårt att förstå resonemanget bakom denna slutsats. Bortsett från denna svårighet – vad kan man göra för att bidra till förutsättningar för differentierade lönenivåer? Ingenting!

Baslinjestudiens slutsatser – en kritisk granskning

De slutsatser man kommer fram till i baslinjestudien har haft en avgörande betydelse för genomförandet av det program för utveckling av barnhem 4 som man beslutat om. Granskningen i denna rapport innebär en bedömning av det arbete som genomförts – från planeringen av projektet till dess avslut - och de resultat man åstadkommit. Diskussionen i detta avsnitt skall – med utgångspunkt från en kortfattad beskrivning av de slutsatser som baslinjestudien lett fram till – diskutera dessa slutsatser som grund för det svensk-ryska projektet.

Det finns en påtaglig ambivalens i baslinjestudiens slutsatser när det gäller möjligheten att både utveckla och avveckla barnhem 4, men det är dessa antagonistiska mål man har föresatt sig att förverkliga. Man beskriver det synsätt som ligger bakom behandlingen vid barnhem (motsvarande barnhem 4) som statistiskt. Barnen får en tidig diagnos som karakteriserar dem som obildbara och denna omprövas inte – stämpeln som icke utvecklingsbara hänger fast vid barnen ”ibland för resten av deras liv”.

Man pekar på, att det fastlagda målprogrammet för stöd till de funktionshindrade barnen i St: Petersburg verkligen är ett viktigt dokument, när det gäller att åstadkomma färre institutionsplaceringar. Men man tillägger omedelbart en reservation mot denna positiva bedömning: ”främst ekonomiska men också byråkratiska och ideologiska hinder kvarstår för en snabb implementering”.

Barnhem 4 beskrivs i slutsatserna – som tidigare i rapporten – som en ”sluten värld”. Barnhem 4 ”tar in få influenser från omvärlden”. Det viktigaste och mest ödesdigra brottet i kontakten med omvärlden är att de flesta barnen förlorar sin föräldrar i en psykologisk bemärkelse.

För många av barnen är den psykologiska utvecklingen negativ under den långa tid de vistas på barnhemmet (från 4 till 18 års ålder). Trots de ansträngningar man gör för att ge barnen skolundervisning (och efter 12-årsåldern yrkesträning), har man små chanser att slussa ut barnen i samhället när barnen 18 år. Det finns inga resurser för dessa barn i lokalsamhället, och barnen är illa förberedda för ett liv utanför institutionen. Resultatet är följaktligen en placering på ett internat för vuxna med funktionshinder och utvecklingsstörning.

Det finns emellertid positiva exempel när det gäller dels barnhemsbarnens integrering i samhället (och den obrutna kontakten med föräldrarna), dels utvecklingen av det psykosociala arbetet med barnen inom institutionen. Vi har tidigare nämnt barnhem 5 där barnen vistas i det biologiska hemmet över veckosluten, och babyhem 13 där man arbetar utifrån med psykoanalytiskt präglad anknytningsteori och påvisar goda effekter för barnens del. Daghem 18 - där barnen kan vara inskrivna till 10 års ålder – arbetar med integrerade grupper av barn (funktionshindrade och ”normala” barn).

I rapporten från baslinjestudien betonar man vikten av att man skall kunna ”ta tillvara” de kunskaper om omsorgen av de funktionshindrade barnen, som man gjort på dessa institutioner. Dessa institutioner kan tjäna som ”goda exempel” men – och kanske viktigare – man kan också använda personal därifrån vid utbildningen av personalen på barnhem, 4.

En förutsättning för projektet är att man kan skapa positiva kontaktytor mellan stadsdelen Pusjkin och barnhem 4. ”Stadsdelen måste kunna se egna fördelar med att utveckla ett sådant arbete” skriver man i rapporten. Men Pusjkin måste också få resurser att utveckla öppna stödformer för barn som bor hemma, för att utveckla integrerade pedagogiska miljöer i förskola och skola. I rapporten betonar man också vikten av att man skapar arbetstillfällen för funktionshindrade inom stadsdelen för att möjliggöra en utflyttning från internatet/

barnhem 4 när ungdomarna är 18 år. En sådan utflyttning kräver också en utveckling av stödsatser från socialtjänstens sida. Av skrivningen i rapporten att döma, är representanter för Pusjkin positiva till kunna utveckla alternativa vårdformer både för de barn och ungdomar som bor i stadsdelen och för de ungdomar som finns vid barnhem 4 - och vilka så småningom kan göra anspråk på att finna en plats utanför internatet. Men samtidigt ger man uttryck för en viss pessimism i rapporten: ”När det gäller att utveckla stödet i närmiljön och till familjerna har Pusjkin inte större erfarenheter än andra stadsdelar i staden, d v s nästan inga alls”.

Vilka är då resurserna för de nödvändiga nya stödformerna? ”En satsning på nya verksamheter måste göras genom omprioriteringar och genom att använda de resurser som finns i dag på ett alternativt och rationellt sätt. Några extra resurser finns inte”.

De slutsatser man kommer fram till i baslinjestudien rörande möjligheten till positiva kontakter med stadsdelen Pavlovsk (där barnhem 4 ligger) är reserverade. Man pekar på att stadsdelen inte kommer att ha någon viktig roll i projektet ”men bör ändå finnas som samarbetspart” (vad innebär detta?). Och till slut en egendomlig utsvävande skrivning som står i motsats till markeringen att Pavlovsk saknar egentlig betydelse: ”Stadsdelen kommer att behövas för att ge tillfällen till integrering av barnen från barnhem 4. De har uttryckt en positiv hållning till detta och har redan öppnat upp för barnen från barnhemmet”.

Analysen av förutsättningarna för genomförandet av projektet *Utveckling av omsorgerna om funktionshindrade barn; Barnhem nr 4 i S:t Petersburg* saknar erforderlig precision. Man har genomfört en positiv beskrivning av utvecklingen av den sociala barnomsorgen i Ryssland generellt liksom av den aktuella lagstiftning som tillkommit för att ge stöd åt utvecklingen av vård och omsorg om de funktionshindrade barnen. Man har också i baslinjestudien på ett insiktsfullt sätt beskrivit den pågående förändringen av synsättet när det gäller behandlingen av barn med funktionshinder och utvecklingsstörning. Den tidigare tilltron till institutionsvård har gradvis ersatts av förord för vård och stöd i öppna former och med särskilda insatser för föräldrar till handikappade barn.

När det gäller utsikterna att åstadkomma positiva förändringar på det aktuella barnhemmet nr 4 respektive utbyggnad av olika stödformer i lokalsamhället är det snarast emellertid negativa argument som radas upp i slutsatserna från baslinjestudien. *Dessa negativa erfarenheter rör specifika förhållanden, men de är formulerade i form av svepande omdömen.* Vid läsningen av rapporten från baslinjestudien lämnas man till sist i ett tillstånd av ovisshet – kommer förutsättningarna för projektet att vara rimligt goda eller inte?

Baslinjestudiens förslag till projektets inriktning

I baslinjestudiens förslag skisserar man de nödvändiga processer som måste påbörjas för att man skall kunna förverkliga projektets grundläggande ambition – att utveckla barnhem 4. ”Barnhem 4 är stort och går inte att utveckla på kort tid” skriver man. Först måste man ”öppna upp” barnhemmet mot samhället – detta skapar möjligheter till ”positiv utveckling och integrering av barnen”.

Den andra men samtidigt processen är att utveckla alternativa former för vården och omsorgen i lokalsamhället.

Utan att man direkt skriver det kan man mellan raderna läsa, att rapportförfattarna anser att man står inför betydande svårigheter när det gäller att övertyga personalen på barnhem 4 om deras önskvärda medverkan i projektet: ”Det betyder också att det är nödvändigt att genom olika utvecklingsinsatser på barnhemmet tillföra sådan kunskap att också personalen där ser fördelarna med att på sikt utveckla institutionen”.

Ett innovativt förslag från baslinjestudien är att skapa *ett nätverk* av ryska experter som tillsammans med svenska experter skall följa upp projektutvecklingen. Se mera om detta förslag i det följande!

De konkreta insatserna som föreslås i baslinjestudien ("aktiviteter som måste initieras snarast" är följande:

1) *Uppbyggnaden av liten modellinstitution för att stoppa intaget till barnhem 4.*

Förslaget innebär att man bygger upp en liten institution med maximalt 10 platser med "familjelika förhållanden" för de barn som via babyhemmen egentligen skulle ha placerats på barnhem 4. På modellinstitutionen skall personalen vara väl utbildad när det gäller kunskapen om barnets utveckling och dess behov, man skall arbeta för att upprätthålla nära kontakter med barnets föräldrar och man skall eftersträva en återgång till det biologiska hemmet så snart som möjligt. Man räknar med att barn från experimentinstitutionen babyhem 13 skall ha företräde till placering på den nya modellinstitutionen.

2) *Övergångsboende i Pusjkin*

Man avser att skapa ett "övergångsboende", d v s en "hemlik" institution med maximalt 10 platser (två enheter med fem platser vardera). Institutionen skall ge möjlighet till placering för ungdomar fyllda 18 år från barnhem 4. Målsättningen för behandlingsarbetet skall vara ungdomarnas "egna boende"; "de skall lära sig att på egen hand klara sig i samhället och att kunna arbeta" (hur realistisk är en sådan målsättning?). Man förutsätter en rad sociala stödinsatser för dessa ungdomars del. Men: "En minimal personalstat skall eftersträvas för att vänja ungdomar att klara sig själva".

3) *Insatser på barnhemmet*

"Verksamheten på barnhem 4 bör ses över" skriver man i rapporten från baslinjestudien. Skälet är att barnens behov i dag inte kan tillgodoses och att barnen inte utvecklas normalt. I det följande exemplifierar vad denna "översyn kan innebära: minskat barnantal i grupperna, kontaktmannaskap, förändring av arbetstiderna så att närheten personal-barn kan öka o s v. Vidare förordas att man "skall lyfta fram varje barns individualitet".

Man måste fråga sig om det är texten som är dålig eller om bristerna gäller analysen som ligger till grund för rekommendationerna. Att "se över" verksamheten vid barnhem 4 är naturligtvis helt otillräckligt om barnens grundläggande behov inte beaktas och än värre: om deras utveckling äventyras. Och vad menas med "att lyfta fram varje barns individualitet"? I rapporttexten finns en märklig tendens till att måla upp stora och helt avgörande frågor och att därefter med några enkla fraser antyda hur man skall lösa problemen. Så här skriver man också: "Andra omedelbara insatser kan vara att öppna upp hemmet mot samhället..." Hur "öppnar man upp?"

I samma anda skriver man i rapporten att "kommunikationsträning i vid mening" bör vara central. När läsaren börjar begrunda vad en sådan träning – i vid mening – faktiskt innebär, så finner man att det betyder ökade kontakter med samhället, och att dessa skall ha ett mål, "nämligen ett liv i samhället".

Målet för projektet är ju faktiskt avveckling av barnhem 4. Förverkligar man detta mål kommer många människors arbetstillfällen att hotas och därmed grunden för deras tillvaro. Avvecklingen av barnhemmet innebär också ett underkännande av det arbete man genomfört; man avvisar också de verklighetsföreställningar medarbetarna haft i sitt arbete. En avveckling av barnhem 4 innebär alltså en direkt konfrontation mellan olika kultursyner, olika uppfattningar om villkoren för barns utveckling – ja faktiskt en konfrontation mellan olika sätt att förstå ”vad det är att vara människa”.

Omfattningen och djupet av denna problematik måste ha föresvävat också författarna till baslinjestudiens rapport. Men man har bara verbala gester att komma med när man diskuterar *hur* man skall arbeta i det kommande projektet: ”Ett delmål kan vara att arbeta med barnen för att förkorta deras vistelse där. På sikt bör dock målet vara att barnhem av denna kategori inte behövs. För att nå detta mål måste alla som arbetar med barnen vara införstådda med det, och utbildningen för personalen utformas i linje därmed.”

4) *Skapandet av ett informellt nätverk för kunskapsöverföring till projektet*

En av rapportens förtjänster är att man identifierar den utveckling av kunskaper och värderingar beträffande vården av funktionshindrade barn som äger rum i Ryssland. Genom förslaget att skapa ett informellt nätverk av ryska och svenska experter skall man kunna inlemma projektet i denna positiva utveckling. Man har vidtalat följande experter från den ryska sidan: föreståndaren på babyhem 13 och medarbetarna på daghem N 41 samt det forskningsteam som är knutet till dem, verksamhetsledaren på Early Intervention Institute, ansvarig för rehabiliteringscentret Karlsson och ordföranden i GAOORDI. Dessutom bör föreståndaren för barnhem 5 och 1 ingå i nätverket liksom – självklart – föreståndaren för barnhem 4. Socialchefen i Pusjkin föreslås ingå i nätverket liksom den ansvarige utvecklingschefen i Sociala kommittén på central nivå.

Projektets finansiering

Det finns ingen egentlig ekonomisk planering genomförd inom ramen för baslinjestudien. Man framhåller rent allmänt att förslagen kan innebära vissa nya kostnader men att åtskilliga av dem kan finansieras genom omprioriteringar. När det gäller den föreslagna modellinstitutionen kan denna ”delfinansieras” med pengar från barnhem 4.

Baslinjestudiens förslag är ett ramförslag

På några slutrader i rapporten markerar man att man kommit fram till att formulera ett ramförslag med vissa tydligt angivna riktlinjer för projektet. Man skriver också att man efter ett principbeslut om att köra i gång projektet måste detaljplanera varje delprojekt; en planering som skall genomföras av ryska och svenska experter i förening.

II VAD HÄNDE I PROJEKTET? EN BESKRIVNING UTIFRÅN TILLGÄNGLIGA DOKUMENT

I baslinjestudien anges målsättningar för projektet 'Barnhem 4'. På lång sikt är målet klart och entydigt – *barnhemmet skall avvecklas* och ersättas med omsorg i små vårdmiljöer, ”grupphem”, placering i familjehem eller stöd till de biologiska föräldrarna.

I ett medellångt perspektiv – under projektets föreslagna löptid – skall man skapa *ett litet grupphem* för små barn för att förhindra intagning på internatet och *ett utslussningshem* för ungdomar för att förhindra en överföring av dem till internat för vuxna människor med funktionshinder. Projektet skall inledas med en intensiv utbildningsinsats för i första hand personalen på barnhem 4 för att motivera dem för medverkan i projektet och för att överhuvud öka deras förståelse för innebörden av funktionshinder och generellt fördjupa förståelsen av barns behov (med den kanske inte klart uttalade avsikten, att personalen skall förstå institutionsplaceringens negativa konsekvenser för barnens del).

Vid genomlysningen av baslinjestudien markerades de noggranna beskrivningarna av villkoren för barn med funktionshandikapp i Ryssland liksom också de tydliga beskrivningarna av barnhem 4 som miljö för barnens – och personalens! – del. I granskningen av baslinjestudien underströks också den frånvaro av diskussion när det gällde projektets strategi för att uppnå de formulerade målen. Ett av projektmålen – utbildningen av personalen – var samtidigt det ”instrument” som skulle utgöra drivkraften för projektet för de ryska medarbetarnas del. Utbildningen skulle förändra personalens attityder och förståelse, eller kort sagt, utbildningen skulle få en i vissa fall negativ och i andra fall skeptisk personal positiv till projektets yttersta syfte – nedläggningen av barnhem 4.

De dokument som skall granskas och diskuteras är följande:

- 1) Utbildningsplan 2002 och 2003. Projekt 'Utveckling av omsorgerna om funktionshindrade barn; Barnhem 4 i S:t Petersburg. (2002-10-01)
- 1b) beräknade kostnader för år 2003
- 1c) beräknade kostnader för år 2003 – reviderad budget 2003-03-21
- 2) Utveckling av stödet till funktionshindrade barn i S:t Petersburg; Barnhem nr 4. Rapport för tiden 0206-021212. Årssammanställning.
- 3) Projekt: Development of the Care of Handicapped Children in St Petersburg. Utbildning riktad till medicinsk personal vid Barnhem nr 4 I Pavlovsk. (2004-01-27)
- 4) Stockholm Care: Insatser genomförda under perioden 030701-031231 (2004-01-16)
- 5) Stockholm Care: Redovisning avseende projektet 'Development of the care of handicapped children in S:t Petersburg' per den 31 December 2003 (2004-03-04)

- 6) Anteckning beträffande beviljade medel för projektet Barnhem 4 (Birgitta Hellman, ej daterad).
- 7) Projekt: 'Development of the care of Disabled Children in S:t Petersburg'. Reviderad budget för år 2004 samt uppdaterade utbildningsplaner (se p.8 och 9); (2004-05-12).
- 8) Utbildningsplan 2004. Plan för utbildning på Barnhem nr 4 i S:t Petersburg 2004.
- 9) Projekt: 'Development of the Care of Handicapped Children in S:t Petersburg – utbildning riktad till medicinsk personal vid Barnhem nr 4 I Pavlovsk.

De dokument som angivits här ovan (1-9) utgör sannolikt endast en del av den samlade dokumentationen från projektet Barnhem 4. Dokumenten i fråga har överlämnats av Östeuropeiska kommittén; det har ansetts ligga utanför granskningsuppdraget att ”finkamma” olika instanser för att få fram en mer fullständig dokumentation.

I en anda av tillförsikt...

Utbildningsplanen för år 2002 och 2003 är dagtecknad oktober 2002 och en del av utbildningsplanen beskriver alltså händelser som redan ägt rum. I planen ges också en kort beskrivning av de insatser som genomförts före 2002. I Utbildningsplanen sammanfattas vad man benämner *utvecklingsstrategin* för projektet:

- att stoppa intaget på barnhemmet
- stoppa livslång institutionsvård för dem som redan är intagna samt
- att höja kvaliteten på insatserna för de barn som f n av olika anledningar måste kvarstanna på barnhemmet.

I stort sett överensstämmer denna ”utvecklingsstrategi” med de projektmål som uppställs i baslinjestudien – med vissa inskränkningar. Ett av de mest intressanta förslagen i baslinjestudien var skapandet av ett nätverk av ryska nyckelpersoner för att befrämja de olika initiativen inom projektet. Det förslaget återkommer inte mer än indirekt i Utbildningsplanen, och då genom att man utpekar några viktiga personer som får delta vid en studieresa för ”auskultationer” i Sverige. Framför allt har diskussionen i baslinjestudien beträffande uppbyggnaden av en ”liten modellinstitution” för att fånga upp barn i skarven mellan babyhemmen och barnhem 4 försvunnit.

I efterklokhetens ljus är det lätt att *se att man i projektet omvandlade varje ambition att förändra till en avsikt att utbilda för att skapa beredskap för förändring*. Utbildningen blev i verkligheten både mål och medel för projektets del; tilltron till att kunna planera utbildningssinsatser för att fylla förmenta ”behov” var också vid denna tidpunkt – hösten 2002 – nästan gränslös. ”Dessutom finns en beskrivning av utbildningsbehovet för ytterligare en 3-årsperiod. I denna del fortsätter insatserna på barnhemmet samtidigt som insatserna för att utveckla ett övergångsboende (utslussningen) och ett litet boende för att stoppa intaget till barnhemmet skall genomföras.”

Insatserna för år 2002 och 2003 är i första hand inriktade på den personal som arbetar på barnhem 4, alltså ”sammanlagt 423 personer /som upprätthåller 658 tjänster/. Totalt är

det 352 personer som i sitt arbete kommer i direkt kontakt med barnen...sjukvårdspersonal, lärare och pedagoger har oftast specialistutbildning på högre nivå. Vårdpersonalen har överlag motsvarande grundutbildning.”

När det gäller utbildnings – och utvecklingsbehov så anges i Utbildningsplanen tre olika inriktningar, ”block”:

- kunskaper om barnens behov och möjligheter till utveckling
- kunskaper om organisation, personalens arbetssituation och barnens miljö
- kunskaper om de barn som är mycket svårt handikappade och som under överskådlig tid kommer att bo på institution.

Den detaljerade beskrivningen av innehållet i dessa block föregås av en markering av att kunskaperna om barn med utvecklingsstörning utgår från olika perspektiv i Ryssland respektive västvärlden. ”Det svenska (och västerländska) förhållningssättet uppfattar inte utvecklingsstörning som en sjukdom, vilket är fallet i Ryssland. Hur man ser på detta är helt avgörande för hur arbetet med barnen utformas. Således kommer en utbildning i detta ämne att i grunden handla om att förändra personalens och det omgivande samhällets syn på de utvecklingsstörda barnen”.

Det råder inte någon tvekan vem som har tolkningsföreträde när det gäller förståelsen av de utvecklingsstöda barnen och deras behov! Inte heller kan man spåra någon tvekan om att man skall lyckas ”förändra personalens och det omgivande samhällets syn på de utvecklingsstöda barnen”.

När man diskuterar det andra blocket inom utbildningen pekar man på att barnhemmets organisation är hierarkisk med läkarna som de högsta ansvariga. Den övriga personalen har en hård arbetsbelastning och arbetar i långa pass (24 timmar varpå följer fyra dagars ledighet). I detta sammanhang skall utbildningens mål vara att ge kunskap om hur barnhemmets resurser ”kan användas på ett sätt som möjliggör för personalen att få en bättre arbetssituation...” Detta är naturligtvis en tilltalade ambition från projektledningens sida. Man bortser i detta sammanhang emellertid från att organiseringen av arbetstid till väsentlig del betingas av personalens intresse att kunna ha andra arbetsuppgifter vid sidan av anställningen på barnhemmet – det är inte osannolikt att man skulle stöta på starkt motstånd när det gäller att förändra arbetsvillkoren av detta skäl.

Block 3 innebar att man försökte tillgodose de utbildningsbehov för personalens del som gällde förståelsen av de svårast handikappade barnen, de flerhandikappade, de sängliggande – överhuvud de barn som krävde stora insatser för att kunna utvecklas i en positiv riktning.

De olika utbildningsinriktningarna/blocken vänder sig delvis till olika personalgrupper:

Block 1 vänder sig till den ”lilla gruppen”, den personalgrupp som skall arbeta med ungdomar och med utslussningen av en andel av ungdomarna. I ”uttunnad version” kommer också den övriga personalen att få delar av block 1. Emellertid: ”Utbildningen för den ”lilla gruppen” blir mera omfattande, pågår under längre tid och erbjuder fördjupade kunskaper. Denna personalgrupp kommer att bli föregångare och bredda vägen för utvecklingen”.

Block 2 riktar sig framför allt till barnhemmets ledningsgrupp genom tematiseringen av barnhemmet som organisation och team arbetets metodik. Block 3 vände sig framför allt till den personalgrupp som arbetade med de svårast handikappade barnen.

Av skrivningen i utbildningsplanen framstår ett tydligt dilemma när det gäller utbildningsplaneringen – personalgruppens och överhuvud den totala målgruppens storlek och heterogenitet. Redan från början måste man planera olika utbildningsinsatser för olika personalgrupper. Detta är inte bara ofrånkomligt utan också ändamålsenligt eftersom rimligen personalgrupperna har olika förkunskaper och olika behov av ”nya” kunskaper. Samtidigt innebär den starkt differentierade utbildningssatsningen också en tydlig markering av kunskapernas ”hierarkiska karaktär”. Den stora grupp av vårdpersonal med den dagliga och nära kontakten med barnen får den yttligaste och mest översiktliga utbildningen.

När det gäller denna utbildningsplan framhåller man att den skall starta hösten 2002 och inledas med en startkonferens och därefter skall utbildningen vara i full gång under projektets tredje år, alltså 2003. Man skriver redan nu att projektet behöver en avsevärd tid för att kunna slutföras framgångsrikt: ”Därefter beräknar vi att det krävs ytterligare *i första hand / vår kurs./ tre år* för att alla delmål skall nås.”

Utbildningsplanen för år 2002 och 2003 är det mest omfattande dokumentet från projektet barnhem 4 om man bortser från baslinjestudien. I dokumentet ingår en detaljbeskrivning av planeringen för hösten 2002. Det är i huvudsak ”den lilla gruppen” som är målgrupp för höstens utbildning och man kommer att genomföra *en konferens, en auskultation och ett utbildningstillfälle* under slutet av 2002.

Startkonferensen vänder sig till en begränsad grupp av deltagare, personal från barnhemmet, projektets lednings- och arbetsgrupp liksom medarbetare vid stadsdelsförvaltningen i Pusjkin, inalles maximalt femtio deltagare. Begränsningen av deltagarantalet förefaller märklig eftersom man samtidigt skriver: ”Konferensen syftar till att ge en gemensam plattform för alla som blir involverade och som berörs av projektinsatserna”. Föreläsare vid startkonferensen är i huvudsak ryska experter, dock medverkar en (ej namngiven) svensk expert med en föreläsning om ”Synen på handikapp”.

Utbildningen för den ”lilla gruppen” är en intensiv utbildningsinsats som riktar sig till en personalgrupp om tio personer som är utsedda av barnhemmets ledningsgrupp och som skall arbeta med en grupp om femton barn i åldern 16 år och som förberedas på att lämna barnhemmet (och institutionstillvaron). Personalen skall i sitt arbete förbereda ungdomarna och hjälpa dem att klara av ett eget boende i ett övergångshem – vilket skall ställas till förfogande av staden Pusjkin.

Utbildningsinsatsen för den lilla gruppen är väl genomtänkt och den skall omfatta följande teman vid de respektive utbildningstillfällena:

Tillfälle 1: Vad vill jag med mitt arbete?

Tillfälle 2: Vad är funktionshinder?

Tillfälle 3: Vad är funktionshinder? (forts.)

Tillfälle 4: Normalisering, integrering

- Tillfälle 5: Kommunikation
- Tillfälle 6: Helhetssyn
- Tillfälle 7: Nätverkets betydelse
- Tillfälle 8: Livskvalitet
- Tillfälle 9: Livskvalitet (forts.)
- Tillfälle 10: Att bo på institution.

De olika temana är därtill nedbrutna i olika underrubriker; under 'Kommunikation' anger man exempelvis delmålen 'relationer och samlevnad', 'alternativ kommunikation'. En genomgående tematik för varje undervisningstillfälle är, att man knyter de generella resonemangen till de ungdomars individuella behov som ingår i utslussningsgruppen.

De flesta lärarna för denna utbildningsinsats som skulle engageras var svenska experter med "lång erfarenhet från området". Man avsåg också att knyta medarbetare från ett "övergångsboende" i Sverige till utbildningen/projektet.

I Utbildningsplanen ingår '*Ansökan för år 2003*', ett viktigt och informativt dokument. Utbildningen för den "lilla gruppen" – se ovan! – skall genomföras fullt ut och därtill skall man arbeta tillsammans med stadsdelförvaltningen i Pusjkin för att "inrätta övergångsboendet". Man skall enligt planerna också påbörja planeringen av ett mini-boende för små barn "för att förhindra placering på barnhemmet". Allt som allt räknar den svenska projektledningen med 6-8 resor till S:t Petersburg under året och man räknar också med att det finns behov av att "låta den ryska parten besöka Sverige för ett erfarenhetsutbyte".

Som framgått av beskrivningen av utbildningsplanerna finns det stora skillnader mellan satsningarna på olika personalgrupper. Den "övriga personalen", alltså vårdpersonalen som har den dagliga och nära kontakten med barnen, kommer att erbjudas en introduktion till arbetet med utvecklingsstörda barn och ungdomar. Man "betar av" detta utbildningsbehov genom att erbjuda c.a 80 personer (personalen i ett av institutionens fyra hus) en halvdags utbildning (!) under året.

Ledningsgruppen för barnhemmet består av nio personer, barnhemmets chef och tre biträdande chefer plus ansvariga läkare för varje hus. Ledningsgruppens medlemmar skall erbjudas en utbildning som gäller organisation och ledarskap.

De svårast handikappade barnen har medicinska behov som man från svensk sida bedömer vara ej tillgodosedda. I planerna för 2003 finns två besök av läkare respektive sjukgymnast för att bedöma behovet av särskilda medicinska insatser för dessa barns del, respektive för att bedöma behovet av utbildningsinsatser för personalen. Denna del av utbildningsprogrammet beräknar man starta år 2 004.

I Utbildningsplanen ingår också en skrivning om "Utvecklingsbehov för åren 2 004-2 006.

När det gäller insatser inom barnhemmet beskriver man tre prioriteringar: fortsatt arbete med "den lilla gruppen", ökade utbildningsinsatser för den "övriga" personalen och särskilda satsningar för gruppen av svårt handikappade barn för att "lyfta fram dessa barns möjligheter att utvecklas maximalt, i linje med normalisering och höjd livskvalitet."

Insatserna för att utveckla ett övergångsboende skall fortsätta och man pekar i planerna för år 2 004 – 2 006 att "förhandlingar har inletts med staden centralt (Sociala kommittén) om resurser till detta". Man märker för första gången en tveksamhet i skrivningen när det

anges att det *eventuellt* kan bli ett beslut om detta boende under hösten 2 002. Man hänvisar också till den dåliga tillgången på bostäder och lokaler, vilket innebär att man bedömer att boendet inte kan stå klart ”förrän någon gång efter år 2003.” Det förutsätts att man från svensk sida skall vara *rådgivande part* både när det gäller det praktiska arbetet samt vid tillsättningen av personal. Man skall också delta ”i att utveckla kontakterna med de aktörer i stadsdelen Pusjkin som kommer att bli indragna i arbetet”. Man skall också utarbeta en utbildningsplan för den personal som kommer att arbeta på utslussningshemmet. Man räknar med att påbörja utbildningen 2 004 då personalen *förhoppningsvis* är på plats.

En av – som det visade sig – projektets svaga punkter var kontakten mellan barnhemmet och det omgivande lokalsamhället. I planerna för åren 2 004 – 2 006 framhåller man emellertid att det pågår ett utvecklingsarbete i staden när det gäller socialt arbete, och när det gäller uppbyggnaden av nätverk för att kunna integrera ungdomarna i samhället. Men: ”omfattningen av detta utvecklingsbehov återkommer vi till i nästa ansökan” skriver man.

Under 2003 skall man planera för starten av ett hem för mini-boende, alltså för de allra yngsta barnen och med syftet att förhindra placeringen på det stora barnhemmet, internat 4. Detta mini-boende skall enligt planerna vara en modell för hur man kan starta ett alternativ till institutionen för barnens del. Målsättningen för arbetet med barnen i detta experimentella sammanhang är att arbeta med att främja barnens utveckling därhän, att de kan återgå till det biologiska hemmet (eller till familjehem).

Denna del av projektet planeras ske i nära samarbete med personal och experter från barnhem 13, där bl a ryska och amerikanska forskare har utvecklat psykologiska och pedagogiska program med barnets behov i fokus för interventionerna. Uppbyggnaden av mini-boendet i Pusjkin skall alltså ske i samverkan med barnhem 13, och i denna ansökan är man mycket optimistisk på denna punkt: ”Det finns i dag ett mycket stort intresse från den ryska sidan att medverka i projektet”.

De beräknade kostnaderna för projektet finns angivna i två versioner, en första framställning som slutar på ett totalt belopp för år 2003 (för de svenska insatserna) på

2 251 000 kronor och en reviderad budget (2003-03-21) som är mer specificerad och med lägre belopp angivna för den svenska projektledningen bland annat. Totalt kommer man fram till en beräknad kostnad om 2 288 000 SEK, men från denna summa avgår ej förbrukade projektmedel för år 2 002, 823 158 SEK. Det belopp man gör anspråk på för år 2003 är alltså till slut 1 464 842 SEK.

Planer och verklighet

I det föregående har vi relativt detaljnära beskrivit utvecklings- och utbildningsplanerna för projekt barnhem 4 – särskilt gäller detta de planerade insatserna 2002 och 2003. Det finns två dokument som båda hänför sig till år 2002 och som ger en första antydning om det faktiska förloppet i projektet. Den första handlingen är en rapport för tiden 0206 – 021212, alltså för det sista halvåret 2002, och den andra är en sammanställning av årets insatser.

Den första texten är i huvudsak en redovisning av vad som hände den första upptaktskonferensen. Man ville inte ha mer än femtio deltagare (se ovan!) men det kom 70 intresserade. Vi får reda på att personal från barnhemmets fyra hus var representerade liksom representanter från administrationen i Pusjkin. Därutöver fanns representanter från Hälsokommittén, från Utbildningskommittén och Sociala kommittén i Pusjkin, medarbetare

från barnhemmen 1 och 5 samt en representant från verksamheten Karlsson i stadsdelen Amiralitetet.

Biträdande ordföranden i Sociala kommittén A N Rzhanekov var anmäld som inledare av konferensen. ”Han fick dock förhinder i sista stund”. Tamara Alexandrova, föreståndare för barnhem 4 ryckte in och hälsade deltagarna välkomna, Svetlana Zubrilina ledde konferensen och höll i frågestunderna. I allt beskrivs i detalj den av allt att döma framgångsrika startkonferensen. Oroväckande (?) knapphändig är emellertid rapporteringen av överläggningarna med Sociala kommittén när det gäller utvecklingen av övergångsboendet och av ”mini-hemmet” för de små barnen. ”Stadsdelsförvaltningen i Pusjkin är engagerad i frågan om övergångsboendet och spädbarnshem nr 13 i utvecklingen av en mini-dom”/ ryska ’dom’, sv. ’hem’/. Man beskriver också att man haft möte med Vladimir Derbin som är ordförande i Sociala kommittén ”för att förankra idén med övergångsboendet och få garantier för finansieringen av ett sådant”.

Det verkar inte som om man fått något som helst klartecken från Sociala kommittén vid denna tidpunkt av projektet. Det verkar inte heller som man inom den svenska projektledningen diskuterat konsekvenserna för den ryska parten av dels ett övergångsboende och dels i - det längre men klart uttalade - perspektivet av nedläggningen av barnhem 4 med ökade sociala kostnader för staden, och därtill de sociala problemen med förlusten av arbetstillfällen för personalens del.

När man sammanställer årets (2 002) insatser är det emellertid fortfarande enbart positiva besked som lämnas: ”Alla insatser är genomförda och de förväntade resultaten är uppnådda”. Informationen är emellertid något motstridig. När det gäller *övergångsboendet* skriver man exempelvis att förväntade resultat är att lokalerna till övergångsboendet är finansierade och under uppbyggnad, men så är uppenbart inte fallet. När det gäller det samarbetsavtal som slutits med stadsdelen Pusjkin klagas aldrig innebörden av avtalet i fråga. Innehöll överenskommelsen några som helst förpliktelser för den ryska samarbetsparten?

Än mer drastisk förefaller skillnaden mellan planering/förväntan å ena sidan och det faktiska förloppet å andra sidan vara för utvecklingen av ”modell boendet för små barn”. Här skriver man framt att den lilla enheten skall vara inrättad och bemannad år 2 002 och ”fem barn skall vara placerade där och utreda avseende sina individuella behov”. Som framgått av projektbeskrivningarna var man i själva verket år 2 002 mycket långt från att förverkliga dessa planer. Man skriver således i nästa stycke med beklagande att särskilt insatserna när det gäller mini-boendet behöver mycket längre planeringstid än vad man räknat, med och man avslutar så här: ”Sannolikt behövs hela år 2 003 för fortsatt planering”.

Sammanfattningen av berättelsen om verksamheten är till skenet positiv men när man granskar texten finner man att dessa positiva omdömen gäller insatser där det är lätt att inregistrera goda resultat, t ex auskultationerna i Stockholm ”som givit goda resultat vad gäller förankringen av projektets idé och förståelsen för vad som skall hända framöver”. Men när det gäller de konkreta insatserna, utvecklingen av ett övergångsboende och modell boende för små barn, så har insatserna ”tagit längre tid att utveckla än vad som var planerat, och i detta avseende har insatserna enligt projektplanen inte kunnat genomföras”. Men man är trots allt positiv: ”Erfarenheterna visar att först måste en förståelse för idé och innehåll infinna sig och sedan måste processen med att reda ut ansvar och finna resurser påbörjas. Denna process är nu igång och vad avser övergångsboendet kommer i början av nästa år flera konkreta steg att tas bl a i samband med projekteringen av boendet”.

Det är lätt att hålla med om resonemanget om förankringen hos personalen av projektets idé - men på vilket sätt granskade man måluppfyllelsen i detta specifika avseende? Den beramade startkonferensen som man investerade så mycket av ambitioner i – hur bedömde deltagarna denna? Intresset var uppenbart stort före konferensen och deltagarantalet kunde inte hållas nere till ett beräknat antal av femtio personer (det kom 70). Hur stort var intresset för projektet efter startkonferensen – det är inte självklart att man lyckades åstadkomma positiva effekter när det gäller uppfattningen om projektets förtjänster från deltagarnas sida.

I slutet av verksamhetsberättelsen för året beskrivs de viktiga insatserna från föräldraföreningen Gaoordi's sida. Man berättar att dessa insatser är ovärderliga för projektets ”fortsatta framgång”.

Projektets fortsatta utveckling

Det föreligger en promemoria som är undertecknad 2004-01-16 (undertecknad av VD Stockholm Care *Birgitta Thellman Beck* och projektledaren *Yvonne Askerlund*); texten innehåller en sammanfattning av projektets utveckling under andra halvåret 2 003. På ett sätt är denna rapportering kulmen på de positiva skildringarna av projektet. Slutraderna är värda att återge: ”Sammantaget kan sägas att projektets utvecklingsprocess under 2 003 givit tydliga resultat och att hela projektet tagit ett stort steg framåt även om ibland framgången ibland fortfarande följs av ett steg tillbaka. Undervisningen på barnhemmet fungerar bra och personalen tillämpar de nya metoderna i sitt arbete. Det finns en större förståelse för behovet av utveckling av stödet till funktionshindrade barnhemsbarn bland alla inblandade och ansvariga aktörer. Särskilt glädjande är de fyra barnhemsföreståndarnas vilja att delta i ett förändringsarbete. Nu finns inte bara övergångsboendet konkretiserat, det har också startat en process för att utveckla stödboendet för staden som helhet”.

När man granskar rapporten för 2 003 framkommer att det egentligen är utbildningsinsatserna som genomförs enligt planerna. Man utbildar den ”lilla gruppen”, d v s den personal som skall medverka vid utslussningen av ungdomar, och man vidgar gruppen som får denna utbildning. ”Deltagandet är ”obligatoriskt” och närvaron är god”.

Den medicinska personalen på barnhem 4 har gjort anspråk på ett utökad utbildningsprogram när det gäller den medicinska behandlingen av barnen och man tillmötesgår denna begäran. Stockholm Care anlitar professor Karl-Henrik Gustavson som ansvarig för denna utbildning. Utbildningen skall genomföras under våren 2 004, och den skall omfatta fem undervisningstillfällen. Teman är Barnhabilitering, Downs syndrom, Epilepsi hos utvecklingsstörda och multihandikappade barn, Beteendestörningar hos funktionshindrade barn och Uppfödningssrubbningar hos barn.

Den valda inriktningen för denna utbildningsinsats förefaller förstärka en konventionell medicinsk approach när det gäller förståelsen av barn med funktionshinder. Misstanken ligger nära till hands att kursen och dess upplägning är en slags eftergift till framför allt läkarna vid barnhem 4 som känner sin position hotad av programmet för förändring och avveckling av institutionen. Man är dock medveten om denna risk: ”En röd tråd i det som förmedlas skall också här vara de grundläggande principerna för integrering och normalisering.”

Utbildningen skall rikta sig till läkare och sjuksköterskor i första hand; personal från barnhemmen 1, 2 och 5 skall också få möjlighet att delta.

En helt ny insats aviseras för år 2 004 – de svenska experterna skall tillsammans med ”föreståndargruppen” ge underlag till och förbereda Boendeprogrammet för staden som skall utarbetas av sociala kommittén. Boendeprogrammet skall ”bereda väg för en lag som reglerar hur barn på barnhem skall erbjudas stöd och förberedas för ett självständigt liv”.

Det stora framsteget är emellertid, att arbetet med att skapa ett övergångsboende för ungdomar från barnhem 4 nu har kommit en gott stycke på väg mot ett förverkligande: ”Den föreslagna lokalen för övergångsboendet förläggs till rehabiliteringscenter för funktionshindrade som sociala kommittén låter bygga i Pusjkin. Fjorton enkelrum plus allmänna utrymmen är avsatta till projektet. Varje enskild ungdom erhåller ett rum med egen toalett och dusch.” Man redogör för en rad ytterligare detaljer rörande övergångsboendet, men projektets omfattning ger anledning till en viss oro: ”Dessa lägenheter är en del i ett stort komplex med socialt hotell och olika former av rehabiliterande verksamheter”. I rapporten framkommer också tydligt den osäkerhet som trots allt vidlåter planerna: ”Bygget har försenats bl a av brist på pengar. Man hoppas att bygget kan komma igång efter nyår.” När det gäller den andra viktiga modellaspekten av projektet – inrättandet av ett ”mini-dom” för de minsta barnen – anmärker man lakoniskt att utvecklingen avstannat. Från sociala kommitténs sida har man klargjort att man saknar pengar för denna del av projektet. ”Frågan” kommer att aktualiseras under våren 2 004 skriver man i årsredovisningen 2 003.

Just på denna punkt ser man en ödesdiger glidning i de olika texterna. Från att ha varit en hörnsten i hela projektet och en strategisk modell för förändringen och avvecklingen av barnhemmet, blir nu mini-hemmet reducerat till en fråga som skall aktualiseras. Det är som om det redan nu finns en inbyggd resignation i projektbeskrivningen men som ännu inte blottläggs i klarspråkets form.

I en skrivelse till Östeuropakommittén 2 004-03-04 överlämnar *Birgitta Thellman Beck* redovisning av projektet i form av en verksamhetsmässig rapport och en ekonomisk delredovisning per den 31 december 2003. Verksamhetsberättelsen är emellertid undertecknad den 1 oktober 2003 och alltså författad före den gemensamma skrivelsen från verkställande direktören och projektledaren *Yvonne Askerlund*. När det gäller tillbakablickar finns alltså inte något nytt i verksamhetsberättelsen; däremot finns en planering för åren 2004 och 2 005 som är intressant att ta del av.

Man markerar inledningsvis en tydlig försiktighet inför bedömningen av projektets fortsättning, och man understryker att en stor del av projektet består i att förbereda och motivera för projektets fortsatta utveckling. Man pekar på olikheter i kultur och uppfattningar som ett skäl för svårigheten att ge samarbetet konkreta former – även kunskapsbrister /hos den ryska parten/ framhålls som ett skäl till de svårigheter man möter. ”Det är också viktigt att framhålla att man från rysk sida inte alltid kunnat förutse vidden av de ekonomiska åtaganden man gjort i och med undertecknandet av projektplanen”.

Nästan som en besvärjelse återkommer i texten att man ”från ansvarigt håll” försäkrat att man från den ryska sidan skall uppfylla sina åtaganden ”men på längre sikt”. I skrivelsen framskymtar också en oro inför det kommande guvernörsvalet. ”Vi vet för dagen inte hur guvernörsvalet kommer att påverka genomförandet av projektet”.

De övergripande planerna för de två närmaste arbetsåren saknar konkretion. Man skall åstadkomma ”kontinuerlig samordning”, ”fortsatta diskussioner”, ”möjlig vidareutveckling”, ”fortsatta kontakter”. Föräldraföreningen Gaordi har från början haft en positiv och aktiv roll i projektet. När de medverkande i projektet på medarbetar-, tjänstemanna- och politikernivå sviktar och fördröjer, så tar föräldraföreningen över mycket

av det konkreta ansvaret. ”Föreningens chef Margaritha Urmancheyeva deltar aktivt och bistår den ryska projektledaren. Föräldraföreningen har i avtal med Stockholm Care åtagit sig all logistik i projektet som rör den ryska sidans ansvar.”

Det stora arbetet under 2 004 beräknas vara stöd till den personalgrupp som skall ansvara för utslussningen av ungdomarna. Man kommer att erbjudas deltagande i seminarier och handledning.

Man planerar också utbildningsinsatser för övrig personal på barnhemmet ”för att fortsätta utvecklingen där”. Men finns verkligen en sådan utveckling verifierad? Knappast!

Planerna för år 2 005 är mycket knapphändiga och oskarpa. Man skriver att man skall återkomma med en detaljerad plan i slutet av år 2 004.

Projektet har nu nått en punkt där man mycket starkt fokuserar på ett delmål, utslussningen av ett antal ungdomar till övergångsboendet. Man skall ge stöd åt denna process genom utbildning och handledning för personalen som skall arbeta med ungdomarna. Man skall på olika sätt också ge stöd till ungdomarna själva och man skall slutligen stärka och utveckla ungdomarnas nätverk ute i samhället. Medarbetare från de lokala förvaltningarna för socialtjänst, skola, sjukvård och arbetsförmedling har besökt barnhem 4 och ”de kommer att aktivt delta i projektet”.

Den avslutande kommentaren i verksamhetsberättelsen är ”försiktigt positiv”, knappast mer. Man pekar på att målsättningen i projektet är långsiktig och att arbetet är processinriktat. Man anser att ”processen flyter” smidigare efter två år och ”vi når de resultat vi satt upp”.

Men sedan kommer svårigheterna. 300-årsjubileum och guvernörsval har tagit tid och kraft i anspråk för de ryska deltagarna. Sociala kommittén kan komma att genomgå förändringar samtidigt som projektets legitimitet är beroende av att Sociala kommittén stödjer projektet i varje fas av arbetet. Man aviserar med tanke på dessa omständigheter en försening av de åtgärder som planeras för åren 2 004 och 2 005.

Slutet på historien

I stort sett upphör dokumentationen av projektet efter den verksamhetsberättelse som skrivits för år 2003. Det finns en reviderad budget som undertecknas av *Birgitta Thellman Beck* och det finns två kursplaner för två olika personalkategorier. De senare gäller dels en plan för utbildning av personalen på barnhem 4 och med starkt fokus på dem som skall arbeta de ungdomar som skall få ett övergångsboende, dels en utbildning som riktas till medicinsk personal vid barnhem 4.

Den reviderade budgeten för år 2 004 är 2 200 000 SEK. Det finns emellertid en liten odaterad notis, antagligen skriven av VD för Stockholm Care, och där kostnaderna för projektet i dess helhet är angivna. Den totala summan är 7 1/2 milj SEK varav 2 200 000 SEK avser 2 004. Men i marginalen är tillfogad ”utnyttjat 1 miljon”, alltså av de 2,2 miljonerna.

Utbildningsplanen för personalen på barnhem 4 i samband med utflyttningen börjar med en beskrivning av de två utbildningar som ägde rum i januari och februari. Då var rubrikerna Sex och Samlevnad och Arbete med personlig plan. Föreläsare var *Lotta Axare-Lindström*, *Per-Hugo Jonsson* och *Kiki Thorsell*. Ytterligare 7-8 undervisningstillfällen aviseras för år 2 004, men det finns inga uppgifter om de genomfördes eller ej.

”Den medicinska kursen” med fem undervisningstillfällen med ett 40-tal inbjudna deltagare gick emellertid av stapeln. Ansvarig för undervisningen var som förut angivits

professor *Karl-Henrik Gustavson*, Adv. För klinisk genetik vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Inga som helst uppgifter redovisas om resultatet från dessa utbildningssatsningar och inte heller från något av de övriga inslagen från projektet.

Det finns en stor och obesvarad fråga – vad hände? I de texter som producerats och som diskuterats här finns inte ett ord om vilka insatser som genomförts fr o m år 2 004. Uppstod konflikter mellan den svenska och ryska projektledningen? Innebar den nya politiska ledningen i S:t Petersburg en nedprioritering av projektet? Uppstod oenighet inom den svenska projektledningen när det gällde projektets genomförande?

För att söka få åtminstone en antydning till klarhet när det gäller dessa och andra frågor vänder vi oss direkt till dem som arbetade i projektet, i Sverige och i Ryssland. Alltså – mera om detta i det följande!

III DE SVENSKA PROJEKTLEDARNAS BERÄTTELSE

I detta avsnitt låter vi tre av de svenska projektledarna komma till tals med sina berättelser om sitt engagemang i projektet barnhem 4. Samtalen återges okommenterade⁵ i detta avsnitt, men det sagda har naturligtvis haft stor betydelse dels för möjligheten att tolka ”vad som egentligen hände i projektet”, dels för de slutsatser som vi gör i det avslutande kapitlet. Dessa slutsatser är naturligtvis rapportförfattarnas och inte intervjupersonernas ansvar.

Den första samtalet är tillsammans med *Yvonne Askerlund* (YA) som var en av medförfattarna till baseline-studien och som därefter anlätades som verkställande projektledare av Stockholm Care. Yvonne Askerlund var vid tillfället anställd vid den internationella enheten institutionen för socialt arbete/Socialhögskolan i Stockholm (nu en fristående ekonomisk enhet inom Stockholms universitet).

BB: Du kan väl börja med att berätta litet om hur Du kom in i projektet!

YA: Vi, alltså Socialhögskolan, blev kontaktade av Nätverk Öst som är en förening för anställda inom landstinget med intresse för Öst-frågor, alltså Östeuropa och forna Sovjetunionen. De hade startat ett projekt i S:t Petersburg på ett av deras hem för utvecklingsstörda barn, barnhem 4.

Upprinnelsen var, som jag förstod det hela, att vid besök i staden hade man varit på barnhem 4 och blivit upprörd över hur barnen hade det där. Karl Grunewald hade varit med och han var den som gick i spetsen för att man skulle göra något åt barnens situation och erbjuda hjälp från Sverige. Senare har projektet i olika sammanhang i Ryssland blivit kallat ”det Grunewaldska huset”. Projektet hade pågått under något år då vi blev inbjudna till ett möte med representanter bland annat från Nätverk Öst, Landstingets Habilitering och Stockholm Care AB. Det var den senare organisationen som ansvarade för projektets genomförande och Östeuropeiska kommittén beslutade om pengarna. Man visste sedan länge att vi genomförde ett projekt i S:t Petersburg inom det sociala arbetets område, och man ansåg att vi kunde samarbeta. En representant från nätverket framhöll dessutom att det var nödvändigt att ta med den sociala aspekten i projektet.

Socialhögskolan och jag själv tackade först ja till att ingå i den grupp som skulle ta fram en baseline-studie. Lennart Agnepil, med lång erfarenhet från handikappomsorgen i Stockholm, och jag genomförde vår del av studien, som handlade om de utvecklingsstörda barnens sociala situation i S:t Petersburg.

Vi avslutade vår del av jobbet med att lägga fram ett förslag till hur projektet skulle kunna genomföras. Vi hade då fått klart för oss att projektet inte var förankrat hos den ryska parten på den nivå som var nödvändig. Den sociala kommittén på central nivå i staden, och som ansvarade för barnhemmet, hade inte förstått vad de medverkade i, och man hade inte skrivit under något kontrakt ännu. Framför allt var barnhemmets föreståndare direkt negativ. Senare förstod vi varför, hon trodde att vi från Sverige kom för att lägga ner hennes barnhem. Jag blev så tillfrågad om jag ville bli projektledare i fortsättningen. Jag sade ja under förutsättning att den plan som Lennart och jag lagt fram skulle gälla för projektet. Det viktiga i den planen var, att vi ville arbeta processinriktat med tonvikt på de sociala aspekterna och på olika nivåer. Vi ville arbeta utifrån tre perspektiv: 1) skapa en modell som alternativ till barnhemmet för de barn som trots allt behöver

⁵ Samtalen spelades in på band och utskriften är en ”milt redigerad” text, bland annat något förkortad av intervjuaren (Bengt Börjeson). Texten har underställts de intervjuade som haft frihet att genomföra de ändringar i texten de ansett motiverade.

omfattande omvårdnad och som inte kan bo hemma, 2) utveckla barnhemmet och öppna det mot samhället och 3) skapa en modell för ett alternativt boende efter barnhemsvistelsen. Och så blev det!

BB: ...och så övergick Du till att bli projektledare!

YA: Ja! Det fanns en grupp svenska experter från handikappomsorgen redan inne i projektet och som jag startade projektet tillsammans med. Vi var tre från början men utökade gruppen till fem medarbetare efterhand. Vi hade olika områden i projektet att ta hand om. Några ansvarade för och genomförde själva utbildningsinsatserna, och jag tillsammans med Lennart skötte kontakterna med Sociala kommittén samt alla olika samarbetspartners som efterhand knöts till projektet: Hälsokommittén, stadsdelsförvaltningen i Pusjkin (där barnhemmet ligger) osv. Vi skötte också den del av projektet som omfattade utvecklingen av de insatser som direkt rörde barnens och barnhemmets integrering i samhället utanför.

Från ryska sidan utsågs en projektledare från sociala kommittén centralt. Den viktigaste samarbetspartnern i projektet blev GAOORDI som är en paraplyorganisation för olika föreningar för föräldrar med handikappade barn i staden. Tillsammans med GAOORDI, den ryska projektledaren, utgjorde jag och Lennart en ”ledningsgrupp” med det direkta ansvaret för projektets genomförande. Projektets formella ledningsgrupp bestod av VD för Stockholm Care och chefen för Landstingets Habilitering.

Jag vidtalade några ryska experter på området som var tänkta att fungera som en rådgivande grupp. Några som arbetade med moderna teorier och arbetsätt. Men det blev bara ett par möten med dem. Min tolkning är att den ryska parten inte var van att arbeta på det sättet. De som var med kunde inte se vilken nytta de själva skulle ha av ett sådant samarbete.

Det blev en mycket svår start på projektet! Föreståndaren deltog mycket motvilligt och frågade efter enbart materiell hjälp. Personalen på barnhemmet som skulle medverka i utbildningen var också skeptisk och gjorde till en början motstånd. De befann ju sig i ett klimat som inte direkt uppmuntrade deltagandet.

Vi startade med en grupp äldre barn – 16 år – det vill säga dem som skulle bli tvungna att snart flytta till en institution för vuxna. Tanken var att arbeta för att de skulle kunna flytta till en gruppbostad och att förbereda dem för detta. När det till slut blev tydligt för personalen vad vi syftade till, blev de i stället mycket intresserade och engagerade – de älskar sina barn och vill absolut inte att de skall hamna på ytterligare en institution. Utbildningen av personalgruppen som skulle arbeta med gruppen av ungdomar fungerade med tiden mycket bra. Någon uttryckte det ungefär så här: ”vi var negativa till en början, vi kunde inte förstå vad vi skulle lära oss, men nu tycker vi att det är det bästa som hänt oss”.

Den grupp av personal som vi utbildade bestod dels av personal från barnhemmet, läkare, pedagoger, fysioterapeuter, gymnastiklärare, dels av personal från socialtjänsten i Pusjkin. Majoriteten av personalen på barnhemmet – totalt närmare fyrahundra medarbetare – utgjordes av sanitarkas, vårdbiträden, som är de som arbetar dagligen nära barnen. Det är en viktig grupp, men arbetssituationen på barnhemmet gjorde det omöjligt att genomföra en mera seriös utbildningsinsats för dem. De deltog i två seminarier och på sikt var det alltså tänkt att den personal vi utbildade skulle vidarebefordra sin kunskap till dem. Om vi skulle få igång en förändringsprocess måste vi ha alla med oss. Det var helt nödvändigt att ta med personal från Pusjkin, eftersom det var där barnen, ungdomarna, skulle bo, och det är där barnhemmet i första hand måste knyta samarbetskontakter för att åstadkomma integreringen i samhället.

Tidigt i projektet genomfördes ett studiebesök i Stockholm, där man bekantade sig med de resurser inom omsorgerna som var relevanta för vårt projekt. Studieresan gav våra ryska kollegor många ”aha-upplevelser” och funderingar inför det kommande arbetet.

Utbildningen på barnhemmet genomfördes under 3-4 dagar och med ca fem veckors mellanrum (barnhemmet kunde inte avsätta mer tid). De första två åren riktade vi in oss på de sociala och pedagogiska teorier och metoder som ligger till grund för arbetet med normalisering och integrering av barnen/ungdomarna i samhället. Eftersom projektet låg inom hälsovårdens ansvar, så var det också planerat att vi skulle erbjuda seminarier med ett medicinsk perspektiv. Det blev fem veckokurser. Det kändes som om vi

tvungade på den ryska parten dessa. Vi hade frågat vad de önskade innehållsmässigt och fått några förslag på ”den senaste forskningen” inom vissa sjukvårdsområden. Trots att vi bjöd in, förutom barnhemmets läkare och övrig sjukvårdspersonal, också sjukvårdspersonal från de andra tre barnhemmen, blev det få medverkande. Intresset var lågt vilket berodde på, tror jag, att läkarna är väl utbildade och har omfattande kunskaper inom området. Det är inte medicinkunskaper som fattas.

Projektarbetet var en svår uppgift av olika anledningar. I första hand motståndet från barnhemmet och den ganska passiva hållningen från sociala kommittén centralt, men också det faktum att de lokala sociala stödinsatserna, som måste finnas för att en integrering av barnen i samhället skall kunna påbörjas, inte fanns eller var minimala. Inte minst blev det tydligt efter hand, att löftet om en gruppboende inte kunde infrias förrän på litet längre sikt. Under hand fann vi på alternativa strategier. Positivt var att förvaltningen i Puskjin såg olika möjligheter för utveckling av socialt stöd.

Efter det första året av motiverande insatser från vår sida kunde vi se att det som hände med personalen och med alla samarbetspartners, när vi började öppna upp barnhemmet, innebar att det för dem inte gick att ta steget tillbaka. Så även om det rådde resursknapphet och inga bostäder var i sikte, så var vi tvungna att fortsätta den väg vi slagit in på.

En strategi var att inleda samarbete med de tre övriga barnhemmen som fanns för utvecklingsstörda barn i S:t Petersburg. Föreståndarna för dessa såg mycket positivt på ett förändrings- och utvecklingsarbete. Tanken var att vi skulle kunna påverka ”vår” föreståndare och få med henne i ett aktivt arbete. Vi fick be om tillstånd från sociala kommittén att genomföra dessa träffar som inriktades på frågor om ledarskap och organisering till att börja med. Det var en insats som kändes bra, vi kom en bit på väg innan projektet lades ned.

BB: Hur fungerade det på den svenska sidan?

YA: Jag har hela projekttiden också känt ett visst motstånd eller snarare ifrågasättande från den svenska ledningen inför genomförandet av projektplanen. Min uppfattning är att det inte funnits någon riktig förståelse för de svårigheter som funnits inom projektet, inför sättet att arbeta i process, samt det faktum att det tar tid att förändra grundläggande mönster som det här handlar om. Det som räknats har varit hur många utbildningstillfällen som genomförts, hur många som deltagit, samt om ryssarna gjort vad de lovat enligt kontraktet. Att vi lyckats med att engagera personalen på barnhemmet, fått en stor del av omgivningen att engagera sig och att det faktiskt medfört en attitydförändring som en första grund för en utveckling, räknades inte som resultat. Det faktum att vi inte lyckades att få den ryska parten att ta fram lokaler till ett gruppboende enligt tidsplanen betraktades som ett stort misslyckande, och det blev avgörande för den ”time out” som Stockholm Care utlyste. Efter den pausen tog projektet i princip slut.

Det har känts som om jag har talat för oförstående öron när jag efter våra besök i S:t Petersburg beskrivit hur vi ibland fick lösa frågor på plats och kompromissa, men att vi trots allt tog många steg framåt – och ibland några bakåt! Steg som kanske inte kunde mätas i siffror eller på annat konkret sätt. Så här efteråt kan jag se att den svenska ledningen såg projektet som ett rent utbildningsprojekt, det vill säga uppgiften var att genomföra utbildningar eller kurser. Jag såg däremot, vilket också var mitt krav för att bli projektledare, projektet som ett utvecklingsprojekt, som självfallet baseras på utbildning och kompetensutveckling. När jag sade upp mig vid sittande bord hade jag länge, tyckte jag, förgäves försökt få ihop vår olika syn på projektets genomförande.

Jag skulle inte vilja ha min insats ogjord trots allt. Jag vet att projektet avsatt resultat hos de människor vi samarbetat med. Deras kunskaper kommer inte att försvinna, tvärtom kommer de att i sitt fortsatta arbete och i sina liv i övrigt att sprida dessa vidare. Men det är trots allt slöseri med pengar och resurser att inte projektet fullföljts. Vi hade behövt ett par år till.

Carina Hjelm som är chef för Handikapp och Habilitering, Stockholms läns landsting, tar emot i ett annex till Södersjukhuset. Hon var projektledare initialt under projektets planeringsfas och under dess första genomförandetid. Även mot slutet av projektet blev *Carina Hjelm* involverad i avvecklingen av engagemanget i barnhem 4.

BB: Vilken är enligt din uppfattning den främsta anledningen till att detta projekt inte lyckades särskilt väl?

CH: Ja, i grunden... ett så annorlunda land som Ryssland är, det är inte så enkelt! Det är inte bara att försöka överföra sina erfarenheter hemifrån och tro att man kan jobba som hemma!

BB: Varför tog det slut så abrupt?

CH: Är det verkligen slut?! Har det blivit något riktigt avslut i detta projekt? Någon slutrapport eller? Jag har inte sett någonting! Helt plötsligt så tog det slut, alltså insatserna. Egentligen som jag uppfattade det så var ju planerna att ryssarna också skulle göra någonting. Och resultatet av det... jag tror också att man från början kanske hade alltför höga ambitioner i detta projekt. Alltså, man trodde eller ville stänga institutionen ganska snabbt... eller i varje fall påbörja ett sådant arbete. Och den biten man tog ut ur den större planen var ju hemmet för ett övergångsboende. Och i princip var ju ryssarna med om detta, men när det kom till de konkreta planerna och deras egen medverkan när det gällde att flytta ut en liten grupp från barnhemmet och att skapa detta övergångsboende... då hände ingenting konkret. Så lades ju projektet på is för att de skulle komma till skott när det gällde deras egen insats. Om de kunde redovisa konkreta framsteg så skulle vi fortsätta. Men ryssarna så att säga strök det från sin dagordning. Så uppfattar jag det, och nu har det alltså lagts på is. Jag vet inte om det blir något riktigt avslut.

BB: Nej jag har inte sett att det finns något riktigt avslut men jag har svårt att se hur det skulle kunna tas upp igen!

CH: Bakgrunden till projektet är ju också intressant! Det kom igång på ett litet tokigt eller... litet ovanligt sätt. Egentligen började det med att Karl Grunewald var i Ryssland och besökte barnhem 4 och sa "Herregud, här måste vi göra nånting!" Och så kom han hem och så fick han liv i den här organisationen 'Nätverk Öst' där han själv var med i styrelsen – jag var också med i styrelsen – och fick dem att ta initiativ. Men det fanns ju ingen önskan från barnhemmets sida, varken från föreståndarens eller från personalens sida. Då är det ju väldigt svårt att få dem att medverka i ett sådant här projekt. Från barnhemmets sida, så uppfattade jag det, var man mycket intresserad av kompetensutveckling för personalens del, men ingen där trodde på att man skulle flytta ut några barn. Det fanns inget engagemang alls för den här konkreta insatsen. Kanske skulle man skapat ett projekt som enbart handlat om kompetensutveckling för personalen på barnhemmet, utan några baktankar om att avveckla verksamheten på hemmet. Och stannat vid det eller rättare: överlätit åt de ryska medarbetarna att formulera en fortsättning om man så önskade.

BB: Hade utbildningen en medicinsk eller social slagsida eller tillgodosåg man båda dessa kunskapsintressen?

CH: Jag kan känna att projektet drog åt fel håll. Genom att projektet landade hos Stockholm Care, dom är ju mycket professionella, men de har ett hälso- och sjukvårdsperspektiv. På Stockholm Care har de erfarenheter av att arbeta tillsammans med doktorer. Jag hade ett annat perspektiv... det viktiga var, ja är, att ge personalen kunskap i att bemöta barnen på det sättet man gör i habiliteringen. Alltså att bemöta för att få igång barnen med sikte på att de skall få ett mycket mer självständigt liv. Och sen måste man ju ha ett annat perspektiv också, och det är att se hela barnets situation ur ett socialt perspektiv. Med mina ögon sett var utbildningen inte tillräckligt inriktad på de här perspektiven... alltså som handlade om att ge barnen träning men också säkerhet när det gällde att utveckla sin självständighet. Den här andra utbildningsinriktningen som gick ut på t ex att bedöma barnens medicinska status och hälsa, det är viktigt, men den kunskapen har de ju själva i Ryssland. Däremot så behöver doktorerna ett brett socialt perspektiv i sitt sätt att se på barnen. Men det fanns utbildningsinslag som var väldigt bra, jag tänker på de delar som Lotta A höll i och som var mycket mer socialt och pedagogiskt inriktade.. Jag vill inte gå in på det här men det kan jag i alla fall säga att vi såg på det här projektet på olika sätt, vi som var i projektledningen. Vi hade svårt att samarbeta stundtals, därför att

vi såg på syftet med projektet på olika vis. Det är viktigt att man organiserar projektet efter det att man klarat ut sådana saker och så var det inte här.

BB: Vem kan man säga var ansvarig för projektet?

CH: Ja, när det gällde det verkställande ansvaret så var det Stockholm Care. Socialhögskolan hade ingen självständig del i det, Yvonne A var ju anställd som projektledare av Stockholm Care. Man kan i alla fall hoppas att vi uppnådde en del av målsättningen, att projektet kom till nytta i någon del. Jag var ju själv med i början av projektet, och jag tror att utbildningen då med Lotta t ex var positiv för personalen. Hon betydde rätt mycket för dom. Hon kunde ju också prata utifrån egna erfarenheter, hon har ju själv arbetat på barnhem.

BB: När man läser handlingarna från projektet så slås man av att det fanns så litet av fingertoppskänsla för vart projektet var på väg. Man gjorde ingen avstämning där man faktiskt kunde säga ”nu står vi här”... man kan ju inte bara utvärdera projekt i efterhand utan man måste göra något under tiden...

CH: Det har du säkerligen rätt i. Men jag har en känsla av att redan från början då var det väldigt svårt att få en diskussion till stånd om vad exempelvis utbildningen skulle handla om. Vad ville dom? Dom ville ingenting!! Egentligen ville dom ingenting. Vi hade fått ett uppdrag och vi hade fått pengar och ja... så skulle vi börja med utbildning. Jag var ju projektledare fram till den här punkten., Men sedan när det blev en plan som satte i gång, så var det omöjligt för mej att hålla på med det här jobbet längre. Sedan var det alltså Stockholm Care som tog över och som la projektledningen på Yvonne A i ett avtal med Socialhögskolan. Sedan blev det så att Yvonne och hennes medarbetare, de arbetade hårt med de här strukturella frågorna, att försöka få till stånd ett övergångsboende, att arbeta med kontakterna med de ryska myndigheterna... inte med barnhemmet så mycket. De släppte det på något sätt, jag kan tänka mej att det inte var så roligt med det motståndet. Och då blev det så, att det blev den här utbildningsgruppen med Lotta och de andra två som genomförde jobbet med programmet på barnhemmet. Man hade ju samordnande möten då man försökte koordinera de här två programinriktningarna. Men jag tror att du har rätt i att här handlade det om hur man byggde upp projektorganisationen från svensk sida, hur man skulle utveckla en gemensam syn på hur man skulle jobba – ja, det handlade om att man borde kommit mycket längre när det gällde att komma överens om idén med projektet. ”Vad är det vi vill göra? Hur skall vi komma dit?” Man måste få en gemensam bild av projektet från svensk sida och inte bara prata om vad ryssarna gör och inte gör och om vad de skall göra och så... En del i projektet där man hade kunna starta på ett mer energiskt sätt var ju kompetenshöjande insatser på barnhemmet. Det hade varit lättare, tror jag, och en grund att gå vidare från.

BB: Hade svårigheterna något med språksvårigheter att göra?

CH: De möten jag var med på hade vi en mycket duktig tolk, så det tror jag inte var något problem. Däremot tror jag att vi inte kom att stå dem nära på ett personligt plan och det blev kanske anledningen till missförstånd. Det fanns en person från socialministeriet t ex och det tog lång tid innan vi förstod att hon inte hade några beslutsbefogenheter över huvud taget! Det var ju förskräckligt! Det var fel person som satt i styrgruppen och det var bland annat därför som det inte hände så mycket. När det gällde barnhemmet så hade hon ingenting att säga till om, det var en helt annan person som var ansvarig. Vi ser ju på en organisation med våra ögon, och det är inte alls säkert att vi ser rätt.

BB: Det är ändå svårt att förstå att det kom så litet ut av det!

CH: Ja, men vi har varit inne på att samarbetet inom projektledningen inte fungerade egentligen. Men å andra sidan... Stockholm Care och Socialhögskolan har ju varit framgångsrika i många andra sammanhang men här hände det något. Nu om jag ser tillbaka så finns det en viktig lärdom – man måste börja ett projekt som handlar om avveckling av verksamhet med strukturerna ute i samhället först, annars kan det gå mycket illa, särskilt för de unga människor det är fråga om. Det kanske var tur... det låter hemskt... men det kanske var tur att man inte kom igång med utslussningen. Det är ju en väldig process att lägga ner ett så här stort barnhem och det tycker jag kom fram bra i bas-studien – att processen är mycket komplicerad. Men i och för sig... tanken var ju att man skulle plocka ut de ungdomar som hade bäst förutsättningar att klara sig ute i

samhället och som skulle klara sig utan allt för mycket stöd. De skulle inte vara gravt funktionshindrade. Så jag pendlar mellan att tycka det var ett oerhört ambitiöst projekt, kanske alltför ambitiöst, och att tanken ändå var god genom att man siktade in sig på de ungdomar som hade bäst förutsättningar. Men ändå är det så – det ryska samhället är inte moget för detta att avveckla institutionerna. Har man väl kommit in på ett barnhem i Ryssland, då är det svårt att kunna lämna det!

Birgitta Thellman Beck är VD i Stockholm Care och har därmed haft det ”övergripande verkställande ansvaret” för projektet Barnhem 4.

B T B: Jag tycker att barnhemsprojektet fick en mycket bra start. Vi kom igång fint med ett förprojekt, baslinje-studien. Då hade vi en rysktalande konsult här, Adam Fischer, som var drivande när det gällde upplägget för den studien. Allt var ”frid och fröjd”. Ryssarna var förtjusta, ÖEK var förtjusta, vi var alla nöjda med starten. Och Adam var alltså projektledare i det här arbetet till en början. Och vi hade ett fint samarbete med föräldraföreningens ordförande Margarita som också var med från början. Hennes positiva inställning och medverkan gjorde också att vi fick en bra start. Så valde vi Yvonne Askerlund som projektledare efter Adam som flyttade från Stockholm och Sverige efter ett år. Yvonne arbetade ju – och arbetar – på Socialhögskolan och det tyckte vi var alldeles utmärkt. Då fick vi en synergieffekt med Socialhögskolans stora Rysslandsprojekt. Projektet fungerade också alldeles utmärkt under de första åren. Men under år tre – då började vi känna att vi ville ha något mer definitivt uttalande från den ryska partens sida om när de här lägenheterna skulle byggas för de ryska ungdomar som skulle flytta ut från barnhemmet. Vi visste ju att det tog lång tid från planläggning till verkställighet. Vi fick kämpa väldigt inför varje beslut om avtal, vi skrev ettåriga avtal med den ryska parten. Det var aldrig lätt att få avtal påskrivna...ryssarna vände och vred sig, de ville inte lova någonting egentligen, och det hela blev lite urvattnat. Det kunde vi acceptera till en början, men sedan, när vi kom in på år tre, då kändes det som om att vi måste få klarhet om tidpunkten. Mitt intryck är att den svenska sidan har arbetat mycket bra med sin del av åtagandet. Hela det svenska teamet var väl sammansvetsat och bra lett av Yvonne Askerlund. Det finns inget negativt att säga om den sidan av saken! Det var stabilt och bra jobbat, men vi kom inte till skott! Anledningen var att vi inte hade något inflytande över den ryska processen. Avsikten var ju att det var den ryska parten som skulle ställa lägenheterna till förfogande för en grupp av ungdomar. Lärarna var väl förberedda, ungdomarna var förberedda, alla var förberedda. Men vi kom inte till skott. Det var fruktansvärt frustrerande för alla parter. Och nu började jag känna, ”nu måste vi sätta hårt mot hårt! För att se var vi verkligen hade den ryska parten. Är det så att de förhåller processen och hoppas att *vi* skall ta fram pengar, att vi ska komma med SKANSKA eller vad?” Det är klart, att hade vi kunnat ta på oss en del av byggandet är jag övertygad om att då hade det gått smidigt. Om vi hade kunnat ge någonting, men det kunde vi ju inte, vi har våra svenska regler. Så vi var alltså i ett låst läge helt enkelt. Vi var angelägna om att få besked under den tid som Derbin fortfarande var kvar – det gick rykten om att han skulle förflyttas. Då kom den ryska sidan upp med ett förslag. De hade hittat lokaler utanför centrum och det var, så uppfattade vi det, isolerade lokaler. Då skulle ungdomarna återigen isoleras på en mer eller mindre öde plats utanför samhället och inte synas, inte få vara med i samhället. Vi avvisade detta förslag och då blev det en låsning. De ville inte träffa oss under en lång tid framöver. Derbin lät hälsa när jag tog kontakt med honom att det var den svenska sidan som hade avvisat hans förslag och han hade inget mer att tillägga. Sedan byttes Derbin ut. Jag talade med kanslichefen på ÖEK Lars Pettersson om detta, och vi kom överens om att vi skulle göra en gemensam resa till S:t Petersburg. Jag ville att han skulle träffa parterna och bilda sig en egen uppfattning. För nu kändes det verkligen skakigt. Jag tyckte att det var min roll att vara blow-whistler här. Vi åkte över i februari 2005. Då hade projektet varit vilande sedan november 2004. Då hade vi ett ganska stort möte, och vid det tillfället uttalades det klart och tydligt, att under 2005 skulle den ryska parten inte kunna ställa några lägenheter till förfogande. Då tyckte Lars att ”nej, vi stänger igen det här!” Trots att jag hade förberett och hade en ansökan inne som innebar att vi skulle inte sluta bums utan få möjligheter att göra ett snyggt avslut. Det hade känts bra att få göra det. Men det fick vi alltså inte, det blev stopp på en gång. Det beklagar jag, därför att jag tror inte någon mått bra av att allt bara försvann. Det blev ett alltför abrupt avslut.

BB: Man kanske skulle krävt bättre garantier från början?

B T B: Ja, det hade ju varit önskvärt! Men då vet jag inte om de gått med på projektet. Jag vet inte säkert hur man skulle ha gjort. Möjligen om man hade kunnat gå med på att svara för en liten del av byggnationen med biståndsmedel. Men jag vet ju att man inte kan göra våld på vår policy. Jag vet det, men om man med ett sådant initiativ hade nått målet för hela projektet och sluppit att se det som bortkastat – jag ser det i och för sig inte alls som bortkastat på det sättet. Jag tror vi uppnått en hel del med attitydpåverkande åtgärder, och den ryska partens tänkande har nog också förändrats en hel del. Men vi kom ju inte till skott och det känns inte bra. Möjligen, om man fått vara med på en liten del av processen med byggandet av lägenheter, så skulle resultatet ha blivit ett annat. Hur det nu skulle ha gått till, det vet jag inte, men kanske med vissa insatser från svenska företag.

BB: Det finns ryska deltagare som vi intervjuat och som berättat att projektet har förändrat inte bara deras attityder utan också deras referensramar för att förstå de här barnens problem...

B T B: Det tycker jag är väldigt skönt att höra! En viktig del av projektet var ju att föra ut den metodik vi tillämpar här i Sverige och hur vi hanterar de här frågorna. Inom projektets ram har vi ju översatt Karl Grunewalds bok om barn med handikapp och förlagt den i Ryssland. Nu finns boken där och nu kan den spridas med hjälp av ”Early Intervention” – det ser jag som oerhört värdefullt... Jag vet inte om det jag säger stämmer in i det pussel som Du håller på att lägga här! Som Du ser lägger jag stor vikt vid den högsta nivåns i S:t Petersburgs agerande. På lokal politisk nivå i Pusjkin har man efterhand stött projektet helhjärtat. Det är det intryck jag fått.

BB: Jag tror att det har varit starka låsningar också när det gäller barnhemsledningen faktiskt!

B T B: Ja, alla spelar ju sitt lilla spel. Det är klart att barnhemsledningen har ett intresse av att fortsätta verksamheten vid barnhemmet! Det ligger i sakens natur. Men jag tycker inte man ska klaga på dem och säga att de har saboterat – nej det tycker jag inte. De har hängt med men de kanske inte varit pådrivande! Det är klart – i början var de ju ganska förskräckta över vårt inbrott på banan. Så det tog ett bra tag att lugna ner dem och få dem att förstå att vi inte var ute efter att ”avskaffa dem” och att starta något helt nytt utan deras medverkan.

BB: En svårighet är väl att nyckelpersoner ofta byts ut?

B T B: Ja, dom är rädda för kritik. Jag menar att den som inte gör något, den personen sitter ganska säkert i sadeln, men den som sticker ut och tar strid för nånting som han eller hon tror på, den personen riskerar att bli degraderad. Men sedan skall vi ju vara klara över den ryska situationen under den här perioden. Svårigheten att få en bostad som gäller för alla människor, hur dyrt det är, hur svårt det är att få och ha råd med en bra bostad. Det är klart att detta påverkar människors inställning... skall man nu prioritera gruppen handikappade ungdomar som – i de ryska medborgarnas ögon – ändå har sin tillvaro tryggad genom barnhemmet. Barnhemmet som man byggt upp och lagt ned pengar på för att ge barnen en välfärd, alltså välfärd med deras mått. De är stolta över sina barnhem! Det kanske kan vara svårt att förstå utifrån ett svenskt perspektiv!

Bilden är alltså ganska komplex! Det finns inte en enda faktor som vi kan peka på och säga, att det här är anledningen till att projektet inte lyckades gå i mål. Det är sannolikt många faktorer som spelat in.

IV PROJEKTET SETT MED RYSKA ÖGON

Det är angeläget att också lyssna till berättelser av ryska medarbetare i projektet och med personer i administrativt ansvariga positioner. Vi har gjort inalles åtta intervjuer och dem vi samtalat med är följande⁶:

Zlobin Nikolaj Germanovitj, avdelningchef för sociala frågor i staden Pusjkin,
Alexandrova Tamara Vikentievna, föreståndare för barnhem 4,
Urmantjeva Margarita Alexejevna, ordförande för föräldraföreningen GAOORDI,
Nikiforova Natalja Vasiljevna, överläkare på barnhem nr 13,
Pokrovskaja Irina Anatoljevna, instruktör-metodiker på barnhem-internat nr 4,
Sapego Vasilij Nikolajevitj, föreståndare för ”barnhärthighetsavdelningen”, pediatriker,
specialist inom psykiatri och neurologi, barnhem-internat nr 4,
Danilova Tatjana Ivanovna, översköterska på avdelning 2, barnhem-internat nr 4,
Burova Tatjana Michajlovna, pedagog och gymnastiklärare på barnhem-internat nr 4.

När det gäller de ryska intervjuerna har vi gått tillväga på ett något annorlunda sätt än då vi samtalade med de svenska projektledarna. Varje intervju inriktades på fem givna frågeställningar, vilka intervjupersonerna kunde kommentera fritt och ofta i samtal med intervjuaren.

- Det första målet för projektet var att förändra inställningen till arbetet med barnen och arbetsmetoderna bland medarbetarna på internat 4. Vad anser ni – har detta mål uppnåtts eller inte? Motivera svaret!
- Det andra målet för projektet: att för ungdomar som fyllt arton år ordna ett boende med stödverksamhet och att skapa möjligheter att hitta ett arbete – allt för att undvika en livslång vistelse på internat för vuxna. Vad anser ni: har detta mål uppnåtts eller inte? Motivera svaret!
- Det tredje målet för projektet: att öppna ett litet hem för familje-gruppboende som ett alternativ till den stora institutionen och för att undvika placering av barnet på internatet (barnhem 4). Har detta mål uppnåtts eller inte? Motivera svaret!

⁶ Intervjuare har i samtliga åtta intervjuer varit *Svaloslav V Dobnya*. Intervjuerna har skrivits ut ordagrant och varje intervjuperson har haft möjlighet att ta del av intervjuerna och att införa ändringar. Därefter har hela intervjumaterialet översatts till svenska av *Tina Nordb*, f d universitetslektor i ryska vid Stockholms universitet.

- Det fjärde målet – att skapa förutsättningar för att på olika sätt motverka intagning till barnhem 4 för att på sikt kunna stänga det. Har något av denna målsättning realiserats? Motivera svaret!
- Vilka lärdomar kan/skall man dra av projektet enligt er mening?

Frågeställning 1

Zlobin N G markerar att som ”utanförstående” har han haft mycket litet att göra med den dagliga vården på barnhem 4, ”några närmare kontakter förekommer inte”. Däremot har han en positiv inställning till de svenska experternas sätt att driva projektet:

”Från början, alltså från 90-talet, påtvingade man oss sina åsikter helt enkelt, särskilt tyskarna. Här gick man tillväga på ett annat sätt. I princip glädde det mig. Så skall det vara!”

Alexandrova T V har utpekats som en av dem som endast motvilligt medverkade i projektet, och man har uppfattat detta motstånd som en av projektets verkliga stöttestenar. Själv ger hon en annan version:

”Jag tror att de /de svenska experterna/ har övertygat personalen. Vi behövde inte övertygas särskilt när vi kunde jämföra hur barn kan ha det och hur de har det hos oss. Det blev klart att vi alla står på barnens sida. När vi jämförde hur våra barn har det nu hos oss i Ryssland, på vårt barnhem, då var förstås våra medarbetare för att barnen skall få samma villkor som där /i Sverige/ ...naturligtvis inte omedelbart...men personalen var helt för detta!

Vi har ändrat åsikt när det gäller vilka förhållanden barnen bör leva under och hur de bör få både yrkesutbildning och framför allt arbete...särskilt rent praktiskt förstås...när vi i Sverige fick se det och sedan de här uppföljande föreläsningarna om varför, vad och hur.”

Urmantjejeva M A anser också att projektet verkligen bidragit till att förändra personalens inställning och hon hänvisar till personalens intresse för utbildningen som ett belägg för detta. Samtidigt är hon i vissa avseenden kritisk till de pedagogiska arbetsformerna som hon beskriver som konventionella och enkelriktade:

”Jag anser att stora framsteg har gjorts när det gäller personalens inställning till vad man kan göra med de här barnen. Sådana framsteg har skett...det märktes på det intresse som folk visade för undervisningen. Kanske fanns det problem där med val av undervisningsform. Det kan hända att föreläsningsformen var lite för svår för de studerande. En sak till: bara för att komma till föreläsningarna var de tvungna att ta ledigt från arbetet. Men de arbetade den dagen ändå, och på helgerna...själva internatsbyggnaden har helt enkelt inga lokaler anpassade för undervisning...trots allt hade man någon visuell information och svenskarna hade med sig böcker som var översatta. T ex ”Omsorgsboken” av Grunewald som alla fick. Det vill säga, de har bemödat sig maximalt. Men kanske kunde man ha valt ytterligare några moderna undervisningsformer, jag vet inte, typ rollspel eller något annat. Kanske ett slags dialoger, uppgifter, där själva presentationen av materialet kunde ha varit mer interaktiv.

Och så var det bara en resa till Sverige. Sådana saker måste hända oftare...kanske hade det varit bättre med ännu en resa dit på bekostnad av antalet resor hit...det är bättre att få se en gång än att få höra hundra gånger!...undervisningsformen i det här projektet borde ha förbättrats”.

Under samtalets gång skärper Margarita Urmantjejeva de kritiska argumenten:

”Det jag vill anmärka på är den teknik som de svenska kollegorna valde, man kanske kan kalla den ”droppande på hjärnan” (ryska talesätt, öa), en sorts regelbunden upprepning. Därför väckte det kanske lite irritation. Varje besök innebär ju ett visst arbete, ibland undrade vi till och med vad syftet med besöket var, vi hade nyligen haft diskussioner bara för två veckor sedan – vad kunde ha förändrats på två veckor? Men de kommer igen och igen, och på nytt skall vi studera och alla ändrar sina arbetstider. Så småningom slutar kommittén att delta. Det blir ett tyst muttrande, ”varför kommer de så ofta och slösar med projektets pengar?” Jag sade från första början att oftare kanske inte betyder bättre”.

Margarita Urmantjejeva beskriver ironiskt förhållningssättet från de svenska experternas sida till de ryska medarbetarna. Man får intrycket att Margarita med jämnmod upplever det egentligen nedlåtande bemötandet, men man kan lätt föreställa sig att andra ryska deltagare reagerade med upprördhet:

”...man fick en känsla av att de talar hänsynsfullt och mjukt med dig...som med ett barn...eftersom du kommer att glömma och då upprepar man för dig igen och igen, korrekt, vänligt och med ett leende”.

De frekventa besöken från den svenska projektledningens och experternas sida väckte också irritation från den ryska motparten:

”Vi förstår vad en resa betyder, d v s om folk kommer på besök, då gäller det något mycket viktigt, centralt. Sedan började man vägra att ta emot den svenska delegationen t ex på hög nivå. Derbin och Kostkina ville inte längre ta emot dem därför att de förstod inte syftet med mötet. ”Det var ett möte nyligen, för en månad sedan – varför nu igen? Ingenting har förändrats!”...just detta väckte också en viss irritation i kommittén, hos Tamara t ex. Det kändes att detta arbetssätt inte var så bra.

Slutorden när det gäller frågan om projektets resultat är ändå mycket positiva från Margaritas sida:

”Vår /föräldraföreningens/ vänskap med internat nr 4 är också ett resultat av projektet...nu har vårt samarbete med dem avsevärt förbättrats som en följd av att vi haft ett så nära samarbete. Jag tror att det kommer att ha en gynnsam inverkan på barnen också...nu glömmet vi dem aldrig, de har blivit våra.

Överläkaren på barnhem nr 13, *Nikiforova N.V.* kan konstatera vissa förändringar beträffande barnhem nr 4 under senare tid men om de är till det bättre eller sämre är svårt att avgöra. Det är inte heller möjligt att avgöra om förändringarna i fråga beror på projektet eller ej:

”På sistone har jag följt internat nr 4:s verksamhet genom våra barn som hamnar där. Jag kan säga att de i år har slutat ta emot svårt sjuka barn. Av vilken anledning vet jag inte...kanske vill de på så sätt förbättra dödlighetsstatistiken...mycket stora förändringar har skett under de senaste åren...angående förståelsen av barnens behov, i umgänget med barnen o s v. Det förefaller som om personalen redan börjat förstå lite mer.

Alla svenska experter som jag haft att göra med är bra, de är mycket korrekta, alltid korrekta. Under den första etappen hade vi mycket kontakt med dem. De är mycket korrekta!”

Pokrovskaja I.A. menar att undervisningen gett mycket genom att man vidgat deltagarnas perspektiv. De förstår nu att det inte finns en metod utan flera möjliga arbetssätt när det gäller insatser för barnen. Det som gjort särskilt intryck är att man i Sverige inte är lika resultatnriktade som i Ryssland – man fokuserar i stället arbetsprocessen:

”Låt oss börja med att säga att det svenska projektet inte är det första där man försöker ändra vår attityd gentemot barnen...svenskarna har fortsatt på den här vägen att i princip måste man ta hand om de här barnen och bemöta dem på ett annat sätt...jag tycker förstås att det målet har nåtts...föreläsningarna var värdefulla för oss, åtminstone från den synpunkten att vi inte visste hur ett annat system fungerar...inte ens att det finns andra system.

Hos oss är t o m sjukgymnastiken resultatriktad. Har man nått ett resultat eller har man inte, kan man eller behöver man inte nå ett resultat? När vi arbetar med våra utländska kollegor ser vi att de är inriktade på själva processen, speciellt i arbete med svårt sjuka barn.”

Irina Pokrovskaja har haft stort utbyte av studiebesöket i Sverige. Jämförelsen med svenska metoder i arbetet med handikappade barn utfaller inte hela tiden till ett företräde för ”den svenska metodikens” del.

”Det är självklart att en resa gör stort intryck, då ser man allt med egna ögon...det blir en annan sak att bekanta sig direkt med specialisterna som arbetar med barn där /i Sverige/. Man försöker umgås med dem, ställer frågor till dem...och vi förstår att vi ibland vet mer om behandlingsprocessen, om det vi gör med våra barn, vi känner våra barn. Något som verkligen frapperat oss är att där säger man ”nej jag vet inte, vi måste vänta på en specialist och sedan gör vi som han säger”. Det vill säga en mycket skarp uppdelning av arbetsuppgifterna.”

Irinans kritik av utbildningsinsatserna från svensk sida är egentligen förödande om än formulerade på ett stillsamt sätt. Som specialist ansåg hon att fick ut mycket litet av utbildningen och hon antar att det samma gäller för övriga deltagare, också specialister:

”I själva verket var det svårt på seminarierna eftersom deltagarna var specialister inom olika områden: gymnastik, läkare, sjuksköterskor, pedagoger, lärare, administrations-personal. Var och en av oss var därför mer intresserad av frågor inom det egna området. Deltagarna hade alltså olika intressen men föreläsningarna var i princip introduktiva, allmänna och som sådana var de verkligen intressanta. Men eftersom var och en av oss har specialistutbildning skulle vi vilja ha något mer...det var svårt att bli splittrad. När föreläsningarna handlar om allmänna områden och man har en massa arbete som väntar på en. Seminarierna hade som mål att ge en översikt, och det förstår jag. Men frågan var ”var det här allt eller var det något mer?” Som översikt har jag inget att invända mot det...men sedan då.

Jo det är sant, när vi bad om något, ett visst föreläsningstema, försökte de skicka en lektor och allt som behövdes. Alltså i sådana fall, på det teoretiska planet, var de mycket lyhörda angående våra önskemål om olika teman. När det gällde att få information från dem gav de oss allt de visste och förklarade allt som de kunde förklara.”

Sapego V.N. är läkare på barnhem nr 4 har inte tagit några större intryck av att delta i projektet. En sak har verkligen påverkat honom – upptäckten att man i ett annat samhälle, Sverige, verkligen prioriterar insatserna för barn med handikapp.

”Jag anser att målet har uppnåtts, vår attityd mot barnen eller mot deras vård och uppfostran har förändrats i den meningen att vi verkligen har upptäckt att samhället i andra länder stödjer föräldrarna, och framför allt stödjer den personal som arbetar med sådana här barn...Angående medicinska frågor kunde de inte säga något nytt till oss på föreläsningarna. Jag kan t o m säga, att här hos oss finns läkaren till hands för barnen och om någonting händer, så får barnen kvalificerad läkarhjälp i motsats till i Sverige där de har sina tabletter i en låda – det är allt. Och om någonting händer så ringer man efter ambulans och barnet läggs in på sjukhus. D v s man kan inte hitta en läkare ens med ljus och lykta. Så fattade jag det åtminstone...för oss läkare, på det medicinska området, fick jag praktiskt taget inte se eller höra något nytt där...Jag anser att vårt nuvarande

internatsystem passar mycket bra. Ta vårt barnhem t ex. Jag tycker att vi gör ett nyttigt arbete. Finansieringen är dålig, det är en annan sak.

Jag anser att om familjen får stöd så att barnen kan stanna kvar i familjen, då leder det till att allt börjar rasa samman...

Danilova T.I. är översköterska på barnhem 4. Hon bedömer saken på ungefär samma sätt som sin läkarkollega *Vasilij Nikolajevitj*. Den avgörande skillnaden mellan omsorgen om barn med utvecklingshandikapp i Sverige och Ryssland beror på de mycket större resurserna man förfogar över i Sverige:

”Naturligtvis var jag mycket förvånad över statens omsorg om sådana barn i Sverige... våra barn, de är inte fördelade, inte förorättade men de lever under helst andra villkor... den medicinska behandlingen och arbetsterapi är inte alls sämre hos oss, men vi inhämtade ändå mycket på de föreläsningar som de svenska specialisterna höll. Men jag vill säga att vår relation, våra specialisters relation till barnen inte är sämre, vi har helt enkelt helt andra villkor. Att förändra de här villkoren står säkert inte i vår makt. Vi kan göra mycket om stadens, stadsdelens administration ger oss möjlighet. Men hittills...

Föreläsningarnas teman var bekanta för oss, det var bara det att allt var mycket detaljerat hos dem, mycket noggrant... vi hade frågeformulär för varje barn som skulle flyttas till Pusjkinhemmet. Vi åkte t o m dit och såg hur man lade grunden till huset. Men o ve! Allt står stilla.

När vi fick se deras tekniska hjälpmedel blev det klart för oss att vi ligger efter på det området... men angående det medicinska arbetet så har man förstås en annan attityd. Där besöker läkaren barnet en gång per halvår eller år. Hos oss besöker läkaren barnet varje dag. Under behandlingen som ordinerats barnet ser läkaren vad som behöver ändras eller korrigeras.

Vi var på Socialhögskolan och frågade ”hur går undervisningen till hos er?” Vi kom dit och tittade. De har en utbildningskurs på två månader /om barn med handikapp/, medicin ingår inte i den kursen. Allt handlar bara om pedagogik som t ex den individuella attityden o d. Jag anser att i det avseendet är vårt sätt att arbeta i alla fall bättre... vi har en seriös attityd till barnen.

Burova T.M. är gymnastiklärare på barnhem nr 4. Hon anser att hon fick goda uppslag när det gäller individuella insatser för barnens del men är samtidigt frågande inför möjligheterna att genomföra en individualiserad pedagogik:

”När vi hade varit i Sverige och när sedan lärarna kom hit inriktade de oss huvudsakligen på det individuella arbetet med varje barn. Men eftersom vi på vårt barnhem har så många barn och väldigt lite personal var det svårt för oss att genomföra det. Men att barn behöver behandlas individuellt bekräftades ännu en gång. Just det hade vi i vårt hjärta, men hur skulle vi förverkliga det?”

Frågeställning 2

De svenska projektledarna har utmålade den sociala administrationen i Pusjkin som en bromskloss när det gällde att genomföra de konkreta åtgärderna som ingick i projektet, i detta fall att ordna möjligheter för bl a boende för ungdomar utanför. I samtalet med *Nikolaj Germanovitj*, som verkligen har ansvar för sociala frågor i Pusjkin, blir det ganska tydligt att det inte varit fråga om ”motsträvighet” från de sociala myndigheternas sida – man har helt enkelt inte trott på den svenska modellen som skulle förverkligas i projektet. Till en början redovisas de ekonomiska svårigheterna men det blir snart tydligt att dessa argument inte är de tyngsta:

”Än så länge har målet inte nåtts i sin helhet. ...av en enda enkel orsak: det behövs stora pengar. Staden är helt enkelt inte i stånd att anslå så stora medel...men här uppstår en annan fråga: hur skall urvalet av barnen egentligen gå till? De barn som de svenska representanterna har valt ut kan man enligt deras mening omplacera. Men de befinner sig ju i Ryssland. Enligt vår mening är det omöjligt att låta flytta dem p g a en enda enkel orsak: för det första är vårt samhälles mentalitet en helt annan, för det andra är vår miljö inte anpassad i så hög grad som i Sverige. Och när vi tittade på barnen med tanke på deras självständiga liv – de är inte kapabla till det. Vi delar upp ett stort internat och gör flera små...det är ingen idé att göra hundra små av ett stort, tycker jag.

Det kan bara bli tal om att de här barnen kan leva självständigt först efter ett rehabiliteringsarbete med dem. D v s de liksom påtvingar oss inte en idé utan själva ”teknologin”. Det gäller alltså själva teknologin, själva idén accepterar vi. Men ”teknologin”, d v s hur det skall göras passar inte oss...

Man diskuterade inte med oss vilka barn som skulle flyttas. Förresten så har vi en rehabiliteringsläkare, jag bad henne att åka och titta på de här barnen. Hon undersökte dem och sade att enligt hennes mening kan inte de här barnen skickas iväg. Och knappast kommer de att kunna leva självständigt...vi har medicinsk och social expertis som bestämmer om man är lämplig för ett självständigt boende eller inte. Svenskarna har valt en annan väg. De kom och gjorde bedömningen själva. Men det var deras bedömning, deras mening som ni förstår. Om vi skall låta deras mening råda då kommer vi inte att förändra någonting...Under hela den tid vi samarbetade hade man ingen kontakt med den medicinska och sociala expertisen...

Det var kanske inte helt korrekt sagt: ”de tvingar”...Ordet ”tvinga” kan man inte använda här. D v s de kom med det de hade i Sverige. Och sade: ”Låt oss genomföra det här!” Vid ett första samtal kunde vi inte klart föreställa oss vad det var för något. Och de visste över huvud taget inte i vilken situation vi befinner oss idag och vilka regler som gäller o d.

Och det som de försökte inpränta i oss, det förstår var och en av oss mycket väl, men ,man kan inte lösa problemet idag, med det samma. Enligt min mening krävs det minst trettio år.”

Tamara Vikentievna ger uttryck för en stor besvikelse över att projektet strandade och hon berättar om sina och kollegors ansträngningar att få stadens administrativa ledning att ställa upp, men förgäves.

”Och då uppstod frågan om bostad. Vi fick avslag från myndigheterna i Pusjkin-området. Jag skrev ett brev när vi hade ett möte angående det här problemet i kommittén. Redan då fick jag i uppdrag av Vladimir Georgijevitj Derbin att skriva till myndigheterna och förklara vår situation och vad vi behöver. Jag fick avslag och överlämnade brevet till kommittén. Sedan skrev kommittén själv och fick också avslag. All dokumentation ligger nu hos Matkova, om ni vill bekanta er med läget i bostadsfrågan. Men projektet har förlorat sin mening...

Det blev inte av p g a bostadsproblemet. Men vi skulle ha kunnat ge alla de här femton utvalda barnen arbete på internatet. Jag tror inte att den här överflyttningen skulle ha varit komplicerad. ...vi skulle också ha skaffat en buss åt dem. Vi skulle ha samlat dem och kört dem dit. Vi skulle inte ha övergivit våra barn...allt skulle ha gått bra. Men så vägrade man oss bostäder. Det var chefen för administrationen som sade nej, brevet var undertecknat av honom.

Angående svenskarna så blev de väl mottagna, de träffade vår ledning, kommittén och administrationen. Men bostäder...förstår ni vad en bostad betyder i vårt land, särskilt nu när man bygger bostäder som man måste köpa? När det redan är bestämt att man skall ha psykiatriska internat för vuxna? Nej man känner ett hopplöst vemod när barnen flyttar dit.

I fem år har man samvetsgrant gått på undervisningen, men...jag kan inte säga att det varit förgäves, nej. Men det finns inget slutresultat, ingen väg ut ur det här projektet. Det är verkligen synd, förstår ni? Och vi som var inställda på det! Vi åkte på besök, vi gick på undervisningen, de lovade oss ett avtal. Förstår ni, vi

var inställda på det. Vi bildade den här gruppen...från vår sida gjorde vi allt eftersom vi var så engagerade...ingenting blev av. Jag tycker att från barnhemmets sida har vi gjort allt, vi har aldrig satt några käppar i hjulet. Vad svenskarna ville se, det fick de se, vi visade dem. Vi sammanställde patientjournaler när vi gick det i uppgift och sedan fick vi redogöra för det...”

En av de mest kvalificerade analyserna av projektets förlopp och avslut står *Margarita Alexejevna* för. Hon hade under hela projektiden en ansvarsroll som samordnare och förhandlare och planerare – hon fungerade i en rad olika roller. Samtidigt var hon också rådgivare åt de svenska experterna. Mycket av diskussionen om projektet har handlat om de ryska myndigheternas oförmåga eller ovilja att bygga – eller ”skaffa fram” – bostäder åt de femton ungdomar för vilka man planerade en utflyttning från institutionen. Men Margarita Alexejevna visar att problemet är mer komplicerat än så:

”Saken är den att det här var ett sådant fall där planeringen inte var särskilt lyckad. Därför att ett sådant mål som att skaffa bostäder på så kort tid är ouppnåeligt i vårt land och det räcker inte med bostäder. Man skall också hitta arbetsplatser. Det behövs stödtjänster som kan vara barnen till hjälp. I princip behövs man förmodligen sätta upp ett sådant mål för att helt enkelt ruska liv i vårt träså så att vår kommitté skulle förstå att det är den målsättningen man måste ha. Och många steg har tagits i den riktningen. Det är möjligt...om vi inte hade satt upp ett sådant globalt mål, då hade vi inte kunnat få in den här idén i särskilt många huvuden. Vi nådde inte målet. Men de steg vi har tagit är mycket väsentliga. Från första början när jag deltog i förberedelserna för projektet, så sade jag att planen var föga realistisk. Över huvud taget ansåg jag, att man måste börja med att skapa stödtjänster utanför internatet för att förbereda marken så att barnen kan lämna de permanenta institutionerna.

Jag tror att man borde förstått från första början att det målet inte skulle nås. Förmodligen förstod inte heller kommittén, när de gick med på det, att vissa villkor måste vara uppfyllda. Först och främst gäller det arbete, fritid, vänner, hobbies. D v s den miljö som bör omge en människa. Medföljare också. Det räcker inte att de ska sova i dubbelrum. Det är långt ifrån allt som behövs. Kanske missade de svenska forskarna också någonting här. De borde ha förutsett att det behövs något mer än bostad...annars kommer den länken i kedjan, bostaden, inte att fungera som den ska.

Om det hade hänt att vi hade fått en sådan bostad men de här mellanlänkarna hade saknats, då kanske boendet inte hade blivit lyckat. Då kunde det ha skjutit upp den här idén för lång tid framåt. Det kunde ha gått i kras. Jag anser att allt som hände var mycket naturligt. Det här misslyckandet, om man kan kalla det så, det var lagbundet och det var bra att det hände. Därför att vi började inte ”springa framför loket”, vi gick inte händelserna i förväg, vi förstod vad vi måste göra, innan vi börjar skapa sådana här bostäder.

Nu diskuterar man och använder åtminstone den här erfarenheten på seminarier och i olika material...i alla fall tog kommittén till sig idén om boende med stöd. De har börjat använda sådana begrepp, d v s det betyder att idén har börjat att gro. Kan vi då kalla det här projektet ett misslyckande? Knappast!

...de svenska experterna var inte speciellt lyhörda. Då arbetade Carina Hjelm och Adam Fischer med projektet. När de kom till mig hade de redan bestämt sig för vilket projekt de skulle genomföra, de hade redan valt barnhemmet, de hade redan sin åsikt klar...jag uttryckte genast min mening, men det skulle ha blivit ett helt annat projekt. Men de ville arbeta med barnhemmet. Jag sade min mening, och sedan var det min uppgift att hjälpa dem med deras projekt.

Natalja Vasiljevna som var med i referensgruppen av ryska experter visar i sitt svar hur tidigt referensgruppen tappade överblick över och vetskap om vad som skulle ske:

”...jag har inte hört talas om det, därför tänker jag inte uttala mig för jag vet inte vad som hänt med den här idén.”

Irina Anatoljevna beskriver den starka oro som hon som medarbetare på barnhem 4 kände inför föresatsen att flytta ett antal ungdomar till ett eget boende. Oron, som nära liknar vanmakt, är också en aspekt av att man hade mycket dålig information om hur projektet var tänkt att genomföras, vilka insatser för barnens trygghet som var planerade o s v.

”Vi kände till det här målet men vi kunde inte delta praktiskt. Jo, vi valde ut barnen, vi var beredda att stödja dem, det är sant. Men i fortsättningen var det mest bara rykten och berättelser från administrationen när våra utländska kollegor kom hit. ...man kände verkligen oro: var skall barnen ta vägen om man bestämmer sig för ett sådant självständigt boende för dem. Man kände otillfredsställelse p g a att det inte var klart att allt var genomtänkt. Hur skall barnen bo när bostäderna är färdiga, var skall de arbeta, hur skall de åka till arbetsplatserna...just den här oklarheten oroar alltid...Om man hade frågat oss om våra förslag, vad vi tänkte...men så var det inte!

Läkaren på barnhem 4, *Vasilij Nikolajevitj*, är drastisk i sitt svar om målsättningen med ”projektet utflyttning”:

”Man lyckades inte. Nej!”

Tatjana Ivanovna säger också att projektet rörande ungdomarnas utslussning var ett fiasko.

”Man lyckades inte. Det berodde på att man inte kunde nå en överenskommelse på högre nivå. Sådana problem måste man lösa med guvernören, stadsfullmäktige. Vi är bra på att verkställa. Vi skulle ha gjort allt och skulle ha fortsatt att göra det men ”lasset står kvar där det står”.

I hennes svar kommer också oron och osäkerheten fram:

”vi var alla oroade, utan undantag. Hur blir det med våra barn?” Osäkerheten är också stor från personalens sida när det gäller vilket ansvar man har för ungdomarna när de flyttat från institutionen: ”...måste vi följa upp de här barnen i fortsättningen? Eller måste vi utbilda personal? Vilken blir vår framtida roll? Konkret?”

Tatjana Michajlovna ser också denna del av det svenska projektet som ett misslyckande. Till frånvaron av resultat kommer den negativa effekten av att barnen förberetts för någonting som inte blir av: Uppnåddes målsättningen?

”Nej.. och barnen hade redan ställt in sig psykologiskt på att de skulle bo separat, eftersom den informationen hade nått dem på något sätt.”

Frågeställning 3

De konkreta insatser som var prioriterade – som led i en process mot slutmålet att avveckla internatet – var dels eget boende för ungdomar och dels skapandet av ett psykosocialt stöd – familjehemsboende - för små barn för att undvika en intagning på institutionen, alltså utvecklingen av *tidiga interventioner i öppna former* för barnens del⁷. Det andra delmålet blev satt i andra hand, antagligen beroende på att man från projektledningens sida ville sätta in alla sina krafter på projektet ”utslussning”.

⁷ Psykosociala program för att stödja familjer med barn med olika slags handikapp har på ett framgångsrikt sätt utvecklats inom ramen för Institutet för tidiga interventioner (Early Intervention Institute) i S:t Petersburg.

Från de sociala myndigheternas i Pusjkin sida kunde entusiasmen inte vara mindre (*Nikolaj Germanovitj*):

”...som ett exempel låt oss räkna med tjugo barn på varje miniinternat. De behöver alltså en matsal och vi måste ordna hundra matsalar och sedan rullar det bara på och utgifterna fortsätter att växa... idén att skapa mini-institutioner, den förblir en idé. Man arbetar inte ens på den.”

Förtåndaren för barnhemmet, *Tamara Vikentievna*, beskriver också detta delprojekt som en icke-händelse:

”Vi besökte Sverige en gång tillsammans med Alexandr Nikolaevitj som nu är ordförande i kommittén. Han fick t o m en riktning på ett litet hus. Men allt föregick på en teoretisk nivå”. Allt bestämdes ju på en högre nivå, ingen gav oss en redogörelse, ingen sade något till oss om detta.”

Tamara är inte heller positiv till idén om ett mindre hem för barnens del:

”Säg att ett barn som är fyra år gammalt kommer till oss. Om det verkligen är gravt förståndshandikappat eller har olika men och utvecklingsstörningar och alla möjliga avvikelser i den fysiska utvecklingen, så anser jag att man kan skicka det direkt till oss men bara om barnet är just gravt förståndshandikappat... här har barnen en förskollärare, en undersköterska, en sjuksköterska dygnet runt, på barnhärtighetsavdelningarna finns det läkare...”

Margarita Alexejevna ger en informerad uppgift om varför denna del av projektet överhuvud inte ens blev föremål för en planering:

”...vi diskuterade själva idén hur man kan ordna ett sådant litet hem för små barn och alla var överens om att det skulle vara mycket bra. Men eftersom det inte ingick i arbetskommitténs befogenheter utan i hälsokommitténs var man tvungen att avstå från den här idén; den var alldeles för svår att genomföra. Den försvann från projektet så småningom. Det är bara minnet kvar...”

Det saknades en motor på den ryska sidan, en initiativgrupp som kunde ha satt fart på den här frågan. Skulden faller just på oss och så förstås på olika organisationer som inte är eniga.”

Natalja Vasiljevna ger samma resignerade beskrivning av projektets förlopp:

”Idén angående familjehem för små barn utvecklades inte. Vi diskuterade mycket...men ingenting hände. Jag tror det uppstod problem på stadsfullmäktigenivån. Av dem krävdes bara lokaler för hemmet, i själva verket en eller två lägenheter för att skapa ett sådant familjehem. Då skulle man kunna flytta små barn från barnhemmet dit, barn med problem som inte kan anpassas till en vanlig familj. Det kan vara barn med Down's syndrom eller CP, d v s inte särskilt svåra fall.”

Ingen av de övriga intervjupersonerna har vetat om eller överhuvud arbetat med frågan om familjehem för små barn:

- ”Det fanns inte något sådant mål, jag vet inte”
- ”Vi hade inte ett sådant mål”
- ”Att inte flytta små barn till oss? Det har jag inte hört!”
- ”Det här målet? Nej, det har vi inte arbetat med!”

Frågeställning 4

Slutmålet för projekt barnhem 4 var avvecklingen av barnhemmet. Utslussningen av ungdomar och uppbyggnaden av familjehem för de små barnen var naturligtvis tänkta att vara positiva insatser för barnen men också som steg i en process, där behovet av placering av barn och ungdomar på internatet skulle elimineras. Det förefaller av svaren från de ryska kollegorna att döma, som om man från svensk sida avsiktligt undvikit att utmana de administrativa instanserna och medarbetarna och ledningen på internatet när det gäller projektets långsiktiga syfte:

Nikolaj Germanovitj slår ifrån sig varje tanke på en avveckling av barnhemmet:

”Jag har inte hört sådana saker från dem. Enligt min mening ska det här målet överhuvud inte sättas upp i dag... vart skall vi skicka dem om vi stänger internat nr 4? Vart? Ut på gatan? Om jag hade hört talas om det, så hade jag reagerat omedelbart!... Föräldrarna till de här barnen är inte de bästa medlemmarna av vårt samhälle. Det är svårt för mig att... Det här målet bör överhuvud inte finnas i det här programmet... kanske är det naturligt för svenskarna. Men för oss, medborgare i Ryssland, låter det bara som ord, bara som deklARATION.

..När jag var i Sverige, vart jag än gick, frågade jag mig alltid: ”Och hur mycket pengar får ni för det här?” Och jag förstod en ”sak: om jag så bara fick 20% av den summa de får, så skulle jag göra ett bättre jobb än de.”

Tamara Vikentievna diskuterar också stängningen av barnhemmet som en helt hypotetisk fråga:

”Om vi talar om att stänga barnhemmet, sådant som det är nu, då måste man naturligtvis genast tänka på var man skall skicka våra små barn...”

Margarita Alexejevna berättar att man faktiskt till en början försökte skapa opinion för en framtida avveckling av internatet:

”Vi inbjöd till presskonferenser, försökte skapa allmän opinion. D v s å ena sidan kunde vi inte kritisera barnhemmet för hårt och säga hur barnen har det här. Men vi visade på skrämmande exempel från andra barnhem och informerade föräldrarna.”

Man genomförde också rätt omfattande utbildningsinsatser inom projektets ram för socialarbetare i Pusjkin och Pavlovsk. Även personal från barnhemmet och från den sociala rehabiliteringsavdelningen i Pusjkin deltog i utbildningen. Men målsättningen ”avveckla barnhemmet” konkretiserades aldrig: åtgärderna var inte direkt inriktade mot ett sådant mål. Det positiva resultat man faktiskt uppnådde var att den absoluta slutenheten som varit signum för internat 4 numera har upphört:

”Men om vi talar om projektet i allmänhet så anser jag att det var positivt att en sådan helt stängd institution som barnhem nr 4 ändå har börjat öppna sina dörrar.”

I Margaritas svar ger hon en mycket ironisk beskrivning av det motstånd man mötte från ledningen för barnhem nr 4 och i synnerhet från Tamara Vikentievnas sida. Tamara avvisar t o m ett erbjudande från svensk sida om 2 milj. SEK (6 milj.rubel) för att förbättra boendeförhållandena för barnen på barnhemmet. I rättvisans namn skall sägas, att Tamara gör detta i slutet av projektet då det mesta redan ”gått snett”.

”...det har skett en förändring i medvetenheten här, speciellt med tanke på hur svårt det förmodligen var att arbeta med Tamara som är väl känd i sitt yrke, av gammal skola och inte så benägen att införa förändringar...t ex för att förbättra barnens situation där föreslog kommittén en summa på sex miljoner för att skapa ett rehabiliteringscentrum inom internatet. Man kunde ha förbättrat boendeförhållandena för de äldre barnen. Det är svårt att föreställa sig att en föreståndare skulle kunna avvisa pengar som ges till reparationer, möbler o s v. Inte desto mindre hade Tamara Vikentievna mod att avstå från pengarna och fann argumentet att en förbättring i barnens situation på internatet skulle leda till en försämring för andra barn.”

Natalja Vasiljevna konstaterar kort och gott:

”jag anser att målet var realistiskt. Petersburg har nu ekonomiska möjligheter att öppna familjehem för barn som man inte kan hitta en familj åt...det fanns ingen som tog initiativ och som hade vilja och kraft att driva det hela...”

Irina Anatoljevna kommer till slut fram till att det som var ödesdigert för projektet var att man egentligen inte visste vad det gick ut på, varför man deltog i projektet:

”Vad hade man egentligen för planer för oss när allt kommer omkring? Vi fick en översikt, vi försökte ändra vår inställning till arbetet – men sedan då? Vad var målet för detta?...när vi höll på med medicinska journaler, diagnostik – det hade inget direkt samband med mitt arbete.

Övriga medarbetare? De är helt främmande för projektets långsiktiga målsättning. *Tatjana Michajlovna* svarar helt enkelt:

”Det är första gången jag hört talas om ett sådant mål”.

Frågeställning 5

Vilka lärdomar kan man nu dra av projektet enligt de ryska bedömarna? Svaren är i många fall mycket intressanta och när man avlyssnar dem ställer man sig naturligtvis frågan – var det inte möjligt att lyssna till de ryska kollegorna under projektets gång?

Nikolaj Germanovitj har i sina tidigare svar markerat en rad negativa uppfattningar, men till slut kommer han fram till en rätt positiv bedömning:

”...de började i fel ända. Jag menar att de började med oss...som inte har några befogenheter. Vi kan bara skrika över allt, argumentera, men inte fatta några beslut. Internatet kan inte fatta några självständiga beslut. Och administrationen...den kan bara nicka bifall, men fatta beslut kan inte den heller. Jag har kommit fram till att det saknas en länk på högre nivå där man skulle kunna fatta beslut och påverka situationen...I dag planerar man att införa förändringar i lagen om ”sociala hus”. Deras arbete har inte varit förgäves. Men det är mycket svårt att tala om effektivitet i Ryssland...det viktigaste är att de har kommit med en idé, som slagit rot hos oss, även om den inte var helt genomtänkt. Men inte desto mindre går vi framåt i den riktning i vilken idén leder oss.”

Tamara Vikentievna avslutar med att ge en tydlig rekommendation:

”Jag skulle vilja ge ett råd. Att från början tydligt klargöra allt. Vilka resultat vi skall komma fram till och hur!”

Margarita Alexejevna hade under hela projekttiden en central position när det gäller projektets verkställande del. Hon har känt av motståndet mot projektets planer på många nivåer och hennes sista svar bär de tunga erfarenheternas prägel:

”Tiden av eufori när det gäller internationellt samarbete är förbi för den ryska sidan. Man måste ha en ansvarsfull inställning till internationellt samarbete och inte bara nicka och säga ”ja”. Det var mycket dålig management på den ryska sidan... stadens representanter byttes ofta ut. Om man har beslutat sig för att delta måste man ha en seriös attityd till beslutet... det måste finnas en ständig representant som arbetar med projektet på sin arbetstid.

När det gäller den svenska sidan så borde de ha ägnat mer uppmärksamhet åt att hämta information på planeringsstadiet... när Karl Grunewald kom tror jag att beslutet fattades av honom med stöd av parternas artiga instämmande nickar, ”ja, sätt igång bara!” En seriös analys behövs... I princip var projektet mycket nyttigt. Det rörde om i getingboet.

...erfarenheterna från projektet finns kvar, vi tänker inte låta dem bara försvinna. Det var bra att de drog in oss i projektet därför att vi vet att vi och våra barn behöver det här och andra barn också... det bästa är själva idén!”

Överläkaren på barnhem nr 13, *Natalja Vasiljevna*, är i huvudsak positiv i sin sammanfattande bedömning.

”Projektets svaghet ligger i att ingen har gripit tag i och fullföljt det hela. Det är klart: att hitta en bostad är svårt, att skapa en struktur också, bara att sätta i gång är svårt. Det är inte något som svenskarna kan göra. Man skulle ha behövt hitta personer här, som hade kunnat stå på sig in i det sista. Härefter låg antagligen svagheten i projektet.

Det tycks mig som att det uppsatta målet har nåtts. De hade inte satt upp större mål än det här. Projektets mål bestod alltså i de här idéerna, att liksom väcka allmänheten och de administrativa strukturerna. ”Smitta” dem med de här idéerna, samla dem för att diskutera det hela. Deras mål var hela tiden just detta – att väcka sinnena.”

Irina Anatoljevna är skeptisk när det gäller möjligheten att dra positiva lärdomar av projektet:

”Nej, i själva verket måste målen vara mer bestämda. Inte när det gäller projektet som sådant utan angående deltagarnas roller. Vi skulle helt enkelt velat ha en större tydlighet. Om projektet avsåg att ge oss en inblick i saker och ting, vad förväntade de sig då av oss konkret i projektet?”

Vasikij Nikolajevitj menar att projektet kan/bör påverka lagstiftningen angående stöd och hjälp till handikappade barn men *Tatjana Ivanovna* uttrycker sig pessimistiskt: ”*det kommer att ta årtionden enligt min mening.*” *Tatjana Michajlovna* som är gymnastiklärare på internat nr 4 menar att projekt i framtiden måste vara konkreta:

”Man bör välja ett tema som angår oss direkt. Till exempel en simbassäng, eller arrendering av ett stall och hästar... Lärdomar? Gud give att de här idéerna blir verklighet!”

V NÅGRA SLUTSATSER

I den utförliga redovisningen av de svenska och de ryska medarbetarnas uppfattningar om projekt barnhem 4 har framkommit en rad förklaringar till att projektet långt ifrån har givit de resultat som man avsåg från början. Särskilt från rysk sida markerar man också positiva resultat som mildrar den negativa bedömningen. Det förefaller exempelvis som om projektet har inneburit mer positiva relationer mellan olika aktörer inom handikappomsorgerna – mellan föräldraorganisationen och ledningen på barnhem nr 4 exempelvis.

I det följande sammanfattar vi relativt kortfattat olika ”förklaringar” till svårigheten att uppnå de uppsatta målen för projektet. Flera av dessa förklaringar är sammanvävda på ett intrikat sätt, och flera av dem har också karaktär av processuella fenomen. Det finns till exempel i slutet av projektet en uppenbar misstro mellan svenska aktörer men detta var inte en initial omständighet. Men allt eftersom projektets framsteg uteblev, skapades en situation med behov av att finna syndabockar.

De negativa relationerna mellan de svenska projektledarna, som blivit en av följderna av projektets misslyckande, är för övrigt ett icke godtagbart faktum. Nu är det omkring ett år sedan projektet i realiteten upphörde, men ingen av dem i den svenska projektledningen har träffats under denna tid. Detta förhållande skapar ett misslyckande i misslyckandet – det olyckliga slutet för projektet äventyrar möjligheten att dra viktiga lärdomar av projektet.

Kritiska punkter

Flera viktiga misstag skedde redan före projektstarten och dessa omständigheter byggdes in som negativa förutsättningar under hela den tid man arbetade med projektet.

(1) *Det första misstaget* är valet av målsättning för projektet – att avveckla barnhem 4 och att som viktiga steg på vägen skapa ett boende för ungdomar utanför internatet respektive att skapa ett ”familjeboende” för små barn för att förhindra att de placerades på barnhem nr 4. Beslutet att söka avveckla barnhem 4 fattades till följd av Karl Grunewalds besök på barnhemmet och hans upprördhet över förhållandena för barnen där. Det fanns inte några som helst anspråk på bistånd från svensk sida vare sig från barnhemmets personal och ledning eller från de sociala myndigheterna i S:t Petersburg respektive i lokalsamhället. Det lyser igenom i många av samtalen med de ryska medarbetarna att man betraktade de svenska experterna som ”korrekta inkräktare”. Man förstår att svenskarna ville väl, och att de var angelägna att förmedla sitt vetande, men de hade i grunden ingen legitimitet alls att driva projektet mot de ryska aktörernas vilja. Detta motstånd var uppenbart för den svenska projektledningen och ett motdrag” var att inte tydligt beskriva projektets syften – en oklarhet som i sin tur vållade osäkerhet och irritation hos medarbetare på administrativ nivå i Ryssland, men naturligtvis också bland personalen på barnhem nr 4.

(2) Man gick till verket på ett ambitiöst sätt i Sverige och ett uttryck för detta är den genomförda baselinje-studien. Detta arbete ger på många sätt en utmärkt beskrivning av villkoren för barn i institutionsvård i Ryssland, när det gäller beskrivningen av de rättsliga regleringarna inom barnomsorgen o s v. *Men baselinjestudien är nästan alldeles poänglös när det gäller projektets strategiska uppläggning.* Det saknas t ex helt en analys av hur man skall gå tillväga för att ”komma åt” de administrativa besluten eller hur man skulle kunna övervinna den skeptiska grundinställningen hos de ledande personerna vid barnhemmet. I all synnerhet var man oförmögen att övervinna det motstånd mot förändringar som föreståndaren för barnhemmet stod för.

Det fanns två instrument inom projektprocessen som man räknade med skulle övervinna det ryska motståndet – besöken i Sverige respektive de olika utbildningsinsatserna. Som det visade sig (se också det följande!) var dessa åtgärder inte tillräckliga.

Projekt barnhem nr 4 startade alltså utan en genomtänkt strategi för hur man skulle kunna förverkliga någon av projektets målsättningar.

(3) *Den svenska projektledningen hade avgörande brister i strukturellt avseende.* Initiativet till projektet kom från en av de inflytelserika medlemmarna i Nätverk Öst som vände sig till Sida för att erhålla medel till projektet. I detta avseende var man framgångsrik, och från Sida övergick nu den formella ledningen av projektet till Östeuropeiska kommittén som medelsförvaltande och medelsansvarig organisation. Det operativa ledningsansvaret gick därefter till Stockholms läns landsting och avdelningen Handikapp och Habilitering. Dess chef Carina Hjelm var inledningsvis i realiteten projektledare för barnhemsprojektet. Denna funktion överläts därefter till Stockholm Care vars verkställande direktör Birgitta Thellman Beck blev ny ansvarig projektledare. Stockholm Care vände sig därefter bl a till Socialhögskolan i Stockholm, och Yvonne Askerlund vid institutionens internationella enhet blev till slut projektets verkställande projektledare. Verksamhetsberättelserna som skrevs de första åren av projektets genomförande är undertecknade av VD Stockholm Care och Yvonne Askerlund.

En konsekvens av denna organisatoriska otymplighet var att *ansvarsfördelningen mellan olika aktörer var oklar.* Ett exempel är det som inträffar mot slutet av projekttiden. VD för Stockholm Care och kanslichefen vid ÖEK åker till S:t Petersburg – på initiativ av Stockholm Care – för att skaffa sig närmare information om inställningen till programmet för utslussning av ungdomar från barnhem nr 4 från myndigheter i S:t Petersburg och Puskjin. Resultatet blev inte en reviderad plan för projektet (som man hoppades från Stockholm Care) utan ett snabbt beslut från ÖEK att lägga ner projektet. Projektledningens olika nivåer kommunicerade dåligt med varandra under projektets gång och informationen om projektets förlopp var ryckig och otillräcklig.

(4) *Projektet startade med flera ouppklarade motsättningar om projektets genomförande.* En sådan motsättning var projektets professionella tyngdpunkt – var den medicinsk eller social? Projektledaren Yvonne Askerlund och hennes närmaste medarbetare

stod för ett socialt perspektiv, medan Stockholm Care har sina bästa professionella kontakter med medicinska experter. Denna motsättning präglade exempelvis uppläggningsen av de omfattande utbildningsinsatserna inom projektets ram. Flera av de medverkande lärarna var experter inom olika medicinska discipliner, men de stod främmande för att förstå barnhem nr 4 som en ”social konstruktion”, och inte heller den sociala och socialpolitiska arena där projektet iscensattes.

En – kanske avgörande – motsättning gällde projektets karaktär. Var projektet i första hand ett projekt inriktat på vissa mätbara prestationer och resultat eller var projektet processinriktat? Projektledaren Yvonne Askerlunds villkor för sitt engagemang var att arbeta processinriktat, men hon hävdar att insatserna från hennes och hennes medarbetares sida mättes med snäva resultatkrav: hur många undervisningstillfällen?, hur många deltagare vid olika undervisningsmoment? etc.

(5) En av de insatser som bedöms på ett ofta positivt sätt är utbildningsinsatserna från svensk sida. Särskilt är studiebesöken i Sverige ett inslag i projektet som man beskriver som mycket lyckat. De allra flesta ryska kollegorna beskriver sin förundran över hur det svenska samhället prioriterar omsorgen om handikappade. Samtidigt häpnar man också över hur frånvarande läkarna är när det gäller kontakten med barnen med funktionshinder – en iakttagelse som måste ses mot bakgrunden av den starka medicinska traditionen inom omsorgen visavi handikappade människor i Ryssland.

De svenska utbildningsinsatserna riktades bland annat till den grupp som arbetade med de ungdomar som skulle slussas ut till eget boende. Deltagarna beskriver på ett mycket positivt sätt vad de fick ut av denna utbildning, och deras omdömen går i ganska hög grad stick i stäv mot bedömningen av de utbildningsmoment som riktade sig till den medicinska personalen, läkare och sjuksköterskor i första hand. Trots att den medicinska personalen var en högt prioriterad grupp när det gällde satsning på utbildning, så markerade man tydligt sin kritiska inställning. Man ansåg att man från svensk sida underskattade de ryska kollegornas kunskaper och utbildningen låg också i alltför hög grad på en ”allmän nivå”.

Den stora gruppen av vårdpersonal, ”vårdbiträden”, fick knappast någon utbildning alls. Man erbjöds delta vid ett par seminarier – det var allt.

Utbildningen genomfördes alltså på ett sätt som godtog de principer av åtskillnad mellan personalgrupper som gäller för barnhemmens personal. Dels strikta hierarkiska nivåer och dels strikta gränser mellan olika professionella roller. När man vid intervjuerna uppger att projektet – bland annat till följd av utbildningsinslagen – medfört viktiga attitydförändringar hos personalen, så ställer man sig i viss mån tveksam till detta omdöme. Hur långt ”ner” i den stora personalgruppen har utbildningen nått med sin kunskapsförmedling och med sitt barnperspektiv?

(6) *Det fanns inte någon ”rysk motor” i projektet.* Från början fanns en referensgrupp av ryska experter men denna grupp hade enbart rådgivande befogenheter och ganska snart efter projektstarten upphörde gruppen att fungera. En mycket viktig person på den ryska sidan var Margarita Alexejevna, ordförande i föräldraföreningen GAOORDI. Hon har verkligen drivande kraft men samtidigt också något av en

outsider i förhållande till såväl barnhemmet som den sociala administrationen i Pusjkin. Hennes kritiska inställning till barnhemsvården var naturligtvis väl känd på barnhemmet och personalen där.

I frånvaron av ”rysk motor” blev bördan för den svenska projektledningen mycket tung. Man kände att man måste förhandla och diskutera fortlöpande med barnhemmets ledning och med den sociala administrationens företrädare – men priset för detta var högt. Det utvecklades ett slags spel mellan den svenska projektledningen och de ansvariga i Ryssland, och där man från svensk sida försökte få in en fot i förhandlingsrummet medan man från rysk sida gjorde nästan allt för att stänga dörren.

(7) En direkt professionell underlåtenhet från svensk sida var att inte bygga in mekanismer för att göra en kontinuerlig utvärdering – kvalificerade lägesbeskrivningar – av projektets förlopp. Det innebär att man nu – när man exempelvis talar om de positiva attitydförändringar man åstadkommit – saknar empirisk grund för ett sådant påstående. De löpande verksamhetsberättelserna som skrivs under projektets gång visar också på hur dålig kontroll man hade om var ”man var i projektet”. Mestadels bär dessa lägesbeskrivningar vittne om hur man totalt felbedömde exempelvis den ryska lokala administrationens beredvillighet att medverka för att anskaffa bostäder till de ungdomar som valts ut för utslussning till samhället.

När den svenska projektledningen så starkt markerade sin avsikt att ”arbeta processinriktat”, så är en sådan ambition nödvändig att förena med en genomtänkt plan för utvärdering och uppföljning av projektet under den tid projektet löper.

Det är inte möjligt att avgöra vilket eller vilka av de kritiska argument som formulerats här ovan som väger tyngst. Vi är nästan övertygade om att redan bestämningen av projektets inriktning – nedläggningen av barnhem 4 – i sig är en tillräcklig förklaring till att projektet misslyckades. Det är inte möjligt att genomföra en så i lokalsamhället djupt ingripande åtgärd som att påbörja avvecklingen av ett barnhem där lågt räknat tusen människor är berörda – om man inte har tunga ”bundsförvanter” inom den ryska administrationen och bland medarbetarna vid barnhemmet.

Ett andra avgörande misstag var frånvaron av en väl strukturerad datainsamling om ”vad som hände” – och inte händel! – i projektet. Detta innebar att man under lång tid färdades allt längre in i en återvändsgränd utan att veta om saken. När man till slut blev tvungen att se det negativa resultatet i sin helhet ansåg man att slaget var fullständigt förlorat. Man avslutade projektet omedelbart – utan att avsluta det. Det råder fortfarande en viss osäkerhet både från svensk och rysk sida om projektet har avslutats eller om det är ”vilande”.

Vilka resultat?

Det paradoxala är att man inte kan besvara rubrikens fråga! Om man nu låter projektet dö i tysthet, så är resultatet sämre än noll. Projektet har skapat misstro mellan olika aktörer på den svenska sidan, och projektets snöpliga slut innebär också en förlust av förtroende mellan den svenska och den ryska parten.

Men ett negativt utfall av det slag vi kunnat bevittna innehåller viktiga lärdomar – om man får möjlighet att reflektera över dem tillsammans med kollegor och med motpartens

medarbetare. Enligt vår mening är det mycket viktigt att göra ett ”bra avslut” genom att man arrangerar ett seminarium där medarbetare från Sverige och från Ryssland får delge varandra sina tolkningar av projektets utfall. Ett sådant seminarium skall naturligtvis vara väl strukturerat men samtidigt också ge utrymme för diskussioner. Arrangör bör vara Östeuropeiska kommittén som därmed får en chans att revanschera sig för den passivitet som kännetecknade kommitténs projektledning – fram till projektets dramatiska avslutning.

I ett samtal med Karl Grunewald tar han upp sin syn på några av svårigheter man brottades med när man genomförde projektet. Karl Grunewald ger uttryck för ett resonemang som ingen annan av intervjupersonerna fört fram på ett lika tydligt sätt. Man borde ha riktat sig till den lågutbildade personalgruppen i första hand, de människor som verkligen skulle kunna berikats av att få arbeta med barnen på ett nytt sätt. I övrigt: ”det var tragiskt att projektet slutade på det sätt som det slutade”. Men vi enas vid samtalet att det finns mycket av vikt att lära från projekt barnhem nr 4. Lärdomar som kanske är smärtsamma och som innebär många slags omprövningar. Ser man projektet på detta sätt - och om man vågar anta dessa utmaningar - kan det i ett längre perspektiv vara ett av de viktiga projekten inom den sociala barnomsorgen som man från svensk sida genomfört i Ryssland.

STOCKHOLM CARE

KOMMENTARER TILL RAPPORTEN:

Barnhem 4 i Pavlovsk – ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till institutionsvården för utvecklingsstörda.

Skriven av Bengt Börjesson och Svatoslav V Dvobnya

Projektet har inte handlat om att utveckla barnomsorg. Alla initierade vet att barnomsorg är det samma som barntillsyn. **Rubriken på projektet är: Development of the care of handicapped children in St Petersburg.**

Till att börja med vill vi ifrågasätta det sätt på vilket rapporten handlagts. I rapporten står det att prof. Bengt Börjesson, överläkare Håkan Swan samt Dr. Svaloslav V Dvobnya från St Petersburg, i april 2005 av Hälso- och sjukvårdens Östeuropakommitté (ÖEK) fick uppdraget att utvärdera projektet. När vi ifrågasätter att Börjesson diskuterat rapporten med Sköndals högskola i Stockholm får vi veta att det är denna högskola som fått uppdraget. Det hade varit anständigt om detta framgått tidigare, inte minst under rubriken Uppdraget i rapporten.

Vi som arbetat direkt i projektet och som undertecknat denna skrivelse, har varit tvungna att vid upprepade tillfällen efterfråga rapporten (efter det att Börjesson lämnat den ifrån sig). Vi borde naturligtvis ha fått den med automatik. Vi om några borde ha fått feedback och möjligheter att diskutera resultatet i rapporten. Istället har Bengt Börjesson presenterat och diskuterat rapporten med den ryska organisationen Early Intervention som inte har med projektet att göra.

Dessutom har Dvobnya använt rapporten som del i sin CV vid ansökan om att bli antagen som doktorand vid Socialhögskolan i Stockholm. Detta innan rapporten blivit officiell och innan den diskuterats med oss.

1. Allmänna synpunkter

Allmänt vill vi framföra följande synpunkter som vi anser vara allvarliga i bedömningen av rapportens kvalitet:

En springande punkt i vår kritik av rapporten är att den granskar/utvärderar (Vilket är det? Vi använder granskning i fortsättningen) projektet som om det vore slutfört i enlighet med planen. Projektet avbröts i förtid och vi hade halva projekttiden kvar. Det innebär att det inte är möjligt att på det sätt som Börjesson gör granska mot de mål som var uppsatta för projektet.

Granskningen haltar betänkligt. Den ena av de två ansvariga parterna i projektet, det vill säga den ryska partens synpunkter fattas. Enligt Börjessons muntliga svar beror detta på tidsbrist!

Granskarna har inte med ett ord i rapporten kommenterat detta eller problematiserat avsaknaden av denna viktiga informationskälla!

Den ryska samarbetsparten på ansvarig nivå var Sociala kommittén vid stadens administration (således ej sociala kommittén i Stadsdelen Pusjkin). Ordföranden i kommittén var den som undertecknade kontrakt om samarbete och som utsåg rysk projektledare inom kommittén. Sociala kommittén godkände och följde upp projektets plan, målsättning och genomförande.

Den Sociala kommittén har självfallet spelat en viktig roll för utvecklingen i projektet både genom att infria och inte infria det som var överenskommet. Kommitténs förhållningssätt har varit avgörande för utvecklingen. Att granskarna inte har intervjuat den ansvariga ryska parten är minst sagt förvånande och är enligt vår mening en allvarlig underlåtenhet.

Vi kan inte ta rapportens innehåll på allvar. Den har en raljant ton som vi inte tycker är förenligt med seriös granskning. Den innehåller direkta felaktigheter beroende på att författarna inte satt sig in i projektets förutsättningar eller i alla de underlag som finns.

Projektet hade en omfattande verksamhet. Detta framgår inte i rapporten, snarare får man en bild av att de insatser som gjordes, genomfördes enbart på barnhemmet. Det pågick ett stort arbete med att mobilisera närsamhället, det vill säga stadsdelen Pusjkins olika resurser, för att förbereda och utveckla det sociala stödet till ungdomarna. Dessutom mobiliserades också de övriga tre barnhemmen (finns fyra barnhem med samma målgrupp som barnhem 4 i St Petersburg) som en del i arbetet med att förändra strukturerna för omhändertagandet av barnen. Det framgår att granskarna är osäkra om de har tillgång till allt material om projektet. De har inte försäkrat sig om att detta är fall men förhåller sig till det som om de har all information.

Vi vill också framhålla projektgruppens bakgrund eftersom det i rapporten ifrågasatts om vi har haft tillräckliga meriter.

De svenska experter som ansvarat för utbildningsinsatserna har alla lång erfarenhet från arbete inom omsorgerna för utvecklingsstörda personer i Sverige och då särskilt inom institutionsvården (vårdanstalter). De deltog aktivt i den omfattande process som under många år pågick i Sverige med avvecklingen av vårdanstalterna med samtidig utveckling av alternativa boendeformer. De har sålunda gedigen kunskap om institutionsboendets konsekvenser för individen/samhället och de krav som ställs på individen/samhället när alternativen ska utvecklas.

Socialhögskolan genom Sida har under många år i St Petersburg bedrivit ett utvecklingsarbete inom det sociala området. En del av detta avser livssituationen för utvecklingsstörda unga personer i St Petersburg med bl a utbyggnad av boendalternativ. Projektledaren för Barnhem 4 utsågs med motiveringen att ha lett detta arbete sedan 1998. Här fanns således kunskap om den ryska kontexten.

Vi vill betona att vi inte reagerar mot att bli utvärderade och sakligt kritiserade. Projektet har av olika anledningar varit mycket svårt att genomföra och vi är mycket medvetna om att processen innehållit en hel del bakslag. Vi har dock tillsammans med våra ryska kolleger funnit lösningar som gjort att processen kunnat fortsätta, ofta tidsmässigt reviderad.

Vi känner inte igen oss. För att kunna ta till sig viktiga lärdomar är detta en nödvändighet.

Nedan kommenteras ytterligare några som vi anser centrala punkter i granskningen.

2. Valet av granskare

Vi ifrågasätter om Bengt Börjesson har en förutsättningslös roll som granskare. Han har sedan många år deltagit i utvecklingen av det arbete som den ryska organisationen Early Intervention (EII) bedriver i St Petersburg och som är inriktat på tidiga interventioner i familjer med barn som har olika funktionsnedsättningar. Det är ett framgångsrikt, nyskapande och väl känt projekt, vilket Börjesson tydligt gör klart för oss i rapporten. Han anser att vi inte tagit vederbörlig hänsyn till EII's existens och betydelse och granskningen genomsyras av en mer eller mindre medveten jämförelse med de erfarenheter Börjesson har av sin medverkan i EII.

EII är en frivillig organisation, NGO, med en relativt oberoende ställning i förhållande till myndigheterna i St Petersburg. Detta är, enligt uppgift, ett medvetet ställningstagande från EII för att möjliggöra den utveckling man önskar. Hos EII:s ansvariga finns en starkt kritisk hållning till myndigheterna.

Vårt projekt med Barnhem 4 var däremot ett samarbetsprojekt med ansvarig myndighet Kommittén för arbete och socialt skydd (Sociala kommittén) inom stadens administration. (Svensk part var Stockholm Care AB och finansär Österuropakommittén).

Dessa två perspektiv påverkar på olika sätt utformningen av ett projekts målsättning och genomförande. Strategierna för ett projekts genomförande blir av nödvändighet andra om man arbetar "inifrån" tillsammans med ansvarig myndighet än om man befinner sig "utanför" i en position med mera oberoende ställning. Sida förordar att det ska biståndsarbetet sker i samarbetsprojekt vilket betyder att parterna har ett jämlikt ansvarsförhållande. Tanken är att insatserna skall bli rätt anpassade till det ryska samhället och att den ryska parten skall "äga" projektet. Till exempel innebär detta att den svenska parten inte ställer ensidiga ultimatum för samarbetet. Denna hållning har självfallet medfört att vi ibland fått kompromissa och tillsammans finna nya lösningar som i sin tur påverkat måluppfyllelsen.

Vi anser att frånvaron av insikt hos granskarna i denna viktiga grundförutsättning har lett till att bedömningen av hur vi valt att hantera arbetsprocessen har stora inslag av missuppfattningar.

Det som sägs här om partiskhet gäller också i hög grad Svatoslav Dovbnya, rysk läkare anställd på EII. Vid projektets start erbjöds EII att medverka med experter och rådgivare. Chefen för EII avböjde då man från institutets sida var mycket kritisk till projektet och inte trodde på att det skulle gå att genomföra våra idéer i det ryska samhället. I detta perspektiv blir Dovbnys medverkan i granskningen problematisk.

Mot denna bakgrund anser vi att granskningen hade vunnit i trovärdighet om den gjorts av mera objektiva personer.

3. Projektets mål

Det övergripande målet för projektet var att skapa förutsättningar för att behovet av institutioner (barnhem) på lång sikt skulle kunna minska.

Granskarna påstår att projektets mål var att lägga ned Barnhem 4 och de gör en stor sak av detta. Men det står ingenstans i projektdokumentet att det uttalade målet var att lägga ned barnhemmet.

4. Intervjufrågor om måluppfyllelse

De ryska intervjupersonerna har fått svara på några utvalda frågor.

Intervjupersonerna uppmanas svara på om projektets mål har uppnåtts eller inte. Fyra mål presenteras.

Hur kan intervjupersonerna svara på om målen uppnåtts när projekttiden inte gått ut? Projektet lades ned i förtid och vi beräknar att vi hade ungefär halva tiden kvar i projektet.

Måste inte frågeställningarna avspegla detta?

5. Varför Barnhem 4?

Granskningen betonar och vill lyfta frågan om varför just barnhem nr 4 valdes ut för insatserna. En del frågetecken hade kunnat rätas ut om man på allvar talat med Karl Grunewald, som var initiativtagare till projektet. Han hade initialt en viktig funktion och kvarstod under projektets gång som rådgivare och sakkunnig.

Valet av barnhem nr 4 har haft betydelse för projektets utveckling och fortlevnad. Främst tre punkter anser vi spelat stor roll:

- De sociala myndigheterna hade till att börja med inte efterfrågat hjälpen
- Föreståndaren deltog inte i beslutet att låta barnhemmet ingå i projektet
- Dessutom var barnhemmet stort och materiellt nedgånget och därför mycket svårarbetat

Den första punkten är avgörande för hur arbetet i projektet lades upp. Det erbjudande om utvecklingsinsatser från svensk sida som gjordes inledningsvis var aldrig riktigt förankrade vare sig på central eller lokal rysk nivå. Granskarna borde, enligt vår uppfattning, ha utgått ifrån denna förutsättning och analyserat "resultaten" i detta perspektiv. Det hade dock krävt att den ryska ansvariga parten engagerats i granskningen.

6. Baselinje studien

Studien har fungerat som *en lägesbeskrivning och en utgångspunkt* för hur vi lade upp projektet. Tanken var att skapa *en möjlig modell* för hur man på sikt kan förbättra situationen för barnen på barnhemmet och förhindra att barnen får ett livslångt boende på institution. Strategin låg i att arbeta på flera fronter och nivåer samtidigt. Vi övervann på detta sätt till exempel delvis barnhemsföreståndarens motstånd. Hon blev allteftersom positiv till själva idén och innehållet i utvecklingsinsatsen men ville inte inse att det också krävde en del förändringar på sikt i styrningen av barnhemmet. Det vi kan mäta efteråt är om vår modell skulle kunna fungera i det ryska samhället (modellen innebär bl. a. att en hel del strukturella hinder som beskrivs i studien undanröjs), men det hade krävt att projektet hade fått avslutas enligt planerna.

7. Brister i projektledningens struktur

För oss som arbetade i projektet var ansvarsfördelningen och rollerna inte oklara. Grunden till de problem som vi kom att uppleva står enligt vår bedömning främst att finna i den olyckliga starten av projektet. ÖEK och Nätverk Handikapp Öst var initiativtagare till projektet, men dessa instanser hade inget direkt ledningsansvar för projektet. Stockholm

Care blev tillfrågat av avdelningen Handikapp och Habilitering vid Stockholms läns landsting om vi ville ta ledningsansvaret för projektet. Då utgick vi från att detta var ett av den ryska samarbetsparten efterfrågat projekt. Det blev ett bryskt uppvaknande när vi insåg att så inte var fallet. Att Stockholm Care engagerade projektledare från Socialhögskolan anser vi inte vara något apart. Det var tvärtom till en stor fördel för projektet att vi fick ta del av den samlade kunskap som Socialhögskolan besitter när det gäller att driva sociala projekt i Ryssland. Det var just den kompetensen som vi önskade för vårt projekt och synergieffekterna lät inte vänta på sig. Grundorsakerna till de problem som projektet stötte på under resans gång låg på ett helt annat plan än vad några brister, om det hade varit några sådana, i projektledningens struktur hade kunnat förklara. Dessa orsaker stod att finna i en ovilja hos den ryska parten att driva projektet i mål. Denna ovilja hade i sin tur sannolikt sin grund i den olyckliga starten för projektet. Den ryska parten omfattade inte projektiden, projektet ägdes aldrig av den ryska parten. Man såg på det som ett svenskt projekt och ansåg troligtvis att den svenska parten fick ta fram medel för ett särskilt boende om vi önskade och behövde det för att kunna driva projektet vidare.

Vi hade inga ouppklarade motsättningar om projektets genomförande. Vi ansåg det helt klart att projektets professionella tyngdpunkt var social, men detta förhållande hindrade oss inte från att även engagera medicinsk kompetens i projektet, vilket var efterfrågat av den ryska parten och fullt naturligt då det många av läkarna saknade basal utbildning och kunskaper inom modern barnsjukvård och barnhabilitering. Man ska komma ihåg att en målsättning i projektet var att förbättra villkoren för de barn som befann sig på Barnhem 4. Att förbättra ”vårdarnas” medicinska kompetens skulle gagna barnen. En särskild utbildningsledare för det medicinska innehållet rekryterades av Stockholm Care. Denne satte i sin tur ihop ett team av medicinska experter. Det visade sig föreligga behov av utbildningsinsatser för målgruppen läkare, sjuksköterskor och terapeuter. Många av barnen var flerhandikappade och sängliggande. Exempelvis hade 122 av barnen CP och i stort behov av behandling och rehabilitering. Under de sex undervisningsveckorna deltog personal från alla fyra barnhemmen (med utvecklingsstörda barn). Undervisningsmaterialet var översatt till ryska. Våra videoinspelningar av olika undersöknings- och rehabiliteringsmetoder, som visades vid föreläsningarna, överlämnades till de ryska deltagarna. Dessa såg fram mot de studiebesök till Omsorgsverksamheten, Barnsjukhuset och Barnhabiliteringen i Uppsala som planerats, men ej blev av på grund av att projektet avbröts i förtid.

8. Utbildningsinsatserna

Utbildningen som genomfördes på barnhemmet var upplagd så att den skulle stimulera till att arbeta i team. Den principen var viktig och i utbildningen ingick därför olika yrkesgrupper. Tanken var att de som utbildades i denna grupp sedan skulle föra kunskaperna vidare inom barnhemmet, vilket skulle vara nästa steg i projektets utbildningsinsats som således inte hann bli av.

Detta var en modell för utbildning som vi ansåg vara möjlig att genomföra på en så stor arbetsplats som barnhem 4 (ca 400 anställda). Den stora gruppen sanitarkas (vårdbiträden) som arbetar nära barnen är självfallet en viktig grupp att nå. Men det visade sig omöjligt att låta de delta i undervisningen i den omfattning som skulle vara nödvändigt då de inte kunde lämna barnen så långa stunder. Detta problem ville vi sålunda lösa med att utbilda ”utbildare”.

Vi har sålunda varit väl medvetna om och strategiskt försökt påverka och åtgärda både den *rådande vårdhierarkin* och *vårdbiträdenas situation* i planeringen av utbildningsinsatserna.

9. Kontinuerlig utvärdering

Först och främst - projektet var inget forskningsprojekt med krav på vetenskaplig utvärdering. Projektet har kontinuerligt följts upp av projektledaren och hennes medarbetare. Varje besök/ utbildnings-/utvecklingsinsats har avslutats med en analys av läget och diskussion om ”nästa steg”. Allt detta dokumenterades. Dessutom har de ryska deltagarna i utbildningsgruppen på barnhemmet fått lämna utvärderingar kontinuerligt till de svenska lärarna. Genom dessa uppföljningar har vi kunnat anpassa insatserna i projektet efter de behov som uppenbarade sig och som vi genom projektets förutsättningar ibland hade svårt att förutse från början.

Vi hade full kontroll på var vi befann oss i projektet. Trots det var det inte lätt att alltid veta hur den ryska parten skulle agera. Vi hade dock alltid alternativa handlingsvägar.

Men några återvändsgränder har vi inte bevistat!

10. Rysk motor

Ja, vi saknade en rysk motor i projektet som representerade den ryska ansvariga parten. De projektledare som avlöste varandra hann aldrig sätta sig in i arbetet. Men detta faktum har inte heller intresserat granskarna! Vikten av detta hade varit intressant att belysa i förhållande till projektets möjligheter att utvecklas enligt planen.

11. Resultat?

Granskarna konstaterar att projektet är misslyckat.

På vilka grunder säger man det? Projektet hade ju bara kommit halvvägs.

De ryska personer som intervjuats och som granskningen tillmäter stor betydelse, är inte heller representativa. Läkaren på spädbarnsbarnshem 13 till exempel, som fått stort utrymme, kan knappast uttala sig om projektets utveckling eller måluppfyllelse. Den del av projektet där hon och hennes spädbarnshem skulle medverka i, hade inte påbörjats.

En granskning som denna, som skedde vid en tidpunkt då projektet till viss del behövde diskutera vägval för den kommande projektperioden, men med ett uppdrag att ge underlag till ett sådan val, hade däremot varit välkommen.

Stockholm den 26 september 2006

Birgitta Thellman Beck

Yvonne Askerlund

Lennart Agnepil

Ann Charlotte Axare Lindström

Kiki Thorsell

Per-Hugo Jonsson

Karl-Henrik Gustavson

KOMMENTAR TILL KOMMENTARER

I anslutning till granskningen av projektet Barnhem 4 har verkställande direktören för Stockholm Care *Birgitta Thellman Beck* och ansvarige projektledaren *Yvonne Askerlund* m fl sammanställt kommentar beträffande den genomförda granskningen. Jag välkomnar detta eftersom den rapport som skrevs under lång tid inte blev föremål för en diskussion mellan projektgranskarna och de projektansvariga. Till slut genomfördes ett seminarium i regi av uppdragsgivaren för projektet (och granskningen), Östeuropakommittén (ÖEK) i september 2006. I det sammanhanget framfördes de flesta av de synpunkter som nu ingår i de skriftliga kommentarerna.

Här skall endast några punkter av beriktigande i kritiken av granskningen beröras; i övrigt får granskningsrapporten och kommentarerna till denna tala för sig själva.

En kritisk kommentar är att granskningen genomförts som om projektet vore slutfört trots att det avbröts när halva projekttiden var kvar. Med förlov sagt är detta ett egendomligt påstående. Projektet avbröts visserligen i förtid men detta skedde inte av en slump men på grund av att dåvarande direktören för ÖEK vid en resa till S:t Petersburg kom fram till slutsatsen att en fortsättning av projektet var meningslös. Dessförinnan hade ansvarige projektledaren sagt upp sig ”vid sittande bord” och gått därifrån i vredesmod. I granskningen har dessa omständigheter inte ägnats stort utrymme men det är i detta sammanhang värt att påpeka att de naturligtvis hänger samman med att projektet bedömdes som ”kört” när det gäller uppnåendet av de målsättningar man satt upp.

En annan kritisk kommentar gäller att den ryska partens synpunkter fattas. Detta är för mig en obegriplig kritik. Åtta centralt positionerade ryska medarbetare har intervjuats och givit mycket nyanserade synpunkter på projektets genomförande och förlopp. En ansvarig administratör vägrade att låta sig intervjuas eftersom han över huvud var utomordentligt missnöjd och frustrerad i samband med projektets genomförande.

I skrivelsen ifrågasätts om undertecknad Bengt Börjeson ”har en förutsättningslös” roll som granskare. Naturligtvis inte! Sedan början av 90-talet har kontakter med professionella medarbetare inom den sociala barnomsorgen varit ett viktigt engagemang från min sida. En av mina övertygelser är att institutionsvården när det gäller barn med funktionshinder i Ryssland är ett sorgligt kapitel och när jag tidigt fick reda på att projekt barnhem 4 var på gång så önskade jag innerligt att det skulle krönas med framgång.

Att jag till följd av mitt engagemang i Early Intervention skulle vara kritiskt inställd mot projektet är ganska absurt; det är ju viktigt att man i biståndssammanhang arbetar med respekt för varandra även om perspektiven man utgår från kan vara olika. I fallet Early Intervention är en överordnad målsättning att på olika sätt bidra till en minskad omfattning av den institutionella vården men man har valt att i stället för att i första hand arbeta med institutionerna i fråga söka olika vägar för att stödja familjer med ett handikappat barn för att därmed undanröja en ”nödvändig” placering på institution. Det jag sagt beträffande min egen förhandsinställning gäller också min medarbetare vid granskningen, Dr *Svatoslav Dovbya*.

Det anförts i kommentarerna att skrivningen är arrogant i tonen. I detta sammanhang vill jag endast framhålla att jag samtidigt med den anförda kritiken i rapporten velat skriva med respekt om de som arbetade i projektet. Vid intervjuerna med berörda svenska medarbetare uttlades en mängd kritiska synpunkter på andra medarbetare och min policy i det sammanhanget har varit att utelämnas dessa avsnitt som ovidkommande; jag har alltså utövat en "självrensning" för att undvika omdömen om de i projektet medverkade.

En tung kritik i vår rapport har gällt att ett så komplicerat projekt som dessutom genomförs med en uttalad "processinriktad" ambition måste ha *inbyggda moment av utvärdering* för att man skall kunna göra rationella beslut om projektstrategi och om det fortsatta genomförandet. Jag kan endast understryka att jag vidhåller denna kritik i alla avseenden. Vid granskningen av projektet har vi tagit del av samtliga verksamhetsberättelser och alla skrivelser rörande planerna för framtiden. I inget fall baseras detta material på systematiskt insamlad information om projektets framskridande men man kan likväl avläsa att projektägaren Stockholm Care och projektledningen blir allt mindre övertygade om att projektet går framåt.

Den granskning av projektet barnhem 4 som genomförts av Svatoslav Dovbnya och undertecknad har resulterat i en annan förklaring till projektets – ja vad skall man kalla det? – misslyckande eller haveri eller på varandra följande brådskande avslut än vad som brukar vara fallet. Den enkla förklaringen att de ryska medarbetarna var "förändringsobenägna" avvisas, likaså att den ryska administrationen/de ryska administrationerna var oengagerade och icke stödjande. I stället har en mycket mer komplicerad bild vuxit fram där en rad omständigheter sammantagna åtminstone ger en rimlig förklaring till vad som hände med och i projektet. Jag är övertygad om att en seriös diskussion om svenska biståndsprojekt i Ryssland och annorstädes har mycket att vinna på att man tar till sig denna komplicerade och kanske smärtsamma vetenskap att det inte är så enkelt att vi sitter inne med kunskaperna och klokskapen, och att meningen med olika projekt är att överföra denna kunskap till fäkunniga mottagare.

Bengt Börjeson

PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN

Skriftserie

1. Bergmark Åke (1994). *Från bidrag till ersättning? – om kommunernas stöd till de frivilliga organisationerna inom den sociala sektorn.*
2. Jeppsson Grassman Eva (1994). *Third Age Volunteering in Sweden.*
3. Nordfeldt Marie (1994). *Frivilliga organisationers insatser för hemlösa.*
4. Lundström Tommy och Wijkström Filip (1995). *Från röst till service? – den svenska ideella sektorn i förändring.*
5. Johansson Göran (1997). *Möta hin, möta sig själv – en studie av arbetet vid Stiftelsen Noaks Ark-Röda korset.*
6. Stål Rolf (1997). *De mest utsatta – om människors kapacitet och behov av socialt stöd.*
7. Johansson Göran (1997). *För mycke jag, för lite Jesus – LP-stiftelsens vård av missbrukare sedd ur ett socialantropologiskt perspektiv.*
8. Jeppsson Grassman Eva (1997). *För andra och för mig – det frivilliga arbetets innebörder.*
9. Karlsson Magnus (1997). *Självhjälpsgrupper i Sverige – en introduktion.*
10. Lundström Tommy (1997). *Barnavårdsorganisationer vid två sekelskiften – frivilligt barnavårdsarbete förr och nu.*
11. Johansson Göran (1998). *Det lilla extra – om frivilligcentralen i Tyresö.*
12. Johansson Göran (1998). *Saligare att ge – om givandets problem – ett missionsexempel.*
13. Forssell Emilia (1999). *Äldres död – anhöriga och personal berättar.*
14. Karlsson Magnus (2000). *Delade erfarenheter – om självhjälpsgrupper i Sverige.*
15. Johansson Göran (2001). *Varför hade Moses en syster? Antropologiska aspekter på berättelser och föreskrifter ur moseböckerna.*
16. Johansson Göran (2001). *Välsignelse eller förbannelse? Om koka och kokabruk.*
17. Jeppsson Grassman Eva (2001). *Medmänniska och anhörig. En studie av informella hjälpinsatser.*
18. Meeuwisse Anna (2001). *Ett högriskprojekt. Om missbrukarrehabilitering på Basta Arbetskooperativ.*
19. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (2001). *Civilt samhälle, social ekonomi eller nonprofit? Fallet Basta Arbetskooperativ. Slutrapport från ett forskningsprojekt.*
20. Engel Charlotte (2002). *För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse - en inventering av diakonins dilemma.*
21. Johansson Göran (2003). *Att räcka varandra handen. Mångsidig, entydig, kontinuerlig - narkotikaprevention i norra Örebro län.*
22. Lundström Tommy (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid.*
23. Blenberger Erik, Habermann Ulla och Jeppsson Grassmann Eva (2004). *Genus och civilt samhälle.*
24. Karlsson Magnus, Borkman Thomasina, Munn-Giddings Carol och Smith Lesley (2005). *Self-help Organizations for Mental Health - a Cross-National Study.*

25. Johansson Göran (2005). *Särilaregnets tid. Fragment och bilder från Betania - pingstförsamling i och ur tiden.*
26. Engel Charlotte (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete - för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma.*

Arbetsrapportserie

1. Granath Kristina (1997). *"Det var så mycket jag inte förstod..." – en intervjuundersökning med vuxna barn till psykiskt sjuka föräldrar.*
2. Boklund Ann (1997). *Paraphy för social frivillighet? – granskning av Forum för frivilligt socialt arbete de tre första verksamhetsåren.*
3. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (1997). *Basta – beskrivning och analys av ett arbetskooperativ.*
4. Olby Britta (1997). *"Gör sjukhuskyrkan någon nytta?" – en studie av attityder till sjukhuskyrkan.*
5. Forssell Emilia (1998). *Vilka är förlorarna? – om utsatta grupper i välfärden på 1990-talet.*
6. Forssell Emilia (1998). *Anhörigas organisering – en studie av två anhörigföreningar.*
7. Trygged Sven (1998). *Making Work Work.*
8. Jess Kari (1998). *Kvalitet för brukare – frivilligt socialt arbete ur ett brukarperspektiv.*
9. Amnå Erik, Lundström Tommy och Svedberg Lars (2000). *Three Essays on Volunteerism and Voluntary Organisations.*
10. Olsson Lars-Erik (1998). *Givande och tagande – interaktion mellan frivilliga organisationer och kommuner.*
11. Meeuwisse Anna (1999). *Debatten om välfärdsstaten och det civila samhället.*
12. Olsson Lars-Erik (2000). *På olika villkor – samverkan mellan kommun och frivillig organisation.*
13. Karlsson Magnus (2000). *Bara en alkoholist kan förstå en alkoholist – deltagare i självhjälpsgrupper berättar.*
14. Holmberg Carin (2000). *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling – empiriska exempel och teoretiska funderingar.*
15. Hansson Jan-Håkan, Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Att ge och ta emot hjälp. Anhöriginsatser för äldre och anhörigstöd – en kunskapsöversikt.*
16. Trygged Sven (2000). *Från fristuga till friskola – ett föräldrakooperativ i förändring.*
17. Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Upptäckten av anhöriga? – kommuners och frivilliga organisationers stöd till äldres anhöriga i Stockholms län.*
18. Forssell Emilia (2000). *Anhörig till äldre invandrare – en fallstudie av anhöriga till äldre utomeuropeiska invandrare utan offentlig äldreomsorg.*
19. Orsholm Ingrid (2001). *Anhörigskapets variationer – Åtta berättelser från hjälpgivare i olika miljöer.*
20. Jess Kari (2001). *Effektivitet, brukarmedverkan och kommunala bidrag – en utvärdering av mål, resurser, insatser och brukarkommunikation inom sociala frivilligorganisationer i Stockholm.*
21. Bender Christine och Holmberg Carin (2001). *När alla sköter sitt... – Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?.*
22. Olby Britta (2001). *Väntjänst och välfärd – ett brukarperspektiv.*
23. Orsholm Ingrid (2002). *Anhörigengagemang – Två studier på Gotland.*
24. Bodin Magnus (2002). *Församlingar ger ekonomiskt bistånd – ett uttryck för diakoni i Stockholms stad.*
25. Jegermalm Magnus (2002). *Anhörigstöd – en uppföljningsstudie av kommuners och frivilligorganisationers stöd till äldres anhöriga.*
26. Orsholm Ingrid (2002). *Mellan hem och institution – Flexibel avlösning för anhöriga till demenssjuka.*

27. Whitaker Anna (2002). *Att dela den gamlas sista tid – En studie av anhöriga på sjukhem.*
28. Forssell Emilia (2002). *Anhöriga till äldre invandrare med offentlig äldreomsorg. En fallstudie.*
29. Nordqvist Ola (2004). *Ersta Vändpunktens vuxenprogram – En studie av deltagarnas värderingar och upplevelser.*
30. Engel Charlotte (2003). *Fri eller förankrad? En empirisk studie av volontärverksamhet och ideella insatser inom Stiftelsen Stora Sköndal.*
31. Engel Charlotte (2003). *Volontärer – för vem och för vad? Kritisk granskning av en verksamhet inom Stiftelsen Stora Sköndal.*
32. Christiansson Elisabeth (2003). *"Först och framför allt själen". Diakonins tankevärld omkring år 1850.*
33. Börjesson Martin (2004). *"Vi vet inte vilka metoder vi ska använda" - Om relationen mellan kunskap och praktik i Stockholms kommuns sociala arbete med hemlöshetsfrågor 1965-2000.*
34. Alwall Jonas (red.) (2004). *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen. Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt.*
35. Börjesson Martin (2005). *Med kunskap som grund? Om relationen mellan kunskap och praktik i fyra kommuners sociala arbete med hemlöshetsfrågor.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
36. Jegermalm Magnus och Sundh Kenneth (2005). *Social mobilisering i frivillig regi. En studie av Svenska Röda Korsets arbete med lokala utsatthets- och kapacitetsstudier.*
37. Björktomta Siv-Britt (2005). *Unga kvinnor, frihet och beder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld.*
38. Grosse Julia (2005). *Nonprofitorganisationer inom vård och omsorg. En explorativ genomgång av kunskapsläget i Sverige, Kanada och Storbritannien.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
39. Olsson Lars-Erik, Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (under utgivning). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället - några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
40. Vamstad Johan (2006). *A literary overview of the Swedish civil society research.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
41. Hammare Ulf (2006). *Pappor som brukade. Om en gruppverksamhet vid Ersta Vändpunkten.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
42. Kassman Anders (2006). *Inte bara uteliggare - Sökande och avslutade klienter vid Enheten för hemlösa i Stockholm.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
43. Grosse Julia (2006). *Volontärprogram riktade till ungdomar. En introduktion till ett nygammalt fenomen.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
44. Börjesson Bengt och Dovbnya Svatoslav V (2007). *Barnhem 4 i Pavlovsk - ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till institutionsvården för utvecklingsstörda.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
45. Nordfeldt Marie (2007). *Hemlösa barnfamiljer i Hässelby-Vällingby - utvärdering av projektet Steget före.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
46. Habermann Ulla (under utgivning). *Kvinnor på toppen – om kvinnor, idrott och ledarskap.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
47. Grosse Julia (2007). *Rädda barnen – en organisation i förändring. En studie om barnrättsaktiviteter på det lokala planet.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
48. Björktomta Siv-Britt (2007). *Personalens möte med utsatta flickor – arbete mot hedersrelaterat våld.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
49. Grosse Julia (under utgivning). *Forskning om socialt tillit i Norden. Kunskapsöversikt och analys.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
50. Engel Charlotte (2007). *Vidgade cirklar. En kritisk granskning av arbetsmarknadsprojektet Skapa goda cirklar.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>

51. Olsson Lars-Erik och Blomquist Lena (2007). *Värden som grund. Arbete i en ideburen vård- och omsorgsorganisation*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>.
52. Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Ett delvis ensamt liv. En studie av människor som inte deltar i föreningslivet*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>.

Särtrycksserie

1. Lundström Tommy (1995). *Frivilligt socialt arbete under omprövning*. I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 2, nr 1.
2. Lundström Tommy (1995). *Staten och det frivilliga sociala arbetet i Sverige*. I Kurt Klaudi Klausen & Per Selle (red.) Frivillig organisering i Norden. Oslo: Tano.
3. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1995). *Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre*. I Erik Amnå (red.) Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet. Örebro: Libris.
4. Svedberg Lars (1996). *Frivillighet som ideologiskt slagtrå och faktisk verksamhet*. I Ojämlighet från vaggan till graven – på väg in i 2/3-samhället. FKF Fakta.
6. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1996). *Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: the Case of Sweden*. I Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, årgång 25, nr 4.
7. Lundström Tommy och Svedberg Lars (1998). *Svensk frivillighet i internationell belysning – en inledning*. I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 5, nr 2-3.
8. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1999). *Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet*. I Erik Amnå (red.) SOU 1999:84. Civilsamhället. Demokratiutredningens forskarvolym nr. 8.
9. Svedberg Lars (2001). *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd?* I Marta Szebehely (red.) SOU 2001:52. Valfärdstjänster i omvandling. Forskarantologi från Kommittén Valfärdsbokslut.
10. Lundström Tommy och Svedberg Lars (2003). *The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State - The Case of Sweden*. I Journal of Social Policy, årgång 32, nr 2.
11. Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). *The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities*. I Aila-Leena Matthies (red.) Nordic civic society organizations and future of welfare services – A model Europe? Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Metodbokserie

1. Norlin Lena och Olsson Lars-Erik (2000). *Partner sökes – Samverkan mellan kommuner och frivilliga organisationer*.
2. Sjöberg Malena (red.) (2001). *Men hur mår Du själv? – Om stöd till dem som vårdar anhöriga*.
3. Engel Charlotte (2003). *Se det som är. Diakonal inventering i brytningstid*.
4. Karlsson Magnus (2007). *Vänskap och arbete? En dokumentation och utvärdering av Fountain House i Stockholm*.

Övriga publikationer i urval

SOU 1993:82. *Frivilligt socialt arbete i Sverige. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Svedberg Lars, Blennberger Erik, Isaksson Kerstin, Jeppsson Grassman Eva, Qvarsell Roger.

Svedberg Lars (1995). *Marginalitet. Ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.

Blennberger Erik och Svedberg Lars (1996). *Frivilligt socialt arbete i Sverige - en översikt*. I *Frivilligt välfärdsarbete och offentlig ansvar*. Göteborg: NOPUS.

Gunnarsson Evy (1996). *Forum 50+ - en organisation i tiden*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Svedberg Lars (1996). *Introduktion till svensk frivillighet - ideologi och verksamhet*. I *Tro och tanke*. Svenska Kyrkans forskningsråd 1996:7.

- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). Defining the Nonprofit Sector: Sweden. I Salomon M Lester och Anheier K Helmut (ed). *Defining the Nonprofit Sector. A Cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Holmberg Carin och Bender Christine (1998). *Våld mot kvinnor – män i kris*. SoS-rapport 1998:6. Stockholm: Fritzes förlag.
- Johansson Göran (1998). *Måttligt eller meningsfullt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Svedberg Lars (1998). Marginella positioner – kritisk granskning av begrepp, teori och empiri. Stockholm: Epidemiologiskt centrum.
- Blennerger Erik (1999). Etiska problem i missbrukarvården. I *Alkohol och narkotika – politik, vård och dilemman*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).
- Blennerger Erik, Hansson Mats J., Stål Rolf (1999). *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Tro & Tanke 1999:2. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Whitaker Anna (1999). I livets slutskede: Frivilligsamverkan i vården. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Johansson Göran (2000). *Tvång och tillit. LVM-vård som kulturell ingenjörskonst – exemplet Hornö*. Stockholm: Statens institutionsstyrelses forskningsråd.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2001). Frivilliga insatser i svensk välfärd – med utblickar mot de nordiska grannländerna. I Bjarne Ibsen och Lars Skov Henriksen (red.): *Antologi om frivilligt arbejde*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Hammare Ulf och Lundström Tommy (2001). Socialt inriktade barn- och ungdomsorganisationer. En kunskapsöversikt. Socialstyrelsen.
- Jegermalm Magnus (2002). Direct and Indirect Support for Carers. Patterns of Support for Informal Caregivers to Elderly People in Sweden. I *Journal of Gerontological Social Work*, volym 38, nr 4, sid. 67-84.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2002). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Betydelsefullt men löser inte välfärdens dilemma. I *Socionomen* nr 4, sid.1-5.
- Johansson Göran (2002). Bete sig normalt – positioner, perspektiv och problem i den vuxna familjehemsvården. Statens institutionsstyrelses forskningsråd.
- Karlsson Magnus, Jeppsson Grassman Eva och Hansson Jan-Håkan (2002). Self-help Groups in the Welfare State: Treatment Program or Voluntary Action? I *Nonprofit Management and Leadership*, volym 13, nr 2, sid. 155-167.
- Nordfeldt Marie och Söderholm Johan (2002). Frivilligorganisationer som uppdragstagare. Vad betyder det för brukarna? Socialstyrelsen.
- Blennerger Erik (2003). Etik för politik – med äldrepolitik som exempel. I *SOU 2003:91, bil.A*. Äldrepolitik för framtiden.
- Cederlöf Siv-Britt (2003). *Att arbeta med patriarkala familjer*. Kommunförbundet Stockholms län.
- Hammare Ulf och Stenbacka Susan (2003). Socialt inriktade organisationer som arbetar mot missbruk - vilka är de, vad gör de och vad vet forskarna? Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Bender Christine (2003). ”Det är något speciellt i den här frågan” – Om det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Jeppsson Grassmann Eva (red.) (2003). *Anböringskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars (2003). Att vara sårbar och få en marginell ställning. I Eva Jeppsson Grassman m fl *Att drabbas och att forma sitt liv*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2003). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Vad vet vi efter 10 års forskning. I *Jubileumsskrift 2003, Forum för frivilligt socialt arbete*.

- Börjeson Bengt (2004). Att skapa starka forskningsmiljöer - diskussion och förslag beträffande organisering och inriktning av forskningen vid Hum/Sam fakulteten vid Växjö universitet. Växjö: Växjö universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Från Skås försök. En diskussion om relationen kunskap och social praktik. I: *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Socialstyrelsen.
- Börjeson Bengt (2004). A Breakthrough for a New Way of Thinking and Acting - the Development of Child Welfare and Childcare in the Republic of Belarus. I Sven Trygged (red): *Orphaned Children in Belarus*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Freud och Sartre. Steg på väg mot tystnaden. I: Staffan Selander(red): *Text och tolkning*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Börjeson Bengt (2004). Skolan i samhället – om strukturer av social exkludering I: *För oss tillsammans - Om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2004:98).
- Hammare Ulf (2004). Kompetens i de sociala professionerna - en pilotstudie. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Enander Viveka (2004). Varför går hon? - Om våldsutsatta kvinnors uppbrotsprocesser. Ystad: Kabusa Böcker.
- Jegermalm Magnus (2004). Informal care and support for carers in Sweden: patterns of service receipt among informal caregivers and care recipients. I *European Journal of Social Work*. Volym 7, nr 1, sid. 7-24.
- Karlsson Magnus (2004). Rehabiliterings- och självhjälpsinsatser för och av personer med psykisk sjukdom – En kvalitativ studie av Fountain House i Stockholm. I *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 4, sid. 370-379.
- Karlsson Magnus (2004). Klubbhus - övergångsanställning vid ett klubbhus, möjlig rehabiliterande insats för personer med psykisk sjukdom? I *Svensk rehabilitering*, nr 4, sid. 370-379.
- Blennerger Erik (2005). Offentlig och ideell sektor - partners för ett gott samhälle. I *Gatljus*, nr 3, sid. 8-10. *Kvartalstidskrift från Göteborgs Kyrkliga Stadsmission*.
- Blennerger Erik (2005). *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennerger Erik (2005). Etik för socialt arbete. I *Socionomen* 2005, nr 7, sid 7-11.
- Blennerger Erik (2005). Etik i socialt arbete – några kommentarer om läget i Sverige. I *NOPUS-nytt 2005:3. Etik och socialt arbete i Norden* (www.nopus.org).
- Blennerger Erik (2005). Världighet, frihet, rättvisa, jämlikhet, rättigheter och goda konsekvenser. Kommentarer om etiska värden och normer av relevans för Assistanskommitténs uppdrag. *Bilaga 10 i SOU 2005:100. På den assistansberättigades uppdrag. Delbetänkande av Assistanskommittén*.
- Börjeson Martin (2005). ”Försök att systematiskt koppla socialtjänst, högre utbildning och forskning i Sverige” i *Empiri, evidens, Nordiska röster om kunskapsutveckling i socialt arbete*. Malmö: NOPUS.
- Franzén Eva M. och Kassman Anders (2005). Longer-term Labour-market Consequences of Economic Inactivity during Young Adulthood: A Swedish National Cohort study i *Journal of Youth Studies*. Volym 8, nr 4, sid. 403-424.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila & Skristad Berit (2005): It will solve itself(?) - on the attitudes of Scandinavian sports managers towards equal opportunities. I Annette R. Hofmann & Else Trangbæk (ed.): *International Perspectives on Sporting Women in Past and Present*. Institut for Idræt, Köpenhamns Universitet.
- Johansson Göran (2005). Påverkan eller total förändring? Kritik av en förhållning med avstamp i ett program mot missbruk och kriminalitet. Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.
- Johansson Göran (2005). Ett anständigt sätt. Beskrivning av verksamheten vid dubbeldiagnosteamet Pilen i Västervik. Fokus Kalmar län.
- Lundåsen Susanne (2005). *Frivilliga insatser och hälsa*. Statens Folkhälsoinstitut.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt Marie, Larsson Ola och Kendall Jeremy (2005). *The third sector and the policy process in Sweden: a centralised horizontal third sector community under strain*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working papers nr 3. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>

- Olsson Lars-Erik m fl (2005). The challenges of translation: the convention and debates on the future of Europe from the perspective of European third sectors. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working paper nr 12. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Svedberg Lars (2005). Några karaktäristika och utvecklingsdrag för frivilligt socialt arbete. I *Socialstyrelsen och den sociala ideella sektorn*. Socialstyrelsen.
- Svedberg Lars (2005). Det civila samhället och välfärden. I Erik Amnå (red.) *Civilsamhället - några forskningsfrågor*. Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds förlag.
- Blennberger Erik (2006). Etik för socialt arbete. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (2006). Socialarbetaren och kunskapsneurosen. IBjörn Blom, Stefan Morén och Lennart Nugren (red.) *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (red.) (2006). *Vågor på HaVet. Tio texter om arbete och funktionshinder*. Jönköping: ARK-tryckaren AB.
- Börjeson Bengt, Börjeson Martin och Svedberg Lars (2006). Att utveckla kunskapen i socialt arbete genom att återigen sätta praktiken i centrum. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Christiansson Elisabeth (2006). Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965. Stockholm: Artos & Norma.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila, Pfister Gertrud & Skristad Berit (2006): *Det løser sig selv (?) - om idræt og kvindeligt lederskab*. Idræthistorisk Årbog 2005. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Jegermalm, Magnus (2006). Informal care in Sweden: a typology of care and caregivers. *International Journal of Social Welfare*. Volym 15, nr 4, sid. 332-343.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2006). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Karlsson Magnus (2006). *Självhjälpsgrupper – teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordfeldt Marie och Olsson Lars-Erik (2006) Trösklar och gränshinder på bostadsmarknaden. I Paulina de los Reyes (red.) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, SOU 2006:37.
- Olsson Lars-Erik och Svedberg Lars (2006). Det ideella engagemanget i Sverige. I *Sambället är större än staten*. Stockholm: Forum för Frivilligt Socialt Arbete.
- Svedberg Lars (2006). Mer omfattande insatser än någonsin. I *Svensk kyrkotidning*, nr 5-6.
- Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities. I Aila-Leena Matthies (ed.) *Nordic civic society organisations and future of welfare services - A model for Europe?* Nordic Research Council. Tema Nord 2006. Köpenhamn.
- Svedberg Lars & Lars Trägårdh (red.) (2006). *Det civila sambället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel*. Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Gidlunds förlag.
- Trägårdh Lars (2006). ”Staten och samhället: Från SSUs folkrörelser till Timbros civilsamhälle” i Håkan A. Bengtsson (red.) *I rörelse. Folkrörelse och demokratin*. Stockholm: Atlas.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2007). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Kassman Anders (2007). Mottagningen av sökande till Enheten för hemlösa i Stockholm. I Cecilia Löfstrand och Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utanför både skola och arbetsliv - nya etableringsmönster eller början till social utslagning? I *Agoras årsbok*.

- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utan känd sysselsättning - Är det ett problem? I Jonas Olofsson (red.) *Utbildningsvägen - vart leder den? Om ungdomar, yrkesutbildning och försörjning*. SNS-förlag.
- Löfstrand Cecilia och Nordfeldt Marie (red.) (2007). *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Trägårdh Lars (red.) (2007). *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Trägårdh Lars (2007). The 'Civil Society' Debate in Sweden: The Welfare State Challenged. I Lars Trägårdh (red.), *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*, London and New York: Berghahn Books, 2007.
- Börjeson Martin och Hansson Jan-Håkan (under utgivning). "Om behoven av att bygga andras kunskap" i *Nordisk Sosialt Arbeid*.
- Knutagård Marcus och Nordfeldt Marie (under utgivning). *Natthärbärgets som vandrande lösning*
- Nordfeldt Marie, Knutagård Marcus och Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Homelessness in the Swedish universalistic welfare system - the case of four municipalities*.
- Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Frivilligt arbete inom idrott. Möjlighet och ofrånkomlighet*.
- Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Ett delvis ensamt liv. En studie av människor som inte deltar i föreningslivet*.
- Olsson, Lars-Erik, Nordfeldt, Marie och Larsson, Ola (under utgivning). "The third sector and the policy process in Sweden – path dependence and opportunity structures". I J. Kendall (red.) *Handbook of third sector policy in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Trägårdh Lars (under utgivning). Från SSUs folkrörelser till civilsamhälle: Staten och samhället i det moderna Sverige.
- Vamstad Johan & Svedberg Lars (under utgivning). Some Aspects of Social Capital in Sweden – An EU-report.

ARBETSRAPPORTSERIEN

Denna studie är inte en utvärdering i konventionell bemärkelse, en utvärdering där man granskar ett projekts positiva och mindre positiva resultat. Undersökningen att granska projektet ”avveckling av Barnhem 4” har i stället till syfte att försöka finna rimliga förklaringar till att projektet misslyckades, utöver standardförklaringen från svensk sida att man motarbetades från ledningen för Barnhem 4 och av den lokala byråkratin i S:t Petersburg.

Forskningsavdelningen publicerar forskningsresultat från olika större projekt och uppdrag. Vi har en skriftserie, en särtrycksserie, en arbetsrapportserie samt en metodbokserie. Arbetsrapportserien avser främst att ge möjlighet att publicera delrapporter och delresultat från större studier, aktuella kunskapsöversikter och uppsatser. Förteckning över publikationer från forskningsavdelningen finns på föregående sidor.

Ersta Sköndal högskola

Campus Ersta, Box 11189, 100 61 Stockholm

Besöksadress Stigbergsgatan 30, Stockholm

Telefon 08-555 051 30, *Fax*: 08-555 050 60

E-post lena.blomquist@esh.se